

Issue №22

Part 4

International periodic scientific journal

ONLINE

www.sworldjournal.com

D.A.Tsenov Academy of Economics - Svishtov (Bulgaria)

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
(ICV: 87)
GOOGLESCHOLAR

SWorld Journal

Issue №22
Part 4
November 2023

Published by:
SWorld & D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria

Editor: Shibaev Alexander Grigoryevich, *Doctor of Technical Sciences, Professor, Academician*
Scientific Secretary: Kuprienko Sergey, *PhD in Technical Sciences*

Editorial board: More than 300 doctors of science. Full list on page:
<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/about/editorialTeam>

Expert-Peer Review Board of the journal: Full list on page:
<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/expertteam>

The International Scientific Periodical Journal "SWorldJournal" has gained considerable recognition among domestic and foreign researchers and scholars. Today, the journal publishes authors from different countries.

Journal Established in 2018. Periodicity of publication: twice a year

The journal activity is driven by the following objectives:

- Broadcasting young researchers and scholars outcomes to wide scientific audience
- Fostering knowledge exchange in scientific community
- Promotion of the unification in scientific approach
- Creation of basis for innovation and new scientific approaches as well as discoveries in unknown domains

The journal purposefully acquaints the reader with the original research of authors in various fields of science, the best examples of scientific journalism.

Publications of the journal are intended for a wide readership - all those who love science. The materials published in the journal reflect current problems and affect the interests of the entire public.

Each article in the journal includes general information in English.

The journal is registered in the INDEXCOPERNICUS, GoogleScholar.

УДК 378. 147

**ELECTROMAGNETIC FIELD THEORY – MANDATORY EDUCATION
COMPONENT OF GENERAL OR PROFESSIONAL TRAINING IN
TECHNICAL (ENGINEERING) EDUCATIONAL PROGRAMS
ТЕОРІЯ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ – ОБОВ'ЯЗКОВА ОСВІТНЯ
КОМПОНЕНТА ЗАГАЛЬНОЇ АБО ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ В ТЕХНІЧНИХ (ІНЖЕНЕРНИХ)
ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ**

Kosulina N.G. / Косуліна Н. Г.*Doctor of Technical Sciences, Prof. / д.т.н., проф.**ORCID: 0000-0003-4055-8087**State Biotechnological University**Державний біотехнологічний університет,**вул. Алчевських, 44, 61002*

Анотація. Розглянуто в статті роль обов'язкових освітніх компонентів загальної або професійної підготовки в технічних (інженерних) освітніх програмах. Приведено сучасне ліцензійне сучасне програмне забезпечення для надання якісних освітніх послуг при вивченні такої освітньої компоненти та її елементів, як теорія електромагнітного поля.

Ключові слова: теорія електромагнітного поля, освітня програма, фундаментальні науки, обов'язкова освітня компонента, загальна та професійна підготовка, освітня програма.

Вступ.

Обов'язкові дисципліни призначені для забезпечення здобувачів необхідними знаннями та навичками у певній галузі та є основою освіти. Вони формують базове розуміння та компетенції, які є невід'ємною частиною професійної чи загальної освіти. Головна мета обов'язкових дисциплін – надати студентам основи та фундаментальні знання у різних галузях. Вони допомагають студентам опанувати базові принципи та концепції, які можуть бути корисними при вивченні більш спеціалізованих предметів або у професійній діяльності в майбутньому. Вивчення обов'язкових дисциплін також сприяє формуванню широкого кругозору студента та розвитку його інтелектуальних здібностей. Вони дозволяють зрозуміти взаємозв'язок між різними галузями знань, розширити горизонти мислення та розвинути аналітичне мислення. Крім того, обов'язкові дисципліни надають студентам можливість експериментувати та досліджувати різні галузі знань, що допомагає їм визначити свої найбільші інтереси, стикаючись з різними предметами та навчальними методами. Важливо, що обов'язкові дисципліни сприяють формуванню комплексної та всебічної освіти студента, а також дозволяють взяти на себе відповідальність за своє навчання та професійний розвиток [1, 2].

Постановка проблеми.

Найважливішим кроком на дорозі модернізації освіти і приведення його у відповідність з перспективними інтересами розвитку людини і людства є нова освітня парадигма. Компоненти нової освітньої парадигми – фундаменталізація і цілісність освіти. Основними ідеями фундаменталізації освіти в області технічних (інженерних) дисциплін є:

– побудова концепції пізнання на основі вивчення освітньої компоненти загальної або професійної підготовки «Теорія електромагнітного поля» (ТЕП) як дисципліни пізнання електрофізичних основ навколишнього світу;

– посилення математичної підготовки, як засоби реалізації інформаційної діяльності, що дозволяє формалізувати і описати дану діяльність за допомогою комп'ютера [1, 2]..

Аналіз останніх досягнень.

Науково-технічний прогрес перетворив фундаментальні науки на найбільш ефективну рушійну силу виробництва, що відноситься не лише до новітніх наукоємних технологій, але і до будь-якого сучасного виробництва.

Саме результати фундаментальних досліджень забезпечують високий темп розвитку виробництва, виникнення абсолютно нових галузей техніки, насичення виробництва засобами вимірів, досліджень, контролю, моделювання, робототехніки і автоматизації, які раніше застосовувалися виключно в спеціалізованих лабораторіях. Все більше фундаментальних теорій починають використовуватися для практичних цілей, трансформуючись в інженерні теорії. Конкуреноспроможність найбільш процвітаючих фірм (Intel, Samsung, Toshiba, Nvidia, Broadcom, Qualcomm, Berker, Schneider Electric, Eaton (Moeller), Hager, Legrand, OBO Bettermann, Jung, Legrand, Schneider Electric, ABB, Siemens, General Electric, OSRAM, PHILIPS, Rittal, DKC, SASSIN, Phoenix Contact, IEK, HEGEL та інші) значною мірою забезпечується фундаментальними розробками в дослідницьких лабораторіях при фірмах, в університетах, у науково-технічних центрах до потужних технопарків. Все більше фундаментальних досліджень передбачають вихід на конкретні прикладні і комерційні цілі. Крім того, фундаменталізація освіти ефективно сприяє формуванню творчого інженерного мислення, ясного уявлення про місце своєї професії в системі загальнолюдських знань і практики.

Якщо заклад вищої освіти не сформує у своїх здобувачів здатності освоювати досягнення фундаментальних наук і творчо їх використовувати в інженерній діяльності, то він не забезпечить своїм випускникам необхідну конкуреноспроможність на ринку праці. Тому в сучасному закладі вищої освіти вже з першого курсу повинне культивуватися прагнення здобувачів до глибокого освоєння фундаментальних дисциплін.

Виклад основного матеріалу.

Фундаменталізація вищої освіти – системне і всеосяжне збагачення учбового процесу фундаментальними знаннями і методами творчого мислення, виробленими фундаментальними науками. В навчальному процесі кожній фундаментальній науці відповідає своя освітня компонента, яка називається обов'язковою. Фундаментальні знання – це знання про природу, що містяться у фундаментальних науках (фундаментальних дисциплінах) [1, 2].

Говорити про фундаменталізацію і цілісність освіти можна на трьох різних рівнях: рівні освітньо-професійної програми (ОПП), тобто вести мову про реалізацію нової парадигми освіти в системі вищої освіти в цілому; рівні комплексу родинних дисциплін, тобто в певному блоці учбових дисциплін ОПП; рівні окремій учбовій дисципліні.

Учбові дисципліни стають «обов'язковими», «якщо вони узагальнено і адекватно відтворюють фундаментальні ідеї і вистави, логіку і структуру відповідних наук з позиції сьогоdnішнього дня». Теорія електромагнітного поля – обов'язкова освітня компонента загальної або професійної підготовки що дає фундамент наукових знань, мову і методологію, необхідну в технічній (інженерній) галузі.

Так наприклад, засвоєння здобувачами існуючих фізичних теорій електрики та магнетизму, характеристик електричного та магнітного полів у вакуумі, закономірностей їх взаємодії з речовиною, електричного та магнітного полів у вакуумі, закономірностей їх взаємодії з речовиною, основних законів електромагнетизму; вивчення методів вимірювання електричних та магнітних характеристик; засвоєння методів експериментальних досліджень електромагнітних явищ та способів розв'язування задач з електрики і магнетизму; використання фізичних законів для пояснення явищ природи вивчаються в освітній компоненті «Електрика та магнетизм» для ОПП Прикладна фізика та наноматеріали [3].

В освітній компоненті «Фізичні поля об'єктів технічного захисту інформації» для ОНП Кібербезпека вивчаються основи теорії електромагнітних полів об'єктів для технічного захисту інформації, основні принципи та теореми теорії, електромагнітного поля, загальні відомості про хвильові процеси, дифракція та випромінювання електромагнітних хвиль [4].

Закони теорії електричних і магнітних кіл та теорії електромагнітного поля (усталені та перехідні процеси у колах з розподіленими параметрами, розрахунок нелінійних електричних і магнітних кіл постійного та змінного струму, розрахунок електромагнітного поля), сучасні пакети прикладних програм для розрахунку електромагнітних кіл і електромагнітних полів викладаються в освітній компоненті «Додаткові розділи теорії кіл і основи теорії поля» для ОПП «Нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії»; «Електричні станції» [5].

В освітній компоненті «Теоретичні основи електротехніки, III частина» для ОПП «Енергетика, електротехніка та електромеханіка» здобувачі аналізують процеси в електроенергетичному, електротехнічному та електромеханічному обладнанні і відповідних комплексів і систем, вдосконалюють навички роботи з сучасним обладнанням та програмним забезпеченням при виконанні розрахунків режимів роботи електротехнічного, електроенергетичного та електромеханічного обладнання відповідних комплексів та систем, використовують програмні комплекси для дослідження електромагнітного поля [6]. Зважаючи на специфіку понять, якими оперує така фундаментальна дисципліна, як ТЕП, а саме їх формалізованість і високу міру абстракції, процес навчання повинен будуватися за допомогою методів і засобів, що забезпечують її максимальну наочність і строгу логічність викладу.

На жаль в останні роки помітно зменшилася кількість нових підручників і навчальних посібників з технічних наук, у тому числі в області теорії електромагнітного поля. Таке відставання в методичному забезпеченні веде до того, що випускники закладів вищої освіти не зможуть створювати сучасну конкурентоздатну електротехнічну продукцію, не зможуть забезпечити високий

технічний і економічний рівень інженерної галузі. Викладання фундаментальної дисципліни ТЕП повинне базуватися на методиці із застосуванням інформаційних технологій, що сприяє підвищенню взаємозв'язку понятійних, образних і дієвих компонентів мислення студентів.

Так наприклад особливу увагу заслуговує такі навчальні ліцензовані програм, як SciLab (<https://www.scilab.org>), LabPlot (<https://labplot.kde.org>), SageMath (<https://www.sagemath.org/>), Ansys Electronics Desktop Student (<https://www.ansys.com/academic/students/ansys-electronics-desktop-student>).

Також важливим елементом успішного вивчення дисципліни ТЕП є учбово-матеріальна база кафедри або факультету, що є комплексом матеріальних і технічних засобів, необхідними для надання якісних освітніх послуг за технічними (інженерними) освітньо-професійними програмами.

Висновок.

Названі вище причини викликають необхідність застосування програмно-інформаційного комплексу, а саме написання сучасних навчальних посібників, підручників, методичних вказівок, де відображають застосування сучасного рівня теорії електромагнітного поля в різних спеціальностях та освітньо-професійних програмах на основі використання, наприклад такого програмного забезпечення, як SciLab, LabPlot, SageMath, Ansys Electronics Desktop Student. Ці інформаційні технології, на мій погляд покращуватимуть формування професійної компетентності та програмних результатів навчання у здобувачів які навчаються за технічною (інженерною) освітньою програмою.

Література:

1. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін (монографія). – Вінниця: «Універсум Вінниця» 2006. – С. 292.
2. Косуліна Н. Г. Теоретичні основи електротехніки – фундаментальна дисципліна в системі вищої технічної освіти / Косуліна Н. Г., Мороз О.М., // Збірник науково-методичних праць «Підвищення ефективності інноваційної системи сталого розвитку університету». – Харків, ХНТУСГ. – 2012. – С. 162 – 168.
3. Робоча програма навчальної дисципліни «Електрика та магнетизм» <http://phys.onu.edu.ua/pub/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D1%96%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B8/%D0%A0%D0%BE%D0%B1%D0%9F%D1%80%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf>
4. Силабус навчальної дисципліни «Фізичні поля об'єктів технічного захисту інформації» [https://nure.ua/wp-content/uploads/Passport spec/PhD/Syllabus/125/08.2 %D0%A4%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%97%D0%86 %D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81 2021.pdf](https://nure.ua/wp-content/uploads/Passport%20spec/PhD/Syllabus/125/08.2%D0%A4%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%97%D0%86%D0%A1%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%81%2021.pdf)
5. Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус) «Додаткові розділи теорії кіл і основи теорії поля»

https://toe.fea.kpi.ua/download/syllabus/syllabus_drtkotp_ed_et_2022.pdf

6. Мої курси. Мудл ДБТУ. <http://moodle.btu.kharkiv.ua/my/courses.php>

Abstract. *The role of mandatory educational components of general or professional training in technical (engineering) educational programs is considered in the article. Modern licensed modern software for providing high-quality educational services in the study of such an educational component and its elements as electromagnetic field theory is presented.*

Keywords: *Electromagnetic field theory, educational program, basic sciences, compulsory educational component, general and professional training, educational program*

Article sent: 07.11.2023,

© Kosulina N. G.

**PROBLEMS OF INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN THE
PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MANAGERS
ПРОБЛЕМИ МІЖПРЕДМЕТНОГО СИНТЕЗУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УПРАВЛІНЦІВ**

Cherusheva G. B./ Черушева Г. Б.

Phd, assoc.prof. /к. н. н., доц.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9652-0913>

Parkhomenko V. V./Пархоменко В. В.

Phd., assoc.prof. /к. е. н., доц.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9321-4125>

National Academy of Statistics, Accounting and Auditing,

м. Kyiv, Pidhirna 1, 04107

Національна академія статистики, обліку та аудиту,

м. Київ, Підгірна 1, 04107

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність міждисциплінарного підходу з метою інтегрованого розгляду та розуміння ідей, об'єктів, соціальних явищ і процесів, формування на цьому підґрунті міждисциплінарного мислення управлінців. Визначені основні підходи щодо міжпредметних зав'язків, координації діяльності викладачів при плануванні та проведенні міждисциплінарних занять (лекцій, семінарів), забезпечення їх професійної спрямованості, діалогової взаємодії та активності всіх учасників навчального процесу (студентів та викладачів) в межах міждисциплінарного підходу.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, міжпредметні зав'язки, інтеграція навчального процесу, міжпредметний синтез.

Вступ. Однією з головних переваг сучасного управлінця є здатність до системного аналітичного мислення, що забезпечує ефективне планування, прогнозування виробничого процесу, оптимальне вирішення практичних завдань в нестандартних ситуаціях.

Зважаючи на це, актуальною проблемою сучасних наукових досліджень є імплементація міжпредметного синтезу у професійній підготовці майбутніх управлінців.

У дослідженні використовувались методи теоретичного аналізу, систематизація та узагальнення наукової психолого-педагогічної літератури з проблеми міждисциплінарного підходу в системі навчального процесу у закладах вищої освіти. Використання контент-аналізу надало можливість визначити зміст освітньо-професійних програм зі спеціальностей «Публічне управління та адміністрування», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» з метою подальшого забезпечення міжпредметних зав'язків соціально-гуманітарних та фахових дисциплін.

Основна частина. Підготовка нового покоління управлінців з цивілізаційним характером мислення потребує інноваційних змін у методології навчального процесу сучасної вищої школи, що сприятиме підвищенню ефективності та якості професійної підготовки конкурентоздатних кадрів, готових до сучасних викликів. На думку авторів, це можливо шляхом упровадження в систему освіти міждисциплінарного підходу у різних його модифікаціях й будови занять на інтерактивній основі.

Міждисциплінарність – це запозичення на рівні міжпредметних зав'язків взаємопов'язаними науками, звернення до їх теоретичних моделей, категорій, понять. Науковці стверджують, що «міждисциплінарність» у самому широкому її розумінні – це стратегічне завдання системи професійної освіти, спрямоване на інтеграцію методів, прийомів різних навчальних дисциплін при обговоренні певної теорії, ідеї, проблеми, теми тощо. Водночас “Міждисциплінарність” – це використання інструментарію з інших наук (дисциплін), їх методів для досягнення оптимальних результатів дослідження.

Сьогодні важко уявити, дослідження соціології, психології, педагогіки та інших соціально-гуманітарних наук без методологічного інструментарію математики, статистики, економіки.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблеми інтеграції знань на міжнауковому рівнях та проблеми формування професійних компетентностей на основі міждисциплінарного підходу в центрі уваги вітчизняних вчених В. Кременя, О. Локшиної, В.Лугового, В.Огнев'юка, С.Сисоєвої, та ін. Міждисциплінарність розглядається як ефективний засіб взаємопроникнення навчального матеріалу та встановлення й узгодження взаємопов'язаних фактів чи явищ різних дисциплін. Аналізуючи зарубіжний досвід у вищій школі С. Заскалета і О. Щербакова розкривають принципи міжпредметних зв'язків в системі вищої освіти. Автори стверджують, що міждисциплінарний аналіз (interdisciplinary analysis) сприяє розгляду проблеми з різних точок зору, що веде до систематизації зусиль щодо інтеграції альтернативних поглядів у єдине або цілісне поле аналізу. [3] Тобто, розуміння навчального матеріалу ґрунтується на ілюстрації міжпредметної інформації для обґрунтування та підтвердження проблемних ситуацій, теорій, законів тощо.

Міждисциплінарний синтез можливий за умов глибокого занурення викладачами у програмний матеріал в цілому та виокремлені проблеми, теми суміжних дисциплін, що сприятиме комплексному застосуванню знання, виділенню спільних й відмінних ознак певних фактів, понять, явищ та генеруванню й розвитку системних моделей. Інтеграція на рівні моделювання, проектування міждисциплінарних об'єктів дозволяє визначити нові підходи при аналізі тих чи інших явищ і процесів, тим самим збагатити систему наукового знання.

Використання міждисциплінарного підходу в системі освіти впливає на розвиток аналітичного, абстрактного мислення. Міждисциплінарне мислення сприяє систематизації та узагальненню знань, більш глибокому осмисленню студентами проблеми при її обговоренні на основі міжпредметних зав'язків, з використанням розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, абстрагування, аналогія) і в цілому формуванню наукового світогляду майбутніх управлінців

В Національній академії статистики, обліку та аудиту накопичений досвід міжпредметних зав'язків на рівні інтеграції гуманітарного знання із професійною спрямованістю відповідно до фахової підготовки. Особливої уваги заслуговує впровадження міждисциплінарних занять (лекцій, семінарів) в системі підготовки керівних кадрів першого бакалаврського рівня в рамках

освітніх програм 081 «Публічне управління та адміністрування» та 073 «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». Міждисциплінарні заняття проводилися при вивченні дисциплін : «Вступ до фаху» - «Психологія і педагогіка», де предметом обговорення була модель майбутнього управлінця, менеджера; «Психології та педагогіки» - «Мікроекономіки»; «Соціологія» - «Статистика»; «Групова динаміка та комунікації» - «Психології та педагогіки», «Управління персоналом» - «Соціологія» та інші.

Так при вивченні на початкових курсах «Психології та педагогіки» і «Мікроекономіки» викладачі торкаються проблеми гуманістичної спрямованості розвитку особистості в контексті концептуальних положень американського психолога А. Маслоу, який розробив ієрархічну теорію потреб (відповідно до цієї теорії – «піраміда Маслоу»). А. Маслоу демонструє дії людини, які обумовлені прагненням задоволення тієї чи іншої потреби.

Міждисциплінарні зв'язки *психології та економіки* завдяки мікроекономічного аналізу дозволяють дослідити потреби споживачів та виробників й усвідомити необхідні для їх задоволення ресурси. Саме стан економіки визначає можливості задоволення потреб як суспільства у цілому, так і кожної людини. При цьому, загальним мірилом у грошовому еквіваленті виступають купівельна спроможність й прожитковий мінімум людей.

Студенти отримали практичне завдання: прорахувати на скільки даний підхід здатний забезпечити реалізацію життєво важливих потреб людей (не є виключенням і потреба у самореалізації), фінансову спроможність різних прошарків населення з урахуванням зазначених критеріїв. Студентам надавалась можливість проявити себе як активну, мислячу особистість, яка здатна самостійно знайти шляхи вирішення проблеми на підґрунті інтегрованого знання. Вони мали представити на обговорення власне бачення цієї проблеми, в ході якого студенти пропонували і захищали власну позицію наводячи необхідну аргументацію. Позитивний емоційний фон та активна комунікація сприяли формуванню навичок взаємодії та командної роботи.

Міждисциплінарний розгляд теорії потреб А. Маслоу дозволяє дослідити її зв'язок із менеджментом в частині питань мотивації поведінки людей, їх прагнення до роботи. Майбутні управлінці мали усвідомити необхідність створення сприятливих умов праці, комфортного соціально-психологічного середовища для задоволення потреб працівника в комунікації, соціальному визнанні та повазі, кар'єрному зростанні та підвищенні статусу. Це сприятиме формуванню людського ресурсу як інтелектуального потенціалу організації і забезпечить досягнення цілей організації та ефективності виробництва.

Подібний формат заняття дозволяє досягти професійної спрямованості навчання завдяки обговоренню проблеми в контексті вирішення соціально-економічних завдань, що значною мірою посилює професійний інтерес студентів; сприяє співпраці між викладачами гуманітарних та фахових дисциплін, об'єднує їхні зусилля, допомагає розглянути питання з різних точок зору. Використовуючи міждисциплінарний підхід унеможливорюється дублювання матеріалу суміжних дисциплін.

Цікавим є досвід міждисциплінарних занять при інтеграції дисциплін

«Соціологія» та «Статистика». Міждисциплінарність, у даному випадку, проявляється як здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що стає доступним в межах окремо взятої науки (дисципліни) – для нас – *соціології* за використання методів та інструментарію іншої науки (дисципліни) – *статистики*.

Вивчення теми «Організація та методика проведення соціологічних досліджень» проходило в незвичному для студентів форматі, а саме як міждисциплінарна бінарна лекція з практичними елементами за участю двох викладачів. Це забезпечило діалогову взаємодію як між викладачами так і студентами.

Проведенню цього заняття передувала спільна підготовча робота викладачів, які мали опрацювати матеріал теми в контексті двох дисциплін, виокремити проблеми для обговорення, визначити спільні цілі, методи й прийоми гармонійного поєднання навчального матеріалу та доказової бази, усвідомити існування певного рівня відносин між явищами, які виносяться на розгляд. Це надасть можливість показати студентам різні підходи ефективного розв'язання означеної навчальної проблеми за допомогою імплементації міжпредметних зв'язків.

Розглядаючи питання методики збору та обробки інформації дійшли висновків про необхідність використання методів математичної статистики для отримання кількісних показників та їх інтерпретуванні. В нашому випадку міждисциплінарний підхід зумовив інтеграцію методів та прийомів іншої дисципліни. Одним із ключових питань заняття було «Формування вибіркової сукупності», мета якого - засвоєння студентами базових основ побудови вибірки при підготовці соціологічного дослідження. Воно зводилося до розв'язання трьох основних проблем: визначення обсягу вибірки — *кількості опитаних осіб для одержання якісної інформації*; визначення типу вибірки — *побудова конкретної схеми процедури відбору* та оцінка якості вибірки — *визначення ймовірності та міри точності, з якими результати опитування вибіркової сукупності можна переносити на ту чи іншу частину населення*.

Студенти мали визначити відмінність генеральної та вибіркової сукупності та відповісти на питання: «В дослідженнях яких соціальних процесів соціологи використовують генеральну сукупність?». Вони наводили приклади проведення референдумів із соціально значущих питань загальнодержавного, регіонального та місцевого значення, перепису населення, доводячи необхідність використання генеральної сукупності.

Після характеристики кожного типу вибірки студентам були поставлені запитання: «Скільки студентів, що проживають у гуртожитку треба включити у виборку щоб отримати інформацію про ступінь їх задоволення умовами проживання?» - визначити кількість опитаних для одержання якісної інформації.

Для дослідження проблеми практичної підготовки студенти мали визначити *тип вибірки* та обґрунтувати процедуру відбору. Також було поставлене питання «В якому випадку результати опитування вибіркової сукупності можна переносити на генеральну сукупність (в нашому випадку на всіх студентів академії).

При обговоренні питання розробки анкети, також торкалися математичних методів, зокрема використання *методу шкал та ранжування величин* Зі студентами розглянуті основні типи шкал: *рангова (порядкова), номінальна (неупорядкована шкала найменувань), інтервальна (метрична).*

По закінченню заняття студентам надане комплексне завдання для самостійної роботи, виконання якого потребувало звернення до *соціології і статистики*. Крім того кожен студент мав розробити анкету з проблем молодіжної тематики з використанням усіх видів запитань. Таким чином ми бачимо приклад запозичення методичного і прикладного інструментарію *математичної статистики* у дисципліні соціально-гуманітарної спрямованості *соціології*

Такий інноваційний підхід навчання перетворює здобувачів освіти на "суб'єкт", якому відводиться активна позиція, творча співпраця з викладачем в процесі отримання актуальних професійних знань. Визначаючи інноваційні методи навчання, як процес модернізації традиційних форм, Тетяна Туркот підкреслює, що саме інтерактивне навчання, як форма пізнавальної діяльності, має на меті змінити вектор надання освітніх послуг здобувачам закладів освіти задля створення комфортних умов навчання, за яких здобувач відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність [11].

Висновки. Теоретичний аналіз літературних джерел та практичного досвіду дозволяє зробити висновки, що однією із загальних тенденцій у професійній підготовці майбутніх управлінців є застосування міждисциплінарних зв'язків.

Міждисциплінарний підхід при розгляді спільних тем, теорій, окремих питань, професійних ситуацій за умов міжпредметного синтезу дає можливість розглядати їх у новому ракурсі, розширює інформаційний простір для аналітичної діяльності у пошуку особливостей, характерних рис, відмінностей досліджуваного навчального об'єкта.

В процесі підготовки та проведенні міждисциплінарних занять доцільним та ефективним є використання наступних підходів:

- ✓ при обговоренні нової теми звернення до пройденого матеріалу дисципліни, який тісно пов'язаний з новою проблематикою для пояснення, обґрунтування тих чи інших процесів;
- ✓ використання змісту навчального матеріалу іншої дисципліни, яка паралельно вивчається при розгляді однотипного питання. В даному випадку мова йде про вивчення спільних понять, фактів (явищ, процесів, подій) законів, теорій, спрямованих на формування світоглядних ідей, позицій;
- ✓ використання (запозичення) методичного, прикладного інструментарію іншої дисципліни.
- ✓ реалізація міжпредметної інтеграції при поєднанні дисциплін соціально-гуманітарного та професійного циклів.

Література:

1. Бенедисюк М.М. (2017). Міжпредметні зв'язки в системі навчання

фізики: їх роль, завдання і форми. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2017. Вип. 59. С. 9–14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24035>

2. Гуменна Н.В. (2019). Міждисциплінарна інтеграція у професійній підготовці майбутніх фахівців медичної галузі. Інноваційна педагогіка, 2019. Вип. 18. Т. 1. С. 121–126. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_1/28.pdf

3. Заскалета, С., & Щербакова, О. (2020). Застосування принципів міждисциплінарних зв'язків у вищій школі: зарубіжний досвід, ОД, вип. 2 (29), с. 121–131, Чер 2020. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/692/595>

4. Чорна, В. В., Хлестова, С. С., Гуменюк, Н. І., Поляруш, В. В., Томашевський, А. В., & Івашкевич Є. М. (2022). Імплементация інноваційних технологій в освітній простір медичних закладів вищої освіти - виклики сьогодення Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018) “Вісник Вінницького національного медичного університету”, 2022. Т. 26. №2. С.274-281. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/5781>.

5. Колот А.М. (2014). Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. Вісник КНУ імені Т. Шевченка. Серія: «Економіка», 2014. № 158. С. 18–22. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/158_18-22.pdf

6. Козловський Ю. М. (2018). Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики : монографія. Львів : Львівська політехніка, 2018. 420 с.

7. Мінєнко, Г. Осіпов, І., & Толмачова, І. (2020). Роль міждисциплінарного підходу під час навчання майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти. The 1st International scientific and practical conference “Eurasian scientific congress” (January 27-28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. P. 412–418. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5079>

8. Покудіна, Л.С. (2017). Міждисциплінарність як один із методів реалізації сучасних технологій навчання у підготовці майбутніх фінансистів допрофесійної діяльності. Ідеї академіка В.І. Вернадського та проблеми сталого розвитку освіти і науки: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 01–03 червня 2017р.). Кременчук: КрНУ, 2017. С. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_75

9. Саркісова О.Ю. (2013). Сутність поняття «групова взаємодія» як соціальної, психологічної та педагогічної категорії, 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13593>

10. Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та науковців: тези доповідей, Дніпро, 25 березня 2021 р. [Електронне видання]. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2021. – 239 с. URL: https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Pedagogy_psychology/conf_19_

March_2020.pdf

11. Туркот, Т., & Коновал, О. (2013). Педагогіка та психологія вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів– Херсон : Олді-плюс, 2013. – 466 с.

12. Туркот, Т., & Чуп, Є. (2015). Педагогічні технології, орієнтовані на активізацію самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Педагогічний альманах. - 2015. - Вип. 25. - С. 218-224. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_36

13. Amadio, M., Creame, K., & Geisseler, H. (2021.) Glossary of Curriculum Terminology. 1993–2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223059>

References:

1. Benedysiuk M.M. (2017). Interdisciplinary connections in the system of teaching physics: their role, tasks and forms. Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series No. 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects, 2017. Issue 59. P. 9-14. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24035>

2. Gumenna N.V. (2019). Interdisciplinary integration in the professional training of future medical specialists. Innovative pedagogy, 2019. Issue 18. VOL. 1. P. 121-126. URL: http://innovpedagogy.od.ua/archives/2019/18/part_1/28.pdf

3. Zaskaleta, S., & Shcherbakova, O. (2020). Application of the principles of interdisciplinary connections in higher education: foreign experience, OD, vol. 2 (29), pp. 121-131, June 2020. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/692/595>

4. Chorna, V., Khlestova, S., Humeniuk, N., Polarush, V., & Tomashevskyi A., Ivashkevych E. (2022). Implementation of innovative technologies in the educational space of medical institutions of higher education - challenges of the present Vinnytsia National Medical University (56, Pirogova St., Vinnytsia, Ukraine, 21018) "Bulletin of Vinnytsia National Medical University", 2022, Vol. 26, No. 2 URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/123456789/5781>.

5. Kolot A.M. (2014). Interdisciplinary approach as a prerequisite for the development of economic science and education. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: "Economics", 2014. № 158. P. 18-22. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/158_18-22.pdf

6. Kozlovsky Y. M. (2018). Integration processes in vocational education: methodology, theory, methods: a monograph. Lviv: Lviv Polytechnic, 2018. 420 p.

7. Minenko, G., Osipov, I., & Tolmacheva, I. (2020). The role of an interdisciplinary approach in the training of future specialists in institutions of professional higher education Tolmachova I. / The 1st International scientific and practical conference "Eurasian scientific congress" (January 27-28, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. P. 412-418. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/5079>

8. Pokudina, L.S. (2017). Interdisciplinarity as one of the methods of implementing modern teaching technologies in the training of future financiers of pre-professional activity. Ideas of Academician Vernadsky and problems of sustainable development of education and science: Materials of the XVII International Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, June 01-03, 2017). Kremenchuk: KrNU, 2017. C. 44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_75

9. Sarkisova O.Y. (2013). The essence of the concept of "group interaction" as a social, psychological and pedagogical category, 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13593/Sarkisova.pdf?sequence=1>

10. Modern higher education: promising and priority areas of research: II International Scientific and Practical Conference of Students, Postgraduates and Scientists: abstracts, Dnipro, March 25, 2021 [Electronic edition]. - Dnipro: Alfred Nobel University, 2021. - 239 p. URL:

https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Pedagogy_psychology/conf_19_March_2020.pdf

11. Turkot, T., & Konoval O. (2013). Pedagogy and psychology of higher education: a textbook for students of higher education institutions. Kherson: Aldi-plus, 2013. 466 p.
12. Turkot, T. I., & Chup, E. V. (2015). Pedagogical technologies focused on activation of students' independent work in the conditions of distance learning. Pedagogical Almanac. - 2015. - Issue 25. - P. 218-224. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_25_36
13. Amadio, M., Creame, K., & Geisseler, H. (2021.) Glossary of Curriculum Terminology. 1993–2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223059>

Abstract. *The article substantiates the relevance of an interdisciplinary approach for the purpose of integrated consideration and understanding of ideas, objects, social phenomena and processes, and the formation of interdisciplinary thinking of managers on this basis. The main approaches to interdisciplinary connections, coordination of teachers' activities in planning and conducting interdisciplinary classes (lectures, seminars), ensuring their professional orientation, dialogic interaction and activity of all participants in the educational process (students and teachers) within the framework of an interdisciplinary approach are determined.*

Keywords: *interdisciplinary approach, interdisciplinary connections, integration of the educational process, interdisciplinary synthesis.*

УДК 378.147:005.32

METHODS FOR PROFESSIONAL IMAGE FORMATION IN FUTURE EDUCATIONAL MANAGERS DURING THEIR MASTER'S TRAINING**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ У МАГІСТЕРСЬКІЙ ПІДГОТОВЦІ****Tytarenko A.A. / Титаренко А.А.***PhD student / здобувач ступеня доктора філософії**ORCID: 0000-0002-7939-0579**Alfred Nobel University, Dnipro, Sicheslavskya Naberezhna St., 18, 49000**ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Дніпро, Січеславська набережна, 18, 49000*

Анотація. Стаття розкриває проблему формування професійного іміджу майбутніх менеджерів освіти у процесі магістерської підготовки. Побудовано методику як поетапну й цілеспрямовану діяльність, що забезпечує становлення компонентів та цілісної структури професійного іміджу в майбутніх керівників закладів освіти. З'ясовано, що досліджуваний процес ґрунтується на ряді принципів, серед яких загальнодидактичні та специфічні принципи, зокрема науковості, пріоритету професійної компетентності й управлінської культури, інтеграції теорії та практики, індивідуалізації, зв'язку зі стейкхолдерами та професійними об'єднаннями, адаптивності форм, методів та технологій, зорієнтованості на практику освітнього менеджменту, гнучкості, цифровізації та гейміфікації, професійної та особистісної рефлексії. Реалізація методики відбувається під час підготовчого, розвивального, формувального й рефлексивного етапів, кожен з яких має свою мету, завдання та послуговується специфічними методами, формами і технологіями. Зроблено висновок щодо необхідності комплексного формування в майбутніх керівників закладів освіти зовнішнього виразу та внутрішньої сутності особистості та професіонала, його професійного іміджу.

Ключові слова: професійний імідж, майбутні керівники закладів освіти, магістерська підготовка, методика, педагогічні умови

Вступ. Необхідність розробки спеціальної методики формування професійного іміджу майбутнього освітнього менеджера в магістерській підготовці зумовлена вимогами сучасного ринку праці та освітнього середовища, де велике значення набувають не тільки фахові знання, але й м'які навички, зокрема лідерство, комунікація, креативність. В умовах конкуренції та постійних змін в освітній сфері, сформований професійний імідж допомагає майбутнім керівникам освітніх установ не лише адаптуватися до нових викликів, але й ефективно позиціонувати себе на ринку праці, сприяє формуванню стратегічного мислення, необхідного для успішного планування кар'єри, і водночас ефективно послуговуватися технологіями особистого брендингу та самопрезентації. Отже, розроблення та запровадження методики є вагомим чинником підготовки майбутніх лідерів у сфері освіти, забезпечуючи їм необхідні компетентності задля досягнення професійного успіху.

У літературі можна прослідкувати чимало підходів до побудови методики формування професійного іміджу в майбутніх фахівців. Зокрема, Н. Ткаченко, спираючись на зміст цього феномену для майбутніх учителів іноземних мов, виокремлює габітарний, вербальний та середовищний напрями, що передбачають змістове наповнення методики з позицій знаннєвого, ціннісного, нормативного, діяльнісного й прогностичного підходів [4, с. 182]. А. Коркішко

визначає як змістовий концентр формувальних впливів на професійний імідж педагогів постійно діючий семінар «Імідж сучасного педагога» [1, с. 535]. У різних авторських розробках методика може включати навчання та самонавчання, планування кар'єри, розвиток особистісних якостей, створення професійного портфоліо, активне використання соціальних мереж та інші засоби, які допомагають фахівцеві створити та підтримувати потужний професійний імідж [7]. Своєю чергою більшість дослідників структурує формувальні впливи на ряд етапів, як наприклад О. Мармаза виокремлює інформаційно-аналітичний, організаційний, семантичний, регулятивний та корекційний етапи формування особистого та професійного іміджу вчителя [8]. Існують і інші підходи, що забезпечують логічність та несуперечливість такої системи педагогічної роботи.

Тож, пересвідчуємося, що в сучасній системі професійної підготовки накопичено чималий досвід з формування професійного іміджу як майбутнього, так і вже працюючого фахівця. Доцільним є адаптація цього досвіду до сучасних соціокультурних реалій та специфіки професійної підготовки тої чи тої спеціальності.

Метою статті є розкриття головних аспектів методики формування професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти у процесі магістерської підготовки.

Головні складники методики формування професійного іміджу в майбутніх керівників закладів освіти. Студіювання першоджерел [5-7] показує, що формування професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти ґрунтується на ряді важливих *принципів*, з-поміж них: науковості, пріоритету професійної компетентності й управлінської культури, інтеграції теорії та практики, індивідуалізації, зв'язку зі стейкхолдерами та професійними об'єднаннями, адаптивності форм, методів та технологій, зорієнтованості на практику освітнього менеджменту, гнучкості, цифровізації та гейміфікації, професійної та особистісної рефлексії.

Ці принципи допомагають сформувати такі компоненти професійного іміджа як *ядро* (Я-концепція фахового спеціаліста), *внутрішні* (спеціальні здібності, гуманістична спрямованість, психофізіологічні й моральні якості), *зовнішні* (вербальні, кінетичні, середовищні, речові, габітарні поведінкові характеристики) й *професійно-процесуальний* (комунікативна, управлінська, фахова, іміджотворча компетентності) змістові складники, а також створити міцне підґрунтя для ефективного управління освітнім закладом та розвитком його бренду [3].

Методику формування професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти в умовах магістратури представляємо у вигляді чотирьох етапів: підготовчого, розвивального, формувального й рефлексивного.

Підготовчий етап спрямований на підготовку необхідного методичного забезпечення процесу формування професійного іміджу в магістрантів спеціальностей 011 Освітні, педагогічні науки та 073 Менеджмент (Управління закладом освіти), визначення вихідного рівня їх знань та навичок щодо іміджмейкерства та особливостей управління в галузі освіти за ознаками

мотиваційно-ціннісного, когнітивного, поведінкового й творчо-рефлексивного критеріїв [3].

Розвивальний етап має на меті створення теоретичної та мотиваційної основи для формування в майбутніх керівників закладів освіти професійного іміджу.

Це, передусім, має забезпечити засвоєння магістрантами ключових теорій та понять зі сфер управління освітою, педагогіки, психології, менеджменту й іміджології, знань щодо значення, змісту й шляхів формування професійного іміджу, а також розвиток у них мотивації та виокремлення особистісних і кар'єрних цілей. Змістовою основою має стати дисципліни фахової підготовки, зокрема «Стратегічне управління в сфері освіти», «Соціологія і психологія управління закладом освіти», «Управління проектами та фандрайзинг у сфері освіти», вибіркові дисципліни, як-от «Самоменеджмент (тайм- і стрес-менеджмент)», «Лідерство і командування», «Комунікації в професійній діяльності» тощо. До змісту цих дисциплін слід додати теми та спеціально розроблені лекції й семінари, що забезпечують засвоєння необхідних знань, а також сприяють усвідомленню магістрантами важливості професійного іміджу та пов'язують його з кар'єрним зростанням майбутнього фахівця.

Формувальний етап методики забезпечує становлення та розвиток компонентів професійного іміджу – фахового й особистісного, і до того ж таких самостійних його складників, як ментальний, габітарний, комунікативний, кінестетичний і середовищний імідж. Зміст цього етапу складає:

- 1) відпрацювання на практиці у педагогічній, управлінській, громадській, комунікативній квазі-професійній діяльності кожним магістрантом свого неповторного й природного професійного іміджу;
- 2) стажування, управлінська й педагогічна практика в освітніх установах задля набуття досвіду самопрезентації й брендінгу;
- 3) цілеспрямований розвиток лідерських якостей шляхом залучення до реалізації проєктів, волонтерської діяльності та студентського самоврядування;
- 4) нетворкінг, коворкінг та встановлення професійних зв'язків щодо обміну досвіду в галузі створення й презентації професійного іміджа [4; 6].

Доцільними під час аудиторної роботи можуть стати інтерактивні методи. Наприклад, О. Митцевою доведено результативність колективних інтеракцій – флешмобу, моделювання іміджу певної професії, професійної дискусії, професійного рингу, брифінгу, прес-конференції, кооперативної роботи – спільного проєкту, експерименту, командного пошуку інформації, кола професійних ідей, групової діяльності – моделювання рольових ситуацій, співбесіди, атестації, ділових ігор, актуального інтерв'ю у формуванні професійного іміджу [2].

Основою для роботи на цьому етапі може стати спеціально розроблений зміст позааудиторної діяльності майбутніх керівників закладів освіти та курс за вибором «Основи професійного іміджу», що мають підготувати майбутніх керівників освітніх закладів до ефективної професійної діяльності у сфері управління освітою із сучасним підходом до генерації та підтримки власного

іміджу та бренду закладу [1].

У професійну підготовку майбутніх керівників закладів освіти доцільно інтегрувати тренінги та воркшопи з розвитку лідерських та комунікаційних навичок, кейси з розвитку творчих, управлінських, організаторських, рефлексивних і спеціальних фахових здібностей, клуби («Лідер», «Клуб успішних людей», «Тайм-менеджмент і самоефективність» тощо) [7].

Зокрема, *майстер-клас «Лідерство та імідж»* допоможе встановити зв'язок між лідерськими якостями та професійним іміджем та вмотивувати учасників до підвищення фахового рівня. Серед методів і технологій на майстер-класі можуть бути використані рольові ігри «Лідерські ситуації», ігри на встановлення довіри, вправи на самопізнання власного лідерського стилю, дискусія, групова робота, кейси на розроблення персонального бренду закладу освіти, метафори та аналогії для індивідуальних презентацій [6].

Тренінг-сесія «Персональний бренд як інструмент освітнього лідера» може поєднувати кілька воркшопів, об'єднаних спільною метою – формування основ професійного іміджу та цифрового освітнього брендингу. Провідною формою на кожному занятті має бути робота в малих групах над створенням персонального іміджу – від визначення ключових цінностей до створення «елеваторної промови» про себе, свої головні переваги та недоліки, що потребують коригування; і далі – до моделі професійного розвитку й особистісного бренду.

До найбільш дієвих методів формування професійного іміджу в майбутніх керівників закладів освіти належить – *кейс-метод* або метод ситуаційного аналізу. Наприклад, система кейсів на тему «Вирішення конфліктів та професійний імідж: реальні сценарії» охоплює реальні конфліктні ситуації, для вирішення яких професійний імідж керівника відіграє ключову роль; «Стратегії комунікації для ефективного лідерства» – кейси, що ілюструють майстерність ефективного керівника закладу освіти у спілкуванні, стилі лідерства, їх віддзеркалення в професійному образі [2].

Ще одним ефективним методом є *сторітеллінг (розповідання історій)*. Він передбачає використання особистих історій та анекдотів для ілюстрації ключових моментів кар'єри та життєвих і професійних цінностей. Накопичені сценарії, вдалі стратегії подання інформації про себе можуть стати в нагоді майбутнім керівникам закладів освіти у побудові комунікативного й кінестетичного професійного іміджу.

На аудиторних заняттях можна також використовувати *метод візуалізації* (інфографіку, графічні моделі, професійні фотографії, відео тощо) задля наочної презентації навичок, досягнень та особистісних характеристик магістрантів як складників їх габітарного професійного іміджу. Доцільними можуть стати методи *метафор та аналогій*, які допомагають зробити цей образ більш яскравим та таким, що краще запам'ятовується.

Ще одним важливим методом є *нетворкінг*, або іміджмейкерська діяльність у Інтернет. Вона, насамперед, охоплює роботу в соціальних медіа та блогінг задля демонстрації магістрантами своїх фахових навичок, обміну думками та ідеями з експертами галузі, колегами, іншими зацікавленими сторонами в освітньому брендингу [8].

Магістрантам можна порекомендувати створити концепцію та організувати власний *персональний вебсайт* у межах самостійної роботи з фахових дисциплін. Такий вебсайт може стати центральним місцем для трансляції професійного іміджу, інформації про майбутнього керівника закладу освіти як професіонала через портфоліо, резюме, професійні статті, мультимедійний контент, інтерактивні презентації, засоби зворотного зв'язку тощо. Наступним етапом може стати створення та розвиток спільноти навколо професійного бренду, залучення послідовників через соціальні мережі, вебінари, онлайн-курси тощо.

Магістрантів слід націлювати на активну участь у професійних заходах, конференціях, воркшопах, де вони можуть не лише навчатися, але й пропагувати власні ідеї, апробувати різні концепції свого професійного іміджу та встановлювати контакти з фахівцями освітньої та управлінської галузі [5].

У ході формувального етапу важливо забезпечити *моніторинг* стану професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти. Цей процес передбачає систематичне відстеження та оцінку прогресу магістрантів у формуванні цього складного особистісного утворення за мотиваційно-ціннісним, когнітивним, поведінковим і творчо-рефлексивним критеріями відповідно до показників низького, середнього, прийнятного та високого рівнів [3].

Збір та аналіз даних моніторингу може відбуватися через експертне оцінювання з боку викладачів щодо поведінки, навчальної та наукової активності магістрантів. Доцільно також залучати майбутніх керівників закладів освіти до процесу самоаналізу й самооцінки, щоб вони могли рефлексувати над власним прогресом у розвитку професійного іміджу. Одним із інструментів моніторингу може стати *портфоліо* – тека (матеріальна чи цифрова), в який накопичуються усі досягнення й отриманий досвід іміджмейкерства.

У сформованій системі педагогічної роботи щодо формування професійного іміджу можуть бути передбачені регулярні звіти у формі самопрезентацій, зустрічей за круглим столом, де студенти можуть фіксувати свій прогрес та отримувати конструктивний зворотний зв'язок.

За результатами поточного моніторингу необхідно регулярно оновлювати індивідуальні плани професійного розвитку, здійснювати корекцію професійних цілей за *технологією SMART*, тобто допомагати магістрантам у визначенні конкретних, вимірюваних, досяжних, реалістичних та часово обмежених цілей в розвитку професійного іміджу.

Рефлексивний етап методики формування професійного іміджу в майбутніх керівників закладів освіти передбачає рефлексивний аналіз та оцінку запропонованих засобів, зіставлення результатів вихідного й кінцевого зрізів.

Висновки. Під методикою в нашому дослідженні розуміємо поетапну й цілеспрямовану діяльність, що забезпечує становлення компонентів та цілісної структури професійного іміджу в майбутніх керівників закладів освіти. Така методика має на меті допомогу у самопрезентації магістрантів як професіоналів та цілісних особистостей, у виокремленні їх сильних сторін, компетенцій та досягнень, у компенсації вад та недоліків, а також у формуванні позитивного сприйняття серед колег, клієнтів та інших зацікавлених сторін. Методика

ґрунтується на ряді принципів та реалізується у плинні підготовчого, розвивального, формувального й рефлексивного етапів. Методика спирається на комплексний підхід, який включає в себе систему заходів, технік і стратегій, спрямованих на розвиток та вдосконалення зовнішнього виразу та внутрішньої сутності особистості та професіонала, його професійного іміджа.

Література:

1. Коркішко А. В. Формування професійного іміджу педагогічних кадрів (за матеріалами семінару „Імідж сучасного педагога”). *Vzdelávanie a spoločnosť II. medzinárodný nekonferenčný zborník* / R. Bernátová, T. Nestorenko (Eds.). Prešov: Prešovská univerzita, 2017. s. 531–538.

2. Митцева О.С. Інтерактивні методи формування позитивного професійного іміджу майбутнього фахівця з інформаційних технологій. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*. 2017. № 17–18. С. 137-142. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2606/2752> (дата звернення: 12.11.2023).

3. Титаренко А. Зміст, критерії, показники та рівні сформованості професійного іміджу майбутніх керівників закладів освіти. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Педагогіка*. 2023. Том 16. № 31. DOI: [10.33296/2707-0255-16\(31\)-15](https://doi.org/10.33296/2707-0255-16(31)-15)

4. Ткаченко Н. М. Методика формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов у педагогічних закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 3. С. 180-183.

5. Шахматова Т.В. Формування професійного іміджу майбутніх фахівців в умовах ВНЗ. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/5_2011/17.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

6. Cherkashyn A., Hren L., Asieieva I., Kurbanova H., Kurbanova M. The role of leadership qualities in the formation of professional competence and the image of future specialists. *Youth Voice Journal*. 2023. Spl Issue, p. 42-54.

7. Kalahurka K., Zasymentko S. The development of teacher's professional image in a modern school. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Вип. 1(50). С. 116–119. DOI: [10.24144/2524-0609.2022.50.116-119](https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.50.116-119)

8. Marmaza O. Theoretical aspects of formation of the teacher's personal and professional image. *Educational Studios: Theory and Practice: Monograph*. Prague-Vienna: Premier Publishing s.r.o., 2018. P. 180-187.

References:

1. Korkishko, A.V. (2017), "Formuvannya profesijnoho imidzhu pedahohichnykh kadriv (za materialamy seminaru „Imidzh suchasnoho pedahoha”)” [Formation of the professional image of teaching staff (based on the materials of the seminar "Image of a modern teacher"). In Bernátová, R., Nestorenko, T. (Eds.) *Vzdelávanie a spoločnosť II. medzinárodný nekonferenčný zborník*, Prešovská univerzita, Prešov, pp. 531–538.

2. Myttseva, O. S. (2017), "Interaktyvni metody formuvannya pozytyvnoho profesijnoho imidzhu maybutn'oho fakhivtsya z informatsiynykh tekhnolohiy” [Interactive methods of forming a positive professional image of the future IT specialist], *Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky*

National University. Series "Pedagogical Sciences", no. 17-18, pp. 137-142, available at: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2606/2752> (Accessed 12 November 2023).

3. Tytarenko, A.A. (2023). "Zmist, kryteriyi, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiynoho imidzhu maybutnikh kerivnykiv zakladiv osvity" [Content, criteria, indicators and levels of shaping the professional image of future heads of educational institutions], *Adaptive Management: Theory and Practice. Series Pedagogics*, vol. 16 (31). doi: 10.33296/2707-0255-16(31)-15

4. Tkachenko, N.M. (2018), "Methodics of future foreign languages teachers' professional image forming at pedagogical institutions of higher education", *Innovative Pedagogy*, no. 3, pp. 180-183.

5. Shakhmatova, T.V. (2011), "Formuvannya profesiynoho imidzhu maybutnikh fakhivtsiv v umovakh VNZ" [The professional image formation in future specialists in terms of HEI], available at: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/5_2011/17.pdf (Accessed 12 November 2023).

6. Cherkashyn, A., Hren, L., Asieieva, I., Kurbanova, H., Kurbanova, M. (2023), "The role of leadership qualities in the formation of professional competence and the image of future specialists", *Youth Voice Journal*, Spl Is., pp. 42-54.

7. Kalahurka, K., Zasyenko, S. (2022), "The development of teacher's professional image in a modern school", *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, vol. 1(50), pp. 116–119. DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.116-119

8. Marmaza, O. (2018), "Theoretical aspects of formation of the teacher's personal and professional image". In *Educational Studios: Theory and Practice: monograph*, Premier Publishing s.r.o., Prague-Vienna, pp. 180-187.

Abstract. The article reveals the problem of professional image formation in future education managers during their master's training. It has been found that in the conditions of competition and constant changes in the educational sphere, the formed professional image helps future heads of educational institutions not only to adapt to new challenges, but also to position themselves in the labour market effectively, contributes to the shaping of strategic thinking necessary for successful career planning, and at the same time competently operate by personal branding and self-presentation technologies.

The article aims to reveal the main aspects of the method of shaping the professional image of future heads of educational institutions during their master's training.

The Method is defined as a step-by-step and purposeful activity that ensures the formation of the components and integral structure of the professional image of future heads of educational institutions. It has been shown that the research process is based on several principles including general didactic and specific ones, among them scientificity, the priority of professional competence and management culture, integration of theory and practice, individualization, communication with stakeholders and professional associations, adaptability of forms, methods and technologies, orientation to the practice of educational management, flexibility, digitalization and gamification, professional and personal reflection.

It has been emphasized that the implementation of the Method takes place within the preparatory, developmental, formative and reflective stages, each of which has its own goal, task and uses specific methods, forms and technologies. It has been concluded a need for comprehensive formation of the external expression and inner essence of the personality and expert, professional image in future heads of educational institutions.

Key words: professional image, future heads of educational institutions, master's training, methods, pedagogical terms.

Статья отправлена: 13.11.2023 г.

© Титаренко А.А.

УДК 61:378.147

METHODOLOGICAL ASPECTS FOR THE ICT USE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF MEDICAL COLLEGES STUDENTS

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Filatenko T.I. / Філатенко Т.І.

PhD student / здобувач ступеня доктора філософії

ORCID: 0000-0001-6214-565X

Kryvyi Rih State Pedagogical University, 54, Gagarin Ave., 50086

Криворізький державний педагогічний університет, пр. Гагаріна, 54, 50086

Анотація. Стаття розкриває питання використання ІКТ в формуванні професійної компетентності студентів медичних коледжів в умовах цифрової трансформації освітніх систем та медичних послуг. З'ясовані актуальні складники професійної компетентності студентів методичних коледжів та головні напрями використання ними ІКТ у майбутній професійній діяльності. Виявлені складники, інструменти ІКТ в організації професійного навчання у медичному коледжі. З-поміж них інструментальні засоби універсального характеру, інструментальні засоби для забезпечення комунікацій, інструментальні засоби пізнавального характеру, системи для пошуку інформації, у т. ч. із застосування штучного інтелекту, навчальні лабораторії на базі віртуальної та доповненої реальності, навчальні й контролюючі та тренувальні SMART-системи. Зроблено висновок про те, що процес формування професійних компетентностей студентів медичних коледжів із застосуванням ІКТ буде ефективним, якщо забезпечити безперервну інформатичну підготовку студентів, організацію індивідуального супроводу діяльності студентів у цифровому освітньому середовищі через інтернет-взаємодію з викладачами та навчальні SMART-системи, реалізувати у процесі професійної підготовки студентів комплекс цифрових навчальних засобів для вивчення медичних систем.

Ключові слова: професійна компетентність, студенти медичних коледжів, ІКТ в освіті, ІКТ у професійній діяльності, професійна підготовка.

Вступ. В умовах соціально-економічних та демографічних змін нашого суспільства, цифрової трансформації всіх сфер сучасного життя, жорстокої конкуренції на ринку праці сучасному фахівцеві необхідно виявляти самостійність, ініціативність, мобільність, готовність включатися в інноваційні процеси, прагнучі до самоактуалізації, саморозвитку й самореалізації в професії. Саме тому сьогодні значно підвищився попит на кваліфікованих, креативних, конкурентоспроможних фахівців і відповідно зросли вимоги до рівня їх підготовки.

Під професійною компетентністю дослідники розуміють сукупність професійних та особистісних якостей, необхідних для успішної та плідної професійної діяльності [4]. Ознакою професійної компетентності є здатність фахівця здійснювати на досить високому рівні свою професійну діяльність, досягати стабільно високих результатів у вирішенні поставлених завдань. Формування професійної компетентності, як підкреслює В. Ковальчук, – це розвиток творчої індивідуальності, формування сприйнятливості до інновацій, здібностей адаптуватися в мінливому професійному середовищі [4, с. 31]. У своїх працях О. Козакевич, В. Козакевич [2], Ю. Колісник-Гуменюк, В. Гуменюк

[3], І. Сірак [5], І. Харащук [6] та ін. виокремлюють ключові елементи професійної компетентності майбутніх медичних працівників, наголошують на цілеспрямованому та системному характері процесу формування цього складного особистісного утворення ще під час навчання.

З-поміж інструментів формування професійних компетентностей студентів медичних коледжів найбільш важливу роль відіграють інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), що забезпечують доступ до цифрових освітніх ресурсів та цифрових професійних і освітніх середовищ. Використання віртуальних лабораторій та симуляцій на основі віртуальної та доповненої реальності дозволяє глибше вивчати медичні дисципліни та відпрацьовувати клінічні навички без ризику для пацієнтів. Як зазначають Т. Ільницька [1], Т. Чорноброва [7], Н. Юхно [8] та ін., ІКТ вможливають навчання студентів застосуванню електронних медичних записів та систем управління інформацією, розвивають комунікативні навички через онлайн спілкування та участь у вебінарах професійного та особистісного спрямування. ІКТ також сприяють освоєнню телемедицини, розвитку інформаційної грамотності та залученню студентів до інноваційних досліджень, що важливо для підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в сучасному медичному середовищі.

Між тим, поряд із суттєвими розробками в сфері цифровізації медичної освіти, у реальній освітній практиці має місце *суперечність* між об'єктивною потребою у підвищенні рівня професійної компетентності студентів медичного коледжу у частині їх інформаційної грамотності та традиційною системою навчання, зорієнтованою переважно на формування професійних знань, умінь та навичок.

Метою статті є визначення та аналіз можливостей ІКТ в формуванні професійної компетентності студентів медичних коледжів в умовах цифрової трансформації освітніх систем та медичних послуг.

Зміст інформатичної підготовки студентів медичних коледжів. Професійна компетентність медичного працівника рівня молодшого бакалавра формується вже на стадії професійної підготовки спеціаліста у стінах фахового медичного коледжу. У цьому контексті навчання слід розглядати як процес формування якісних основ професійної компетентності на підґрунті діяльної позиції суб'єкта у поєднанні з розвитком ціннісної сфери його особистості. Це, зокрема, передбачає:

- формування системи фахових знань (медичних теорій, принципів, процедур та практик), розуміння анатомії, фізіології, патології, діагностики, лікування, фармакології та інших медичних наук;
- становлення й розвиток практичних навичок щодо виконання медичних процедур, використання медичного обладнання та техніки, умінь надання якісної практичної допомоги пацієнтам, у т. ч. із застосуванням ІКТ.
- засвоєння клінічного досвіду через клінічні стажування та навчальну й виробничу практики;
- розвиток м'яких навичок (soft skills), зокрема комунікативних та лідерських, здатності працювати в команді, навичок активного слухання та емпатії, управлінських та організаційних навичок щодо організації робочого часу,

ефективного управління ресурсами та керівництва медичними процесами в межах компетенції молодшого медичного працівника;

- розвиток критичного мислення та аналітичних здібностей в напрямі аналізу клінічних даних, оцінки професійної ситуації, прийняття обґрунтованих рішень;
- формування професійної етики та відповідальності, включаючи розуміння медичних етичних стандартів, дотримання конфіденційності, прав пацієнтів та професійних обов'язків;
- формування здатності до професійного саморозвитку та неперервного й постійного самонавчання, адаптації до нових технологій, методик і змін у медичній практиці;
- розвиток креативності студентів, що дозволяє творчо здійснювати професійну діяльність, застосовувати нові технології й запроваджувати оригінальні підходи у взаємодії з клієнтами та колегами [2; 3].

Сформованість професійної компетентності випускника медичного коледжу визначається такими показниками, як здатність працювати самостійно, формулювати цілі своєї професійної діяльності, концентрувати увагу на виявленні та вирішенні професійно орієнтованих завдань, використовуючи при цьому новітні технології, вміння плідно співпрацювати, планувати та якісно здійснювати свою професійну діяльність на основі милосердя, толерантності, емпатії, з урахуванням вимог професійного середовища, бачити та реально оцінювати свою професійну діяльність з точки зору ефективності та доцільності [2, с. 107].

Формування професійної компетентності студента медичного коледжу є комплексом взаємозумовлених аспектів діяльності, пов'язаних із акумуляцією фахових знань, що визначають професійне ядро спеціаліста, засвоєнням знань із додаткової галузі спеціалізації, орієнтацією на вітальні та соціальні цінності та розвиток комунікативно-прагматичних якостей особистості [5, с. 58]

Можливості сучасних ІКТ значною мірою адекватні організаційно-педагогічним та методичним потребам професійної підготовки студентів медичних коледжів, оскільки в сучасних умовах медичний персонал повинен мати навички використання ІКТ. Відповідно до цього завдання у закладах фахової передвищої освіти запроваджується інформатична підготовка, що спрямована як на оволодіння основними видами медичної діяльності (діагностичної, лікувальної, невідкладної допомоги, профілактичної, медико-соціальної, організаційно-аналітичної), так і медичними комп'ютерними системами (адміністративними, експертними, пошуковими, лабораторно-діагностичними, телемедичними та ін.). Інформатична підготовка здійснюється шляхом інтеграції ІКТ в освітні компоненти освітньо-професійної програми підготовки фахівців медичних спеціальностей – навчальні дисципліни, навчальну та виробничу практику в лікувально-профілактичних установах [7].

Доцільність такої інформатичної підготовки зумовлена тим, що ІКТ забезпечують швидке та точне оброблення різних видів даних, включаючи текстову, числову, графічну та аудіо інформацію. Завдяки трансд'юсерним властивостям, ІКТ здатні приймати та передавати навчальну інформацію в

різних форматах за умови наявності необхідного обладнання. Їх комбінаторні можливості дозволяють зберігати, структурувати та швидко знаходити великі обсяги даних. Графічні функції ІКТ забезпечують наочну візуалізацію інформації, що полегшує її сприйняття та аналіз. Нарешті, вони вможливають створення інформаційних моделей, включаючи динамічні й процесні, моделі реальних об'єктів та явищ, що є важливим для глибокого розуміння та аналізу різних аспектів професійно важливих знань [8].

ІКТ істотно впливають на роботу молодшого медичного персоналу, сприяючи підвищенню ефективності, точності та якості медичного обслуговування. Виходячи з цього, за результатами інформатичної підготовки студенти мають оволодіти рядом професійно-важливих знань та навичок:

- вести електронні медичні записи для документування стану здоров'я пацієнтів, лікувальних процедур, наданих послуг та спостережень, що поліпшує координацію догляду та забезпечує точний обмін інформацією між членами медичної команди;
- використовувати телемедицину для надання дистанційного моніторингу та консультацій пацієнтам, особливо у віддалених або сільських районах;
- послуговуватися різними видами моніторингового обладнання, заснованого на ІКТ, для відстеження життєвих показників пацієнтів, таких як серцевий ритм, артеріальний тиск, рівень кисню в крові тощо;
- ефективно управляти електронними пацієнтськими записами з використанням сучасних АСУ, здійснювати цифрове оформлення й видачу лікарняних листів і електронних рецептів та направлень;
- працювати з апаратурою, заснованою на комп'ютерних технологіях (флюорографи, електрокардіографи, УЗІ-апарати, МРТ, КТ, лабораторне обладнання, прилади для клінічних аналізів тощо);
- готувати матеріали для інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням, створювати, публікувати в мережі брошури, пам'ятки, презентації у сфері охорони здоров'я [1].

Окрім цього, в медичній сфері широко використовуються мобільні технології та додатки (*Epocrates, Medscape, NurseGrid, Davis's Drug Guide, Micromedex, UpToDate, Pepid, Resuscitation!, Nursing Central*), що надають медсестрам швидкий доступ до довідників, лікарських інструкцій та інших ресурсів. Це поліпшує якість надання допомоги та дозволяє ефективно управляти робочим часом. Автоматизовані системи, доступні на базі сучасних смартфонів, допомагають медичним працівникам контролювати і забезпечувати правильне дозування лікарських препаратів, знижуючи ризик помилок і підвищуючи безпеку пацієнтів.

Тож, для формування професійної компетентності студентів медичних коледжів може бути використане такі комп'ютерні інструменти:

– інструментальні засоби універсального характеру (текстові й графічні редактори, табличні процесори, програми тестового контролю, мультимедіа, інтерактивні дошки, SMART-панелі, презентаційне обладнання, інструменти для розвитку критичного мислення та розв'язання проблем тощо);

- інструментальні засоби для забезпечення комунікацій (*Zoom, Google Meet, Viber, Telegram*, соціальні мережі, блоги, персональні сайти);
- інструментальні засоби пізнавального характеру (тренажери, симулятори та емулятори, інтерактивні освітні платформи *Visible Body* і *Shadow Health*, електронні бібліотеки та освітні онлайн ресурси, освітні платформи та MOOCs);
- системи для пошуку інформації, у т.ч. із застосування штучного інтелекту;
- навчальні лабораторії (*Anatomy.tv, BioDigital Human, SimMan, Harvey, OsiriX MD* та ін.) на базі віртуальної та доповненої реальності задля створення імерсійного навчального досвіду без нанесення шкоди пацієнтові;
- навчальні й контролюючі та тренувальні SMART-системи.

У табл. 1 показано які ІКТ можуть бути використані на різних етапах навчання для підвищення якості освіти та підготовки майбутніх медичних працівників.

Таблиця 1 – ІКТ, що використовуються в процесі професійної підготовки студентів медичних коледжів

<i>Етап навчання</i>	<i>Інструменти ІКТ</i>
Початковий етап (Вступ та орієнтація)	Електронні підручники, інтерактивні курси, мультимедійні презентації, платформи для спілкування
Основний теоретичний етап	Онлайн бібліотеки, мобільні додатки для вивчення фахових дисциплін, віртуальні лабораторії, системи управління навчанням
Практичний етап	Симулятори процедур, програми для клінічних випадків, мобільні додатки для управління пацієнтською інформацією, SMART-системи
Етап підготовки до іспитів та ліцензування	Онлайн-платформи для тестування, програми для самоперевірки, ресурси для ліцензійних іспитів
Неперервна освіта та професійний розвиток	Вебінари, онлайн-курси, платформи для спілкування з професіоналами, блоки, тематичні сайти,

Кожен з цих етапів вимагає інтеграції різних ІКТ, щоб забезпечити ефективне та комплексне навчання майбутніх медичних фахівців.

Для формування професійної компетентності студента в умовах фахового медичного коледжу важливо дотримуватись принципів педагогічної співпраці у вирішенні проблем як професійного, так і особистісного становлення майбутнього спеціаліста [6]. Задля цього слід запровадити навчально-методичний комплекс викладання освітніх компонентів, з-поміж них: сучасні підручники (на паперових та електронних носіях); аудіо- та відеоконтент з окремих розділів навчальної дисципліни; електронні та текстові навчально-методичні посібники; комп'ютерні навчальні програми та тренажери; віртуальні комп'ютерні лабораторії; комп'ютерні програми для виконання лабораторних, курсових та дипломних проектів, науково-дослідних робіт; наочні навчальні

посібники та альбоми, виконані на електронних носіях інформації; електронний довідковий матеріал у вигляді освітніх даних; контрольно-вимірювальні SMART-системи на основі комп'ютерних програм з дисциплін та спеціальностей; методику комп'ютерного тестового контролю проміжних та підсумкових знань; системи моніторингу освітнього процесу з усіх дисциплін та спеціальностей медичного коледжу.

Висновки. Отже, процес формування професійних компетентностей студентів медичних коледжів із застосуванням ІКТ буде відповідати сучасним вимогам, якщо: забезпечити безперервну інформатичну підготовку студентів, організацію індивідуального супроводу діяльності студентів у цифровому освітньому середовищі через інтернет-взаємодію з викладачами та навчальні SMART-системи, реалізувати у процесі професійної підготовки студентів комплекс цифрових навчальних засобів, зокрема електронні посібники, комунікаційні інструменти, блоги викладачів, лабораторні практикуми з віртуальною та доповненою реальністю, для вивчення медичних систем.

Література:

1. Ільніцька Т. Дослідження ефективності підготовки майбутніх медсестер до професійної діяльності в умовах цифровізації медичних коледжів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2023. Вип. 69. С. 35–42. DOI: 10.31652/2412-1142-2023-69-35-42
2. Козакевич О.Б., Козакевич В.К. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р.* Полтава, 2019. С. 107–108.
3. Колісник-Гуменюк Ю.І., Гуменюк В.В. Особистісна характеристика медичного працівника. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип.1-2 (42-43). С. 72-77.
4. Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання на засадах компетентнісного підходу: кол. монографія / за наук. ред. В. І. Ковальчука. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. 194 с.
5. Сірак І.П. Формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 296 с.
6. Харащук І. Особливості формування професійної компетентності студентів медичного коледжу: реалії та перспективи. *Освітній простір України*. 2017. № 11. С. 109-114. DOI: 10.15330/esu.11.109-114
7. Чорнобрива Н. Необхідність підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи засобами інформаційно-комунікаційних технологій як актуальна педагогічна проблема. *Інновації в освіті: реалії та перспективи розвитку: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 25 листопада 2021 р.)*. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 122-125.
8. Юхно Н.В. Обґрунтування дидактичних умов формування інформаційно-

цифрової компетентності студентів медичного коледжу. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Вип. 44. С. 315-322. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/12734> (дата звернення: 16.11.2023).

References:

1. Ilnitskaya, T. (2023), "Study of the effectiveness of training future nurses for professional activities in the conditions of digitalization of medical colleges". *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, vol. 69, pp. 35–42, doi: 10.31652/2412-1142-2023-69-35-42
2. Kozakevych, O.B. & Kozakevych, V.K. (2019), "Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh medychnykh sester u protsesi fakhovoyi pidhotovky" [Formation of future nurses' professional competence in the professional training process] in *Current problems of modern higher medical education in Ukraine: proceedings of the science. conf. from international with participation*, Poltava, pp. 107–108.
3. Kolisnyk-Humenyuk, Yu. & Humenyuk, V. (2015), "Personality characteristics of medical worker", *Continuing Professional Education: Theory And Practice*, vol.1-2 (42-43), pp. 72-77.
4. Kovalchuk, V.I. (ed.), "Pidhotovka maybutnikh pedahohiv profesiynoho navchannya na zasadakh kompetentnitsnoho pidkhodu" [Training of future teachers of vocational training on the basic of competence approach]: monograph, Glukhiv Oleksandr Dovzhenko National Pedagogical University, Glukhiv, 194 p.
5. Sirak, I.P. (2017), "Formuvannya hotovnosti maybutnikh medychnykh sester do profesiynoyi samorealizatsiyi" [The formation of readiness of future nurses for their professional self-realization]. Dis. of Cand. of Ped. Sciences., Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University.
6. Kharashchuk, I. (2017), "Features of forming professional competence of students of medical college: realities and perspectives", *Educational space of Ukraine*, no. 11, pp. 109-114. DOI: 10.15330/esu.11.109-114
7. Chornobryva, N. (2021), "Neobkhidnist' pidhotovky maybutnikh bakalavriv sestryns'koyi spravy zasobamy informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy yak aktual'na pedahohichna problema" [The necessity of training future bachelors of nursing by means of information and communication technologies as an actual pedagogical problem] in *Innovations in education: realities and prospects of development: proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Ternopil, November 25, 2021)*, ZUNU, Ternopil, pp. 122-125.
8. Iukhno, N.V. (2019), "Reasoning of didactical conditions of formation of information and digital competence of students of medical college", *Scientific notes of the pedagogical department*, vol. 44, pp. 315-322, available at: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/12734> (Accessed 16 November 2023).

Abstract. The article reveals the issues of the use of ICT for the professional competence formation of medical college students in terms of the digital transformation of educational systems and medical services. The current components of the professional competence of medical college students and the main directions of their use of ICT in future professional activities have been clarified. Emphasis has been placed on the advisability of informatics training aimed at students' mastery of the main types of medical activity (diagnostic, therapeutic, emergency care, preventive, medical-social, organizational-analytical ones), and medical computer systems (administrative, expert, research, laboratory and diagnostic, telemedicine ones, etc.). Informatics training is carried out by integrating ICT into the educational components of the educational and professional training program for specialists in medical areas of expertise. ICT components and tools in the organization of professional training in a medical college have been identified. Among them are tools of a universal type, means for ensuring communications, tools of a cognitive type, systems for searching information

including using artificial intelligence, educational laboratories based on virtual and augmented reality, educational and monitoring means, and study SMART systems. It has been concluded that the process of professional competencies formation in medical college students with the use of ICT will be effective if certain pedagogical terms are created. Such terms are, firstly, continuous IT training of medical college students, secondly, the organization of individual support of students' activities in the digital educational environment via Internet interaction with teachers and study SMART systems, and thirdly, implementation in the professional training process a set of digital educational tools including electronic manuals, communication tools, teachers' blogs, laboratory practical with virtual and augmented reality, for studying medical systems.

Keywords: professional competence, medical college students, ICT in education, ICT in professional activity, professional training.

UDC 37.01

THE METHOD OF MINDFUL LEARNING FOR STUDENTS STUDYING A FOREIGN LANGUAGE ONLINE IN WARTIME CONDITIONS

МЕТОД УВАЖНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ ОНЛАЙН ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Lazutkina Y.A.

PHD, docent.

ORCID: 0000-0002-0232-7598

Zubenko K.V.

PHD, docent.

ORCID: 0000-0003-4874-8408

Donbass State Engineering Academy, Kramatorsk, bul.Mashinostroiteley, 39, 84313

Abstract. This article explores mindful learning as a possible means to overcome the mentioned problems, focusing on students studying foreign languages online in wartime conditions. It analyzes how mindful learning can become an effective tool for ensuring a quality educational process during crisis situations, particularly by reducing stress loads on students, activating motivation, and promoting focused learning. In this article, we delve into the principles and effectiveness of mindful learning as a transformative approach for students navigating the challenges of studying foreign languages online amidst the backdrop of war. The examination centers on how the tenets of mindful learning can serve as a powerful framework, fostering a high-quality educational experience amid crisis conditions. By elucidating the principles of reduced stress, heightened motivation, and concentrated learning, the article aims to underscore the potential of mindful learning as a resilient and adaptive tool for students facing the unique adversities of war. Through a nuanced analysis, we explore how cultivating mindfulness in the educational process can not only alleviate the burdens imposed by conflict but also contribute to the development of resilient and engaged learners in times of upheaval.

Key words: mindful learning, online education, foreign language acquisition, wartime conditions, educational resilience, stress reduction, motivation activation, focused learning, adaptive strategies, student well-being.

Вступ.

Сучасний освітній ландшафт став свідком різкої трансформації, спричиненої низкою критичних подій. Змушений перехід навчальних закладів до викладання в дистанційному форматі, спершу зумовлений епідемією COVID-19, а згодом — збройною агресією російської федерації, відкрив нові горизонти для освітнього процесу, але водночас наклав великий тягар на якість навчання. Цей перехід призвів до ряду викликів, таких як віддалена взаємодія між викладачами та студентами, обтяжений навчальний навантаження, технічні перешкоди, нестача доступу до необхідного обладнання для навчання та викладання, а також обмежений можливостями практичного навчання.

У цей непростий час, коли нормальний хід життя і навчання порушено зовнішніми обставинами, заклади освіти мають переосмислити свою роль і функції. Вони повинні перетворитися на осередки підтримки, де здобувачі освіти знаходять не лише знання, а й психологічну та педагогічну підтримку, відчуття спільноти та приналежності. У цьому контексті використання різноманітних форм та методів взаємодії стає невід'ємною складовою ефективного освітнього процесу.

Метою використання методу уважного навчання в даному контексті є забезпечення стабільності та ефективності онлайн-навчання іноземних мов. Цей підхід розглядається як засіб збереження якості освіти та підтримки студентів у важливі періоди.

Основний текст.

Підходячість форм та методів взаємодії повинна визначатися конкретною ситуацією та потребами учасників освітнього процесу. Зокрема, важливо володіти навичками організації та проведення онлайн-заходів. Вони можуть включати в себе віртуальні лекції, вебінари, дискусійні форуми тощо. Такі заходи дозволяють здобувачам освіти зберегти контакт з викладачами та одногрупниками, а також активно брати участь у навчальному процесі, навіть не виходячи з дому.

Окрім того, налагодження ефективної комунікації є невід'ємною частиною віртуального навчання. Взаємодія з учасниками освітнього процесу може відбуватися через телефонні дзвінки, листування електронною поштою, месенджери тощо. Це допомагає підтримувати студентів, вирішувати їх питання та виклики, а також забезпечувати плідну обмін інформацією.

На завершення важливо зазначити, що різноманітність форм та методів онлайн-комунікацій сприяє створенню динамічного та збалансованого навчального середовища. Це дозволяє здобувачам освіти зберігати важливий контакт з навчальним закладом та однодумцями, навіть у важкі періоди, і забезпечувати неперервний процес навчання та особистісного росту.

Ця стаття розглядає метод уважного навчання як можливий засіб подолання зазначених проблем, зосереджуючись на студентах, які навчаються онлайн іноземних мов в умовах війни. Ми проанлізували, як метод уважного навчання може стати ефективним інструментом для забезпечення якісного освітнього процесу під час кризових умов, зокрема шляхом зменшення стресових навантажень на студентів, активізації мотивації та сприяння зосередженому навчанню.

У подальших розділах статті будуть розглянуті важливі аспекти методу уважного навчання, його переваги для студентів, які навчаються онлайн в умовах війни, а також практичні рекомендації щодо впровадження цього методу для покращення навчального процесу.

Особливості навчання іноземних мов онлайн в умовах війни:

- Виклики, пов'язані з віддаленим навчанням під час конфлікту;
- Вплив психологічних та емоційних аспектів на навчання студентів;
- Технічні обмеження і доступ до інтернет-ресурсів.

Давайте розглянемо ці аспекти докладніше:

1. Виклики, пов'язані з віддаленим навчанням під час конфлікту

Проведення навчання в дистанційному режимі під час конфлікту стикається з численними викликами, що впливають на якість освіти. Невпевненість у безпеці та нестабільність можуть заважати зосередженості студентів та викладачів, а також призводити до втрати інтересу до навчання. Додаткові труднощі можуть виникати через обмежений доступ до ресурсів, зокрема бібліотек та лабораторій, що може обмежити можливості практичного навчання.

2. Вплив психологічних та емоційних аспектів на навчання студентів

Психологічний стан та емоційний стан студентів мають прямий вплив на їх здатність до навчання. Стрес, тривога та втома можуть виникати через невизначеність ситуації в умовах конфлікту, а також через соціальну ізоляцію, яка є характерною для дистанційного навчання. Це може призводити до зниження мотивації, зосередженості та продуктивності студентів.

3. Технічні обмеження і доступ до інтернет-ресурсів

Доступ до стабільного Інтернет-з'єднання та необхідних технічних засобів може бути важкою задачею в умовах конфлікту. Технічні обмеження, обірваність зв'язку, обмеженість обладнання — це чинники, які можуть суттєво обмежити можливості студентів та викладачів для взаємодії, спілкування та доступу до навчальних ресурсів.

Ці аспекти об'єднуються в комплексну проблематику, яку необхідно вирішувати для забезпечення ефективного навчання студентів у ситуаціях конфлікту та віддаленого навчання. Відповідно до цього контексту, метод уважного навчання може виявитися цінним інструментом для зменшення впливу цих викликів на якість навчання та підвищення зосередженості та мотивації студентів.

У ситуації воєнного конфлікту, діти стають особливо вразливою групою населення. Олена Зеленська, перша леді України, розпочала Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної допомоги, яка має на меті надання підтримки населенню у складний період.[4] В умовах конфлікту варто впроваджувати психолого-педагогічні практики, такі як організація дистанційного навчання під час воєнного стану та надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. Ці практики сприяють створенню сприятливого освітнього середовища та підтримують студентів не лише академічно, а й емоційно та психологічно.

Метод уважного навчання – це підхід до освіти, який ставить психологічний комфорт та ефективність навчання у центр уваги. В основі цього методу лежить активне та глибоке занурення у навчальний матеріал, фокус на процесі навчання та розвиток навичок саморегуляції.

Метод уважного навчання, також відомий як уважне навчання або майндфулнес-навчання, має свої коріння в традиційних медитаційних та філософських практиках східних культур, зокрема в буддизмі. Він став популярним і добре дослідженим методом у психології та освіті, адаптованим для сучасного світу.

Концепція уважного навчання була сформульована Джоном Кабат-Ціннером, американським медиком та професором медицини, який був також одним із піонерів досліджень в області медитації та майндфулнесу. У 1979 році він розробив програму з редукції стресу на основі медитаційних практик, яку назвав "Медитація свідомості" (Mindfulness-Based Stress Reduction - MBSR). Ця програма стала важливим кроком у поширенні методу уважного навчання.[1]

Згодом, ідеї майндфулнесу поширилися в різні сфери, включаючи освіту. У навчальних закладах метод уважного навчання використовується для підвищення уваги та концентрації учнів, покращення їх психологічного благополуччя та

емоційного самопочуття. Історично, медитаційні практики, на яких базується метод уважного навчання, були спрямовані на розвиток свідомості, зосередженості та підвищення рівня внутрішньої гармонії. Сучасний метод уважного навчання включає різні техніки медитації, дихання та свідомого спостереження. Його популярність зросла завдяки науковим дослідженням, які підтверджують його позитивний вплив на психічне здоров'я, зниження стресу та покращення зосередженості.

Метод уважного навчання включає в себе кілька ключових принципів:

- Уважність до деталей: Студенти навчаються бути уважними до деталей та зосереджувати увагу на теперішньому моменті.
- Глибоке розуміння: Метод сприяє глибокому розумінню навчального матеріалу, а не лише його поверхневому засвоєнню.
- Саморегуляція: Студенти навчаються керувати своїми емоціями та зосередженістю, що позитивно впливає на продуктивність навчання.
- Активна участь: Студенти взаємодіють з навчальним матеріалом активно та усвідомлено, а не пасивно його приймають.

В контексті вивчення іноземних мов метод уважного навчання може допомагати студентам краще засвоювати нову лексику, граматику та мовні структури. Вони вчаться більш свідомо аналізувати та розуміти контекст, що сприяє поглибленому розумінню мови.

Метод уважного навчання може стати ефективним інструментом управління стресом та поліпшення психічного здоров'я студентів.

Завдяки практичним діям, ми довели що цей підхід відповідає особливим потребам студентів у військовому контексті.

Практичні приклади успішного застосування методу уважного навчання в умовах війни:

1. Онлайн-медитаційні сесії:

- щоденні короткі аудіо-або відео-медитації, доступні для студентів після занять.
- використання спеціальних мобільних додатків для медитації, які можна використовувати навіть під час коротких перерв між заняттями.

2. Гнучкий графік та записи уроків:

- запис уроків і доступ до них через онлайн-платформи для того, щоб студенти могли переглядати матеріал у будь-який зручний для них час.
- гнучкість у визначенні дедлайнів завдань, щоб врахувати можливі зміни в розкладі через обставини війни.

3. Підтримка психічного здоров'я:

- інтеграція онлайн-консультацій із психологами у розклад для студентів.
- спільні віртуальні сесії, присвячені психічному здоров'ю та стресовим ситуаціям.

4. Застосування технологій вивчення зі зростанням інтересу:

- використання віртуальних реальностей для іммерсивного вивчення мови, наприклад, віртуальні подорожі для практики мовних навичок.
- використання мобільних додатків для вивчення мови з ігровим елементом, що може збільшити інтерес студентів.

5. Створення спільноти:

- спільні віртуальні форуми або чати для студентів, де вони можуть обговорювати навчальні питання та ділитися досвідом.-
- організація онлайн-зустрічей для спільного вивчення мови та обговорення тематичних питань.

Висновки;

Метод уважного навчання особливо актуальний у віртуальному навчальному середовищі. Він допомагає забезпечити зосередженість студентів під час онлайн-занять, покращує їх академічні результати та забезпечує психологічний комфорт під час навчання на віддаленій платформі. Глибокий фокус на навчанні допомагає зменшити відволікання та підвищити продуктивність студентів у віртуальному навчанні. Загалом, метод уважного навчання є цінним інструментом, який сприяє покращенню процесу навчання, збільшенню зосередженості та психологічного комфорту студентів, особливо в умовах віртуального навчання.

Література

1. Kabat-Zinn, J. (1990). Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of Your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness. Delta.
2. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 р. No 1/3737-22. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86164/ (дата звернення: 07.10.2022).

THE USE OF MOBILE GAMES AS A MEANS OF INCREASE THE RUNNING SPEED OF SCHOOL STUDENTS OF THE 3rd-5th GRADES ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ШВИДКОСТІ БІГУ ШКОЛЯРІВ 3-5-Х КЛАСІВ

Semenov A.A./ Семенов А.А.

Ph.D., associate professor / к. н. н., доцент,

ORCID: 0000-0002-2084-0555

Osadchenko T.M./ Осадченко Т.М.

Ph.D., associate professor / к.н.н., доц.

ORCID: 0000-0003-2198-7206

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,

Uman, Sadova, 28, 20308 /

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

м. Умань, вул.Садова, 28, 20308

Анотація. В роботі розглядаються можливість використання рухливих ігор для вдосконалення швидкісних можливостей школярів 3-5-х класів. Метою статті є визначення теоретико-методологічних основ використання рухливих ігор як засобу підвищення швидкості бігу школярів 3-5-х класів. Тести визначення рівня загальної фізичної підготовленості були відібрані відповідно до завдань нашої роботи, виходячи з матеріальних умов, в яких займалися окремі групи, що брали участь в експерименті. В ході дослідження отримані нові дані про оптимальний розподіл рухливих ігор різної спрямованості в навчальному році, протягом тижня і в окремому уроці фізичного виховання, а також визначена тривалість проведення комплексу рухливих ігор.

Ключові слова: рухливі ігри, засіб, швидкість бігу, школяр, фізичні якості

Завданням сучасної системи освіти України є виховання фізично підготовленого покоління ще у шкільному віці. У зв'язку з цим, відповідно до завдань національної доктрини розвитку, в Україні актуальною є загальна перебудова шкільної системи освіти, та в першу чергу – програми фізичного виховання. Актуальною є задача розробки та апробації нової шкільної програми, спрямованої на забезпечення належного рівня загальної фізичної підготовленості підростаючого покоління. Існує думка, що для виховання певних рухових здібностей є найбільш сприятливі (сенситивні) вікові періоди [2 та ін.]. Так, наприклад, вік 3-5-х класів вважається найбільш сприятливим для підвищення рівня швидкості і швидкості бігу. Крім того, визначено й інші, так звані «критичні» періоди для виховання сили, витривалості, спритності і гнучкості. На наш погляд, пошук і обґрунтування нових методик використання загальнодоступних і емоційних засобів фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку з метою підвищення рівня їх всебічної фізичної підготовленості є необхідною передумовою вдосконалення програми фізичного виховання в Україні. Одним із найбільш ефективних засобів ми вважаємо рухливі ігри. Питання використання рухливих ігор та ігрових методів фізичного виховання дітей висвітлені в багатьох дослідженнях [3, 5, 6 та ін.]. Однак, ще недостатньо вивчені і визначені методичні основи використання рухливих ігор для вдосконалення всебічної фізичної підготовленості, зокрема, швидкісних можливостей школярів 3-5-х класів.

Мета: визначити теоретико-методологічні основи використання рухливих ігор як засобу підвищення швидкості бігу школярів 3-5-х класів.

Результати узагальнення літературних джерел дозволили встановити мету і завдання дослідження і на основі їх сформувати структуру, методику і організацію виконання нашої роботи. Аналіз теоретико-методологічних даних дозволив визначити місце і значення ігрових форм як багатопланового засобу за показниками відносин учасників ігор до масової ігрової діяльності, а також підвищенню загальної працездатності, вольових якостей і організації поведінки та вміння школярів підкорятися колективним вимогам.

Анкетування вчителів спортивних класів і загальноосвітніх шкіл, методистів і тренерів проводилось для з'ясування наступних питань: – використання рухливих ігор на уроках фізичної культури і на тренувальних заняттях для початківців-легкоатлетів для виховання основних фізичних якостей, необхідних для підвищення максимальної швидкості бігу; – відбір, кількість та організація рухливих ігор для школярів 3-5-х класів; – цільові установки рухливих ігор; – структура засобів тренування, спрямованої на вдосконалення швидкості бігу школярів 5-х класів. Отримані дані послужили основою подальших експериментів зі школярами даного віку.

Педагогічні спостереження на основі хронометражу проводилися на уроках фізичної культури в загальноосвітніх та спеціалізованих школах спортивного легкоатлетичного характеру для з'ясування ролі і місця рухливих ігор і методів їх застосування. Основний етап педагогічних спостережень відбувався в 1 та 2 семестрах 2021-2022 навчального року що допомогло відібрати рухливі ігри, які є ефективними з точки зору їх обсягу і інтенсивності для подальшого використання. Для цього було використано пульсометр (для визначення ЧСС під час ігрових дій на кожній хвилині рухомої гри). В експерименті брало участь 62 досліджуваних. Всього проведено 54 навчально-тренувальних занять в кожній групі.

Контрольні вимірювання проводилися за допомогою стандартного устаткування і приладів. Всі тести і контрольні вимірювання були згруповані за своїм спрямуванням: 1. Антропометричні вимірювання. 2. Тести на швидкість рухів і швидкість бігу. 3. Тести загальної фізичної підготовленості. 4. Тести легкоатлетичної підготовленості. 5. Контрольні вимірювання на базі багатоборства.

В запропонованій нами антропометричній програмі використовувалися такі показники: довжина тіла, зріст сидячи, довжина нижніх кінцівок, вага тіла, обхват грудної клітки на рівні нижньої грудної точки, кистьова динамометрія лівої і правої руки, станова динамометрія.

До тестів, що характеризують швидкість рухів і максимальну швидкість бігу, нами було включено: а) біг на 20 м. з ходу; б) дотик руки протягом 20 сек. При проведенні тесту було використано 2 кільця (20 см.) на відстані 60 см., що лежать на столі. Тестований, стоячи за столом, намагався по команді «Руш!» виконати максимальну кількість дотиків всередину кільця протягом 20 сек.; в) дотик ноги протягом 20 сек.; Випробовуваний стоїть посередині між паралельними лініями, відстань між якими дорівнює 1 м. За командою «Руш!»

намагається правою або лівою ногою ступати на лінії. Зараховується кількість дотиків за ці лінії. Ці тести ми склали за загальноприйнятою методикою.

Тести визначення рівня загальної фізичної підготовленості були відібрані відповідно до завдань нашої роботи, виходячи з матеріальних умов, в яких займалися окремі групи, що брали участь в експерименті: а) спринтерський біг на 50 м. з високого старту; б) стрибок в довжину з місця; в) шестиразовий стрибок у довжину з місця; г) біг на 12 хв. (Тест Купера); д) тест Флейшмана протягом 20 сек. Випробовуваний знаходиться на відстані 30 см. від стіни. Протягом 20 секунд він повинен виконати максимально швидко нахил, торкаючись руками підлоги і, розгинаючись, виконати поворот ліворуч (праворуч) з кистями рук на рівні плечей.

З урахуванням тренувальної спрямованості досліджуваних спеціалізованих легкоатлетичних класів ми включили в комплекс тестів наступні показники: а) біг на 50 м. з низького старту; б) біг на 300 м.; в) стрибок в довжину з розбігу; г) метання м'яча (вагою 150 г.) з розбігу. Для оцінки загальної фізичної підготовленості були використані наступні показники: а) норматив для 10-12-річних: сума балів, отриманих за загальноприйнятими в Україні таблицями за результатами виконання легкоатлетичних дисциплін (біг на 50 м., біг на 300 м., стрибок у довжину з розбігу і метання м'яча); б) контрольне «триборство» (20 м с / г, довжина с / м, Барпі-тест) – сума очок за розробленою нами таблицею. Обраний нами комплекс тестів дозволив вивчити найбільш важливі аспекти фізичної підготовленості учнів. В роботі використовувалися методи математичної статистики: 1) розрахунок середнього арифметичного стандартного відхилення і стандартної помилки середнього арифметичного; 2) оцінку достовірності відмінностей між середніми арифметичними груп за допомогою критерію Стюдента; 3) розрахунок парних коефіцієнтів кореляції; 4) розрахунок коефіцієнта варіативності.

Для спостереження та при відборі більш ефективних рухливих ігор, був використаний майданчик розміром 24x12м. Майданчик складається з баскетбольного поля, розділеного на квадрати, сторона якого рівна 3 м. Для кращої орієнтації гравців лінії 3, 9, 15, 21 м. зроблені пунктирними, а відстані 0, 6, 12, 18, 24 і – суцільними лініями, що дозволило прискорити організацію кожної гри. Всі учасники експериментальних груп отримали схему ігрового майданчика і опис відібраних рухливих ігор не тільки для використання протягом експериментального навчального року, а й під час канікул. Зміст ігор пояснювався за схемою: назва, хід, переможці, правила гри і ролі гравців. В окремих експериментальних групах для командних ігор були складені 4 постійні команди, які виступали в деяких іграх однаковим складом.

Як свідчить аналіз літературних джерел [1, 7 та ін.], більшість зрізів результатів відбувається на основі початкових і кінцевих даних експерименту (на початку і в кінці навчального року). Ми проводили часткове тестування наших експериментальних груп на початку кожного окремого місяця протягом усього навчального року – завжди в стандартних умовах стадіону або закритих залів з окремими групами експерименту у досліджуваній школі. У таблиці 1 наведено перелік проведених нами тестувань.

Таблиця 1 - Розподіл контрольного тестування по місяцях

Зміст тесту	Місяці									
	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
Тести загальної фізичної підготовленості										
Спринтерський біг 50 м. з високого старту	+									+
Стрибки в довжину з місця	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
6-кратний стрибок в довжину з місця	+		+		+		+		+	+
Біг 12 хвилин	+									+
Барпі-тест	+			+			+		+	+
Тест Флейшмана	+									+
Тести легкоатлетичної підготовленості										
50 м. з низького старту	+								+	
Біг 300 м.	+								+	
Стрибок в довжину з розбігу	+							+		+
Метання м'яча вагою 150 гр. із розбігу		+							+	
Тести швидкості руху і швидкості бігу										
Торкання руки	+									+
Торкання ноги	+					+				+
Біг 20 м.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Після підготовки залу, приладів і інструкцій для помічників ми проводили тестування за наступною схемою: 1) контроль випробовуваних, 2) контроль спортивного одягу, 3) ознайомлення з метою тестування, 4) контроль пульсу, 5) стандартна розминка, 6) демонстрація наступного тесту, 7) пробні спроби випробовуваних, 8) власне тестування, 9) контроль пульсу, 10) ознайомлення випробовуваних з результатами обстеження. Всі експериментальні групи мали гарні умови для занять в легкоатлетичних групах спортивної школи для реалізації своїх завдань.

Щоб дізнатися думку вчителів і тренерів про місце, роль і методику використання рухливих ігор, ми застосували анкетне опитування. Анкета адресувалася 10 досвідченим викладачам фізичної культури і 5 тренерам молоді. Середній вік вчителів становив 35,5 років, педагогічний стаж – 13,5 років, середній вік тренерів – 38,2 років, стаж практичної роботи – в середньому 14,5 років. За результатами анкетування рухливі ігри використовують 60% тренерів – на кожному тренувальному занятті, 40% – один, раз на тиждень. Вчителі надають більше значення рухливим іграм: 70% планують їх на кожному уроці фізичного виховання, 30% – тільки на одному уроці на тиждень. Більшість тренерів використовують рухливі ігри на завершальній стадії тренувального заняття, вчителі частіше включають їх до основної частини уроку фізичного виховання. Опитані вважають рухливі ігри більш перспективними для виховання швидкості реакцій, але менш перспективними для розвитку швидкісно-силових якостей. За

даними анкетного опитування, а також відповідно до літературних джерел рухливі ігри мають великі потенційні можливості для розвитку основних фізичних якостей. Подібні дані вивчення думок тренерів і вчителів про можливості рухливих ігор для забезпечення реалізації різних завдань фізичного виховання представлені в таблиці 2. Опитані ставлять на перші місця перш за все рухливі ігри, в яких проявляються морально-вольові якості.

На питання анкети про те, яку частину загального часу кожного уроку фізичного виховання в 5-му класі бажано відводити рухливим іграм, ми отримали такі відповіді. В загальноосвітніх школах тренери пропонують для цього відводити 39% часу, вчителі – 22% загального часу кожного уроку. Опитані приблизно однаково рекомендують планувати на рухливі ігри 30% часу уроків фізичної культури в спеціалізованих школах.

Аналіз таблиці 2 дозволяє поставити під сумнів думку тренерів і вчителів про те, що результати бігу слід покращувати шляхом використання, насамперед, бігових вправ, спрямованих на вдосконалення «швидкості бігу» і «швидкості реакцій». Хибність полягає в тому що за таких умов виникнення «швидкісного бар'єру» є більш вірогідним.

Таблиця 2 - Оцінки в балах можливостей використання рухливих ігор

Спрямованість рухливих ігор	Оцінка ефективності використання ігор		Загальна сума балів
	Тренера	Вчителі	
Розвиток морально-вольових якостей	4,8	4,8	9,6
Підвищення емоційності уроку	4,8	4,7	9,5
Закріплення інтересу школярів	4,8	4,7	9,5
Мотивація	4,7	4,8	9,5
Розвиток фізичних якостей			
Зміцнення здоров'я	4,5	4,1	8,6
Тренування знайомих рухів	4,2	4,2	8,4
Насиченість змісту уроку	4,3	3,9	8,2
Підвищення якості уроку	3,6	3,7	7,8
Знайомство з новим рухом	3,0	3,3	6,3

Опитані часто переоцінюють метод розвитку швидкості шляхом збільшення бігових навантажень і недооцінюють значення виховання загальної витривалості. Бесіди із школярами підтверджують, що тренування, спрямовані на виховання витривалості, менш популярні, їм відводиться набагато менше часу в планах уроків фізичного виховання школярів.

Дані таблиці 3 свідчать також, що тренери, працюючи над удосконаленням швидкості бігу, приділяють не більше 20% часу розвитку швидкісно-силових якостей. На жаль, вчителі приділяють вправам цього виду ще менше часу (10%), що прямо суперечить даним багатьох авторів [7 та ін]. Обробка даних анкетного

опитування дозволяє зробити висновок, що думки тренерів і вчителів про використання рухливих ігор суперечливі і в багатьох випадках не відповідають даним аналізу літературних джерел. Це призводить до необхідності вивчення питання добору рухливих ігор і методики їх використання для вдосконалення всебічної підготовленості та розвитку швидкості бігу у школярів 3-5-х класів.

Таблиця 3 - Частка основних фізичних якостей в удосконаленні швидкості бігу у школярів 3-5-х класів (%)

Основні фізичні показники	Думки приведені в анкетуванні	
	Тренери	Вчителі
Швидкість бігу	30	40
Швидкість реакції	20	20
Спритність	20	20
Швидкісно-силові	20	10
Витривалість	10	10

Аналіз літературних джерел засвідчує чисельність думок з відбору та угрупованню різних рухливих ігор і ігрових форм. У літературі нам не вдалося знайти методики відбору рухливих ігор, перш за все з точки зору їх впливу на розвиток основних фізичних якостей. Це визначило необхідність розробки проблеми багатоступінчастого відбору ігор для їх використання в тренуванні легкоатлетів-початківців.

Для вирішення одного із завдань нашої роботи – з'ясування методичних правил подальшого відбору рухливих ігор – ми виокремили ігри, які, на нашу думку, сприятимуть розвитку основних фізичних якостей. Для уточнення критеріїв відбору рухливих ігор слід вивчити широке використання цілеспрямованих рухливих ігор, рекомендованих в конкретних умовах для уроків фізичного виховання у всіх загальноосвітніх школах, а також для інших форм фізкультурно-масової роботи серед дітей досліджуваного молодшого шкільного віку. В основу відбору були покладені загальні дидактичні правила проведення рухливих ігор, які використовуються, і спеціальні правила, що відповідають легкоатлетичним вимогам розвитку максимальної швидкості бігу і підвищення рівня розвитку основних фізичних якостей.

Для дидактичних правил нами було встановлено наступні критерії:

- 1) залучення до гри мінімально 20 дітей;
- 2) мінімальне повторення рухової дії однією дитиною (мінімум 3 рази протягом 2 хвилин гри) ;
- 3) мінімальна складність правил;
- 4) максимальна точність правил;
- 5) можливість проведення гри в різних умовах (на відкритому повітрі, спортивному майданчику, в залі тощо.);
- 6) мінімальне використання спортивного інвентарю.

До легкоатлетичних вимог, яким відповідають рухливі ігри, ми сформулювали, виокремили наступні принципи:

- 1) оптимальна моторна щільність гри;

- 2) елементи рухливих ігор відповідають окремим видам легкої атлетики;
- 3) відповідність характеру пересування учасників гри техніці основних легкоатлетичних вправ (ходьба, біг, стрибки тощо);
- 4) вплив ігор на основні фізичні якості.

На основі зазначених вище критеріїв було проведено відбір рухливих ігор для використання їх в експерименті. В результаті було відібрано 42 рухливих гри.

Практична експериментальна перевірка відібраних рухливих ігор відбувалася протягом 2021-2022 року на базі спортивної школи за допомогою студентів факультету фізичного виховання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Було перевірено всі 42 відібрані гри в умовах тренувань та занять з фізичної культури. З'ясувалося, що ці ігри повністю відповідають потребам нашого експериментального дослідження в напрямку підвищення швидкості бігу і можливостям викладання фізичної культури як в загальноосвітніх, так і спеціальних спортивних легкоатлетичних школах.

Всі відібрані нами ігри добре відповідали також статевим, віковим і фізичним можливостям школярів молодшого шкільного віку. Вибрані і перевірені рухливі ігри можна розділити за переважанням впливу на основні фізичні якості:

- а) рухливі ігри, які сприяють розвитку швидкості;
- б) рухливі ігри, які сприяють розвитку витривалості;
- в) рухливі ігри, спрямовані на розвиток швидкісної сили;
- г) рухливі ігри, що розвивають спритність;
- д) рухливі ігри, що вимагають розвитку швидкості реакцій.

Після дослідження ефективності (за обсягом і інтенсивністю) окремих рухливих ігор протягом попереднього експерименту рекомендуємо максимальну тривалість однієї гри 5 хвилин при кількості учасників близько 20 гравців на майданчику баскетбольного поля (24 на 12 м).

Приклад рухливої гри середньої інтенсивності, спрямованої на розвиток швидкості. Назва гри: «Виклик номерів». Тривалість гри: 5 хвилин. Кількість повторень: 5. Загальна відстань, яку пробігає учасник – 336 м. Тривалість бігу: $9,3-9,2-9,0-10,0-9,9-9,2-9,2=65,3$ сек. Тривалість відпочинку: в середньому 33,5 сек. всього за гру – 3 хв. 54 с. ЧСС за хвилинами гри: 1.-162 2.-174 3.-180 4.-162 5.-174. Ця гра є зразковою для підвищення швидкості бігу, так як інтенсивність є найбільшою.

Приклад рухливої гри великої інтенсивності, що має швидкісно-силовий характер. Назва гри: «Стрибковий квач». Тривалість гри: 3 хвилини. Середня кількість стрибків по хвилинах гри: на правій нозі: 1 - 49, 2 - 37, 3 - 29, на лівій нозі: 1 - 37, 2 - 32, 3 - 25. Середня сума всіх стрибків протягом гри: 208,8. ЧСС по хвилинах гри: 1 - 174, 2 - 180, 3 - 193. Ця гра добре впливає на розвиток швидкісно-силових якостей школярів. Її інтенсивність за даними ЧСС – найбільш висока. Рекомендуємо після неї використовувати рухливу гру помірної або малої інтенсивності, наприклад, переважно спрямовану на розвиток спритності.

Приклад рухливої гри, що сприяє розвитку витривалості. Назва гри: «Поїзд». Тривалість гри: 5 хвилин. Кількість повторень: 5 раз. ЧСС по хвилинах гри: 1 - 168, 2 - 174, 3 - 186, 4 - 168, 5 - 156. На нашу думку ця гра добре відповідає завданню виховання витривалості і при значній інтенсивності захоплює своєю емоційністю всіх учасників. Цінним є те, що правила на витривалість викладач або керівник гри може пристосувати до рівня підготовленості школярів.

Приклад рухливої гри, що сприяє розвитку спритності. Назва гри: «Слалом з перешкодами». Тривалість гри: 3 хвилини. Кількість повторень: 6. Відстань яку пробігає учасник: 96 метрів. Кількість рухів, що вимагають спритності: 18. ЧСС по хвилинах гри: 1 - 126, 2 - 144, 3 - 156. Ця гра вимагає прояву зусиль в бігу і одночасному прояву спритності. Гравці бігають підтюпцем по маленькому колу, проповзають і стрибають через гімнастичного «козла». Гра по своїй помірній інтенсивності підходить для активного відпочинку після більш інтенсивних ігор.

Приклад рухливої гри, що сприяє розвитку швидкості реакцій. Назва гри: «Злови м'яч». Тривалість гри: 2 хвилини. Кількість підходів: 36. Відстань яку пробігає учасник: 86 метрів. ЧСС по хвилинах: 1 - 130, 2 - 135. Зміст гри вимагає від учасників вміння зосереджуватися, бути уважним і має високий виховний ефект. Обсяг і інтенсивність цієї гри невисокі. Рекомендуємо використовувати її на початку перед проведенням інших рухливих ігор або в кінці занять.

Висновки. Таким чином, аналіз ефективності використання рухливих ігор як засобу підвищення швидкості бігу школярів 3-5-х класів визначив особливості їх застосування на тренувальних заняттях та уроках фізичної культури: тривалість окремих рухливих ігор від 2 до 6 хвилин за рівнем ЧСС протягом гри; рухливі ігри, що розвивають витривалість, характеризуються ЧСС близько 150 уд/хв. і відповідають роботі аеробного характеру; рухливі ігри, спрямовані на розвиток швидкості, викликають ЧСС в середньому від 150 до 170 уд/хв. (робота змішаного характеру) і більше 180 уд/хв. (робота анаеробного характеру). З цієї причини ми не використовували ігри для розвитку гнучкості, які показали низьку моторну щільність (менше 120 уд/хв. після 1-ї хвилини гри).

В ході дослідження отримані нові дані про оптимальний розподіл рухливих ігор різної спрямованості в навчальному році, протягом тижня і в окремому уроці фізичного виховання, а також визначена тривалість проведення комплексу рухливих ігор. Бесіди зі школярами дозволили виявити значний інтерес школярів 3-5-х класів до рухливих ігор легкоатлетичної спрямованості. З'ясувалося, що критеріями цього інтересу є: емоційний характер рухливих ігор; змагальний компонент; можливість виявити особисті швидкість, витривалість, спритність; можливість відстоювати інтереси своєї команди. Уроки з рухливими іграми діти характеризували як цікаві, захоплюючі форми фізичної культури, зауважуючи швидкоплинність часу заняття та відсутність відчуття втоми.

Література

1. Гогін О. В. Особливості проведення уроку легкої атлетики в школі. *Physical Education Theory and Methodology*, 2001. N 1. С. 17-19.

2. Єдинак Г. А. Розвиток рухових здібностей хлопчиків 7-10 років: типологічні особливості сенситивності. *Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова ВВ "Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту"*. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2002. N 27. С. 20-28.

3. Загородній В. В., Ярославська Л. П. Використання змагально-ігрового методу на заняттях з легкої атлетики. *Сучасні тенденції розвитку легкої атлетики: збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, Харків, ХДАФК, 22 квітня 2021 року, 2021. С. 48-52.*

4. Зубаль М. В. Темпи розвитку фізичних якостей хлопців різних соматотипів в онтогенезі шкільного періоду / *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наук. моногр. за ред. Єрмакова С.С. Х, 2008. N 9. С. 50-54.*

5. Зубов Є. В., Трофімов В. А. Рухливі ігри та легкоатлетичні вправи як засіб підвищення швидкісних можливостей учнів середнього шкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2011. N 10. С. 28-32.*

6. Кулик Н. А., Лазоренко С. А. Фізичне виховання з елементами легкої атлетики у дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт, 2016. N 139 (2): С. 97-100.*

7. Малишкін А. М. Оцінка спритності на уроках легкої атлетики в загальноосвітній школі. *Міжнародний науковий журнал Науковий огляд, 2014, N 8. С 9.*

References

1. Hohin O. V. Osoblyvosti provedennia uroku lehkoii atletyky v shkoli. *Physical Education Theory and Methodology, 2001. N 1. S. 17-19.*

2. Yedynak H. A. Rozvytok rukhovykh zdibnostei khlopchykiv 7-10 rokiv: typolohichni osoblyvosti sensytyvnosti. *Zb. nauk. pr. za red. Yermakova VV "Pedahohika, psykhologhiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu". Kharkiv: KhDADM (KhKhPI), 2002. N 27. S. 20-28.*

3. Zahorodnii V. V., Yaroslavska L. P. Vykorystannia zmahalno-ihrovoho metodu na zaniattiakh z lehkoii atletyky. *Suchasni tendentsii rozvytku lehkoii atletyky: zbirnyk tez IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kharkiv, KhDAFK, 22 kvitnia 2021 roku, 2021. S. 48-52.*

4. Zubal M. V. Tempy rozvytku fizychnykh yakosteii khloptsiv riznykh somatotypiv v ontohenezi shkilnoho periodu / *Pedahohika, psykhologhiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: nauk. monohr. za red. Yermakova S.S. Kh, 2008. N 9. S. 50-54.*

5. Zubov Ye. V., Trofimov V. A. Rukhlyvi hry ta lehkoatletychni vpravy yak zasib pidvyshchennia shvydkisnykh mozhlyvostei uchniv serednoho shkilnoho viku. *Pedahohika, psykhologhiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu, 2011. N 10. S. 28-32.*

6. Kulyk N. A., Lazorenko S. A. Fizychnе vykhovannia z elementamy lehkoii atletyky u ditei starshoho doshkilnoho viku. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seria: Pedahohichni nauky. Fizychnе vykhovannia ta sport, 2016. N 139 (2): S. 97-100.*

7. Malyshekin A. M. Otsinka sprytnosti na urokakh lehkoii atletyky v zahalnoosvitnii shkoli. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal Naukovyi ohliad, 2014, N 8. S 9.*

Abstract. *The paper examines the possibility of using mobile games to improve the speed capabilities of schoolchildren in grades 3-5. The purpose of the article is to determine the theoretical and methodological foundations of the use of mobile games as a means of increasing the running speed of schoolchildren in grades 3-5. Tests for determining the level of general physical fitness were selected in accordance with the tasks of our work, based on the material conditions in which individual groups participating in the experiment were engaged. In the course of the study, new data were obtained on the optimal distribution of mobile games of different orientations in the academic year, during the week and in a separate lesson of physical education, as well as the duration of the complex of mobile games was determined.*

Key words: *mobile games, tool, running speed, schoolboy, physical qualities*

Стаття відправлена 23.11.2023

УДК 378: 001. 895

**READINESS OF FUTURE SPECIALISTS TO USE INFORMATION
TECHNOLOGIES OF LEARNING IN VOCATIONAL EDUCATION
ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ**

Kovalyshyna S./Ковалишина С.П.*PHD, University of Toronto, 25 Willcocks St, Toronto Ontario,
Canada, M 5S3 B2***Pashchenko M./Пашченко М.І.***s.p.s.,as.prof./к.пед.н., доцент,
ORCID 0000-0002-4011-1800***Chernenko L./Черненко Л.П.***teacher, master /викладач**KZ "Uman Humanitarian-Pedagogical College named after Taras Shevchenko"
Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім.Т.Г. Шевченка»
вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті виокремлено елементи і рівні готовності майбутнього фахівця до використання інформаційно-комунікаційних технологій. Підготовка фахівця до повноцінного життя і діяльності в умовах інформаційного суспільства передбачає комплексну перебудову педагогічного процесу, підвищення його якості та ефективності.

Виокремлено основні напрямки використання інформаційних технологій у педагогічному процесі. Запропоновано науково-педагогічні та ергономічні критерії

Ключові слова: інформаційні технології навчання, готовність майбутнього фахівця.

Вступ.

Інформатизація є одним із головних напрямів сучасного інформаційного розвитку суспільства, процес перебудови життя суспільства на основі використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання у всіх значущих видах діяльності.

На сучасному етапі соціальних і технологічних перетворень однією з вимог до всіх учасників освітнього процесу у закладах вищої школи є готовність майбутнього фахівця до використання інформаційно-комунікаційних технологій, комп'ютеризованих систем у навчанні та професійній діяльності.

Основний текст.

Виокремлюють три рівні такої готовності (Г. Козлакова):

- власний рівень володіння комп'ютеризованими технологіями;
- уміння безпосередньо використовувати їх у професійній діяльності;
- уміння підвищувати свій фаховий рівень за допомогою засобів Internet.

Важливим елементом цієї готовності є:

- теоретична підготовка з певної галузі знань;
- практичні уміння викладача організувати і провести навчальне заняття за допомогою комп'ютерних засобів і технологій;
- підготовка навчального заняття за дистанційною формою навчання;
- застосування фірмових розробок електронних навчальних посібників;
- створення власного електронного навчального посібника з конкретної дисципліни;

- запровадження освітнього Web-сайт з метою поглиблення власної наукової і викладацької компетентності.

Для ефективного використання в навчальному процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій викладач повинен володіти певними специфічними вміннями (М. Жалдак):

- застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в підготовці, аналізі, коригуванні навчального процесу, управлінні навчальним процесом і навчально-пізнавальною діяльністю студентів;
- добирати раціональні методи і засоби навчання;
- враховувати індивідуальні особливості студентів, їх нахили і здібності;
- ефективно поєднувати традиційні методичні системи навчання із новими інформаційно-комунікаційними технологіями[3].

Упровадження в освітній процес вищої школи нових інформаційних технологій є об'єктивним процесом розвитку вищої освіти, яка дає оптимальні результати при їх виборі.

Інформатизація охоплює три взаємопов'язаних процеси:

- 1) медіатизацію (лат. *mediatus* - посередник) - удосконалення засобів збирання, збереження і поширення інформації;
- 2) комп'ютеризацію - удосконалення засобів пошуку та оброблення інформації;
- 3) інтелектуалізацію - розвиток здібностей, сприйняття і продукування інформації, підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, використання засобів штучного інтелекту[4].

Інформатизація освіти в Україні є одним із пріоритетних напрямів реформування. У широкому розумінні - це комплекс соціально-педагогічних перетворень, пов'язаних з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами і технологією, у вузькому - впровадження в заклади системи освіти інформаційних засобів, що ґрунтуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції і педагогічних технологій, які базуються на цих засобах.

Однією із найістотніших складових інформатизації закладів вищої освіти є *інформатизація навчального процесу* - створення, впровадження та розвиток комп'ютерно-орієнтованого освітнього середовища на основі інформаційних систем, мереж, ресурсів і технологій.

Головною її метою є підготовка фахівця до повноцінного життя і діяльності в умовах інформаційного суспільства, комплексна перебудова педагогічного процесу, підвищення його якості та ефективності.

Інформатизація вищої школи *передбачає*:

- оперативне оновлення навчальної інформації у зв'язку з розвитком науки, техніки, культури;
- отримання оперативної інформації про індивідуальні особливості студента, що уможливорює диференційований підхід до організації їх навчання і виховання;
- освоєння адекватних науковому змісту навчання й індивідуальних особливостей студентів способів донесення навчальної інформації;

- отримання інформації про результативність педагогічного процесу, що дасть змогу оперативно вносити в нього необхідні корективи.

Удосконалення *інформаційної культури* студентів сприяє:

- ✓ здійсненню рівневої та профільної диференціації освітнього процесу;
- ✓ розвитку нахилів і здібностей студентів;
- ✓ задоволенню запитів і потреб студентів;
- ✓ розкриттю їх творчого потенціалу;
- ✓ удосконаленню управління освітою;
- ✓ підвищенню ефективності наукових досліджень[2].

Для інформаційного забезпечення педагогічного процесу викладач і студент повинні мати доступ до практично необмеженого обсягу інформації і її аналітичного оброблення, можливості для безпосереднього включення в інформаційну культуру.

Комп'ютерна технологія навчання спрямована на досягнення цілей інформатизації навчання на основі застосування комплексу функціонально залежних педагогічних, інформаційних, методологічних, психофізіологічних і ергономічних засобів і методик, створених і організованих на базі технічного і програмного забезпечення.

Виокремлюють *основні напрямки* використання інформаційних технологій у педагогічному процесі для:

- наочного представлення і демонстрації основних понять і об'єктів навчальної дисципліни, основних закономірностей, зв'язку теоретичних положень із практикою тощо;
- моделювання і наочного представлення фізичних процесів, що відбуваються у досліджуваних пристроях, функціонування досліджуваних зразків;
- автоматизованого навчання;
- автоматизації проектування;
- розв'язання розрахункових задач, оброблення результатів вимірів експериментальних досліджень;
- для контролю підготовленості студентів.

Серед важливих компонентів комп'ютеризації навчання є розроблення програмного забезпечення.

Програми, які використовують у закладах вищої освіти, поділяють на:

- навчальні;
- діагностичні (тестові);
- бази даних;
- імітаційні;
- моделюючі;
- програми «мікросвіт»;
- інструментальні програмні засоби [5].

Комп'ютерна технологія навчання:

- дає змогу викладачу якісно змінити методи, організаційні форми своєї роботи;

- розвиває індивідуальні здібності студентів;
- спонукає гармонізувати притаманні йому особистісні якості;
- концентрує увагу на формуванні пізнавальних здібностей, на ефективній навчальній діяльності;
- підтримує і розвиває прагнення до самовдосконалення;
- посилює міждисциплінарні зв'язки у навчанні, комплексність вивчення явищ дійсності;
- забезпечує взаємозв'язки між природознавством і технікою, гуманітарними науками і мистецтвом;
- здійснює динамічне оновлення навчального процесу, його форм і методів;
- забезпечує адаптацію закладів вищої освіти, їх постійну до змінних зовнішніх умов і контингенту студентів тощо.

Впровадження в освітній процес інформаційних технологій супроводжується збільшенням обсягів самостійної роботи студентів, що потребує постійної підтримки навчального процесу з боку викладачів.

Важлива роль належить *консультаціям*, які ускладнюються з погляду дидактичних цілей:

- а) зберігаються як самостійні форми організації навчального процесу;
- б) є елементами форм навчальної діяльності (лекції, практики, семінари, лабораторні практикуми).

Використання інформаційних технологій сприяє розширенню організації самостійної роботи студентів. Самостійна робота з дослідницькою і навчальною літературою на паперових носіях зберігається як важлива ланка самостійної роботи студентів, але її основу становить самостійна робота з навчальними програмами, тестуючими системами, інформаційними базами даних.

Ефективність використання засобів інформаційних технологій у навчальному процесі залежить від успішності розв'язання завдань методичного характеру, пов'язаних з інформаційним змістом і способом використання автоматизованих систем навчання. Автоматизовані системи навчання розглядають як програмно-методичні комплекси.

Організація самостійної роботи за допомогою інформаційних технологій має *переваги*:

- ✓ забезпечує оптимальну для кожного студента послідовність, швидкість сприйняття матеріалу, можливість самостійної організації чергування вивчення теорії, розбору прикладів, методів розв'язання типових задач тощо;
- ✓ формує навички аналітичної і дослідницької діяльності;
- ✓ забезпечує можливість самоконтролю якості здобутих знань і навичок;
- ✓ заощаджує час студента, необхідний для вивчення курсу.

За допомогою електронних видань, на основі спеціально розроблених комп'ютерних програм можуть бути реалізовані всі види контролю. Це знімає частину навантаження з викладача і підсилює ефективність і своєчасність контролю.

Використання інформаційних технологій в освітньому процесі:

- впливає на характер навчально-пізнавальної діяльності студентів;

- активізує самостійну роботу студентів з електронними засобами навчального призначення;
- відпрацьовує навички і уміння, які необхідні для професійної підготовки;
- зумовлює скорочення обсягів і одночасне ускладнення діяльності викладача;
- створює систему педагогічної підтримки (консультування, здійснення поточного контролю, проведення комп'ютерного тестування, робота з навчально-методичними матеріалами);
- ускладнює структуру і форми навчальної діяльності (контроль, консультації і самостійна робота студентів).

Інформатизація навчального процесу *сприяє*:

- ✓ розв'язанню проблем гуманізації;
- ✓ можливості значної інтенсифікації спілкування;
- ✓ врахуванню індивідуальних нахилів і здібностей;
- ✓ розкриттю творчого потенціалу викладачів і студентів;
- ✓ диференціації навчання відповідно до особливостей студентів;
- ✓ звільненню викладача і студента від необхідності виконання, технічних операцій;
- ✓ надання широких можливостей для розв'язання пізнавальних, творчих проблем.

Використання інформаційних технологій дає змогу значно *підвищити*:

- ефективність інформації за рахунок її своєчасності;
- корисності;
- доцільного дозування;
- доступності;
- мінімізації шуму;
- оперативного взаємозв'язку джерела навчальної інформації та студента;
- адаптації темпу подання навчальної інформації до швидкості її засвоєння;
- врахування індивідуальних особливостей студентів;
- поєднання індивідуальної та колективної діяльності, методів і засобів навчання, організаційних форм навчального процесу;
- гуманізацію навчання.

Важливу роль відіграє інформаційна технологія у фундаменталізації знань, різносторонньому і ґрунтовному вивченні предметів, формуванні знань, необхідних для обґрунтованого пояснення причинно-наслідкових зв'язків досліджуваних процесів і явищ, пізнанні законів реальної дійсності. Фундаментальні знання необхідні для прикладних досліджень, а потреби повсякденної виробничої практики викликають і стимулюють пізнавальну діяльність, спрямовану на розкриття законів фундаментального характеру, що є одним із аспектів гуманітаризації освіти.

Інтенсивне оновлення матеріально-технічної бази закладів вищої освіти дає змогу розвивати *аудіовізуальну технологію навчання*, яка передбачає використання різноманітних комп'ютерних і електронних засобів.

Розрізняють *рецептивне аудіовізуальне навчання*, пов'язане зі сприйманням і засвоєнням студентами аудіовізуальної навчальної інформації, яка передається за допомогою телевізійних систем, та *інтерактивне*, яке забезпечує взаємодію студента і навчаючої системи у формі діалогу людини і машини.

У використанні аудіовізуальних технологій у процесі навчання спостерігаються *тенденції* (С. Вайнер):

- 1) розроблення і створення навчальних комплексів, які забезпечують сприймання, оброблення, збереження і відтворення необхідної аудіовізуальної інформації;
- 2) створення і впровадження у практику навчання системи, яка об'єднує можливості комп'ютера та відеотехніки;
- 3) задоволення сучасних вимог до навчального процесу у вищій школі.
- 4) організовує навчальну діяльність студентів за відеопрограмою, в якій послідовність і вибір повідомлення визначається відповідною реакцією студента на запропонований йому навчальний матеріал.

При цьому можливе:

- використання різноманітних варіантів організації навчального процесу: від лінійного відео, за якого відбувається послідовний показ відеоматеріалів із заданою швидкістю, до певною мірою діалогового, яке дає змогу здійснити зворотний зв'язок за правильними і неправильними відповідями, залежно від відповіді того, хто навчається;
- застосування в навчальній телевідеоапаратурі елементів автоматики, обчислювальної техніки, мікропроцесорних пристроїв, які приймають, записують і відтворюють навчальну аудіовізуальну інформацію;
- створення компакт-дискових систем, що зумовлено переходом від аналогових методів представлення і обробки сигналів до цифрових.
- застосування в навчанні інформаційних засобів навчання уможливорює поєднання звукової, текстової інформації, різноманітного ілюстративного матеріалу, їх перетворення, організація роботи студентів в інтерактивному режимі.

Висновки:

Використовуючи інформаційні технології навчання слід враховувати науково-педагогічні та ергономічні критерії:

- наявність у навчальному матеріалі науково-достовірної і педагогічно-обґрунтованої інформації, системи понять, законів, теорій та інших освітніх елементів з дисципліни, яку вивчають;
- виконання гігієнічних вимог, що спрямовані на збереження зору, запобігання перевтомі студентів;
- вікові особливості студентів;
- відповідність навчального матеріалу стандартам освітньої галузі;
- розподіл навчальної інформації за рівнями складності, способами сприйняття інформації (логічного, образно-емоційного тощо);
- наявність навчально-пізнавальних творчих завдань, що сприяють розвитку творчого мислення, аналітичного ставлення до об'єктів, що вивчаються;

- емоційна форма подання інформації;
- перевага зорового ряду порівняно з голосовим та музичним;
- можливість обрання темпу і швидкості діяльності при вивченні нового матеріалу;
- розвинута система пошуку;
- використання стандартних меню і кнопок на панелях інструментів;
- можливість зв'язку з поновлюваними Internet ресурсами тощо.

Отже, інформатизація освіти в Україні є одним із пріоритетних напрямів реформування вищої школи.

Література:

1. Галузінська М.І. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до впровадження креативних технологій навчання: монографія/М.І.Галузінська.– Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. – 185 с.
2. Галузінська М.І. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої школи: навч посіб. /М.І.Галузінська.–Умань.: «Візаві», 2021. – 251 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підруч./ І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2012. – 352 с.
4. Освітні технології: Навч.–метод.посіб./О.М.Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.;За ред. О.М. Пехоти.–К.: А.С.К., 2004. – 225 с.
5. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: монографія; за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 504 с.

Literature:

1. Galuzinska M.I. Theory and practice of training future teachers for the implementation of creative learning technologies: monograph/M.I. Galuzinska. – Uman: VOC "Vizavi", 2020. – 185 p.
2. Galuzinska M.I. Pedagogical technologies of learning in general secondary schools: teaching manual. / M.I. Galuzinska.–Uman.: "Vizavi", 2021. – 251 p.
3. I. M. Dychkivska Innovative pedagogical technologies: tutorial / I. M. Dychkivska. - K.: Akademydav, 2012. - 352 p.
4. Educational technologies: Teaching methods/O.M. Pehota, A.Z. Kiktenko, O.M. Lyubarska et al.; Ed. OHM. Infantry.–K.: A.S.K., 2004. – 225 p.
5. Professional pedagogical education: innovative technologies and methods: monograph; under the editorship O. A. Dubasenyuk. – Zhytomyr: Department of ZhDU named after I. Franka, 2009. – 504 p.

Abstract. The article highlights the elements and levels of readiness of the future specialist to use information and communication technologies. Preparation of a specialist for a full-fledged life and activity in the conditions of the information society involves a comprehensive restructuring of the pedagogical process, increasing its quality and efficiency. The main directions of the use of information technologies in the pedagogical process are highlighted. Scientific, pedagogical and ergonomic criteria are proposed.

Keywords: information technologies of education, readiness of the future specialist

УДК 378. 633.133

DEVELOPMENT OF DISTANCE EDUCATION AS A CONDITION FOR THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF THE FUTURE TEACHER OF NATURAL DISCIPLINES

РОЗВИТОК ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Omelehenko V/ Омельченко В.

teacher/викладач,

Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University

Уманський державний педагогічний університет

ім. Павла Тичини 20300

Анотація. Сучасні інформаційні технології та засоби обчислювальної техніки є основою процесу інформатизації освіти, технічною основою реалізації перспективних методів навчання майбутніх вчителів природничих дисциплін в умовах дистанційного навчання. У статті визначено риси дистанційного навчання, педагогічні умови, які спричиняють суттєві зміни моделі освітнього процесу. Проаналізовано завдання пізнавально-орієнтаційного розвитку особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін:

Ключові слова: дистанційне навчання, майбутній вчитель.

Вступ.

Перетворення, що відбуваються у світовому суспільстві, перехід до інформаційної епохи, вимагають модернізації та поширення змісту вищої освіти. Процес інформатизації впроваджується практично у всі галузі людської діяльності. Сучасні інформаційні технології та засоби обчислювальної техніки є основою процесу інформатизації освіти, технічною основою реалізації перспективних методів навчання майбутніх вчителів природничих дисциплін в умовах дистанційного навчання.

Основний текст.

У сучасній психолого-педагогічній літературі існують такі поняття, як дистанційна освіта (distant education), дистанційне навчання (distant learning). Зарубіжні вчені вважають, що найважливіша роль в організації дистанційного навчання належить телекомунікації, визначаючи це поняття, як теленавчання (teletraining).

Характерними рисами дистанційного навчання є:

- гнучкість;
- модульність;
- паралельність;
- повнота інформаційного доступу;
- економічність;
- технологічність;
- соціальна рівноправність;
- інтернаціональність;
- пізнавальна спрямованість;
- об'єктивність результатів діагностик;
- гуманність.

Розглянемо риси дистанційного навчання:

- ❖ *гнучкість* - можливість займатися у зручний час, наявність його нерегламентованого відрізка, у зручному місці та індивідуальному темпі;
- ❖ *модульність* - можливість формувати з незалежних навчальних курсів-модулів власний індивідуальний або груповий навчальний план;
- ❖ *паралельність* - здійснення навчання паралельно професійній діяльності;
- ❖ *повнота інформаційного доступу* - одночасне звернення до джерел навчальної інформації великої кількості користувачів;
- ❖ *економічність* - ефективне використання технічних і транспортних засобів, навчальних площ, концентроване й уніфіковане надання навчальної інформації та доступ до неї, що знижує витрати на підготовку фахівців;
- ❖ *технологічність* - використання в освітньому процесі нових досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що сприяють просуванню користувачів у світовий постіндустріальний простір;
- ❖ *соціальна рівноправність* - однакові можливості для всіх студентів отримати освіту не зважаючи на місце проживання, стан здоров'я, елітарність, матеріальну забезпеченість;
- ❖ *інтернаціональність* - експорт та імпорт світових досягнень на ринку освітніх послуг;
- ❖ *пізнавальна спрямованість* - студенти виявляють більшу наполегливість до отримання знань, організованість, уміння працювати самостійно, мати навички роботи з комп'ютером та телекомунікаційними засобами зв'язку;
- ❖ *об'єктивність результатів діагностик* - оцінка рівня розвитку здібностей, професійних якостей здобувачів освіти, побудова відповідного соціально-психологічного портрета з метою вибору ефективних засобів і методів навчання;
- ❖ *гуманність* - спрямованість навчання на особистість, урахування її індивідуальних особливостей, створення сприятливих умов для оволодіння знаннями і розвитку творчих здібностей [1].

Технологія дистанційного навчання не вимагає від студентів спеціальних навичок або технічних рішень. Все що для цього необхідне - це персональний комп'ютер і вихід до Інтернету.

Дистанційне навчання припускає суттєві зміни *моделі освітнього процесу*:

- контакти з викладачем і колегами-слухачами;
- спільне обговорення під час конференцій, прямого спілкування, листуванні електронною поштою;
- в центрі навчального процесу –викладач;
- між студентами відбувається змагання;
- сутність заняття - передача знань;
- студенти виконують роль одержувачів інформаційного змісту з системою завдань щодо його засвоєння;
- результати самостійної роботи надсилаються викладачеві, який оцінює якість та рівень засвоєння матеріалу;
- контроль правильності засвоєння матеріалу досягається самокоректуючими інтерактивними тестами за кожним курсом і

виконанням курсових робіт;

- навчальна діяльність створюється на засадах співробітництва;
- студенти відіграють активну роль у навчанні;
- сутністю такого навчання є розвиток здібностей до самоосвіти.

Головним завданням викладача щодо дистанційного навчання є не тільки передача студенту визначеного об'єму знань, але й організація його самостійної пізнавальної діяльності, самостійного отримання знань і використання їх на практиці. Викладач контролює виконання тестів студентами.

Аналізуючи та узагальнюючи існуючі напрямки дистанційного навчання виокремили *технологічні моделі дистанційного навчання*:

- традиційно-заочна;
- теленавчання;
- віртуальні класи та університети.

Традиційно-заочна модель дистанційного навчання заснована на самостійному вивченні студентами друкованих і мультимедійних навчальних матеріалів, однак при цьому суттєва роль належить також й очним формам занять - установчим лекціям, семінарам, тренінгам, що моделюють професійну діяльність, консультаціям і контрольним роботам. Комп'ютерні мережі використовуються головним чином для консультацій, проведення конференцій, листування та отримання інформації з електронних бібліотек, а також баз закладів вищої освіти. Традиційно-заочна технологічна модель є найменш радикальним способом переходу до дистанційного навчання для викладачів, закладів вищої освіти, здобувачів освіти.

Друга технологічна модель організації дистанційного навчання - *теленавчання*, використовує телевізійні мережі та супутникові канали для передачі інформації. Це лекції, тренінги, тестування, консультації в Інтернеті в асинхронному режимі, що забезпечують контакт студентів усіх навчальних центрів з викладачами, а також інші види занять. Наприкінці навчального курсу складається письмовий іспит.

Третя модель - *віртуальні класи та університети*, є комплексними мережними технологіями, які засновані на широкому використанні комп'ютерних навчальних програм та електронних підручників, що доступні студентам через глобальну мережу Інтернет і локальні комп'ютерні мережі. Частина очних занять у цієї моделі суттєво менше ніж у традиційно-заочній, тоді як роль віртуального спілкування збільшується. Віртуальне спілкування розуміють як взаємний зв'язок у реальному часі з однією людиною або багатьма у штучно створених умовах, за яких виникає потреба обміну інформацією або прийняття рішень у визначено узгодженому та встановленому порядку [4, с 15].

У суспільстві *метою* дистанційного навчання є *моральний та пізнавально-орієнтаційний* розвиток особистості студента. Сучасному суспільству необхідний фахівець, який може самостійно критично мислити, вміти бачити і творчо вирішувати проблеми, що виникають.

До завдань *морального розвитку* особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін належать *уміння*:

- ✓ самостійно працювати над розвитком власної моральності, культурного рівня;
- ✓ бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах;
- ✓ співпрацювати в різних галузях, ситуаціях, попереджуючи або уміло виходячи з будь-яких конфліктних ситуацій;
- ✓ дотримуватись морального кодексу користувачів комп'ютера, мережі Інтернету.

До завдань пізнавально-орієнтаційного розвитку особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін віднесено уміння:

- орієнтуватися в життєвих ситуаціях, що змінюються;
- самостійно отримувати необхідні знання;
- використовувати на практиці різноманітних проблем;
- самостійно критично мислити;
- бачити в реальній дійсності проблеми;
- раціонально використовувати сучасні технології;
- генерувати нові ідеї;
- творчо мислити;

– грамотно працювати з інформацією (вміти збирати необхідні для вирішення визначеної проблеми факти, аналізувати їх, висувати гіпотези розв'язання проблем, робити необхідні узагальнення, порівнювати їх з аналогічними чи альтернативними варіантами рішення, установлювати статистичні закономірності, робити аргументовані висновки, використовувати їх щодо формулювання і рішення нових проблем).

Дистанційне навчання у системі освіти України буде більш продуктивним, якщо враховувати *педагогічні умови, які:*

- дозволяють готувати висококваліфікованих фахівців, здатних працювати в комп'ютерних мережах;
- вчать студентів самостійно мислити, вільно оперувати поняттями, аналізувати ситуацію, прогнозувати її розвиток;
- спонукають приймати ефективні рішення, що відповідають реальній ситуації, обґрунтовувати їх;

Найбільш важливими *педагогічними умовами*, що створює викладач у процесі дистанційного навчання є:

- діагностика рівнів інтелектуальних здібностей студентів;
- добір активних методів, інноваційних технологій навчання;
- вербальне та невербальне передавання природничих знань;
- організація самостійної пізнавальної діяльності;
- контроль і діагностика рівнів засвоєння навчального матеріалу.

Викладач забезпечує *умови щодо технічних та мережних засобів*, які необхідні для забезпечення відкритого доступу викладачам і студентам на будь-якому рівні до інформаційних ресурсів - у межах закладу вищої освіти, на національному та світовому рівнях:

- 1) наявність підручників у електронному вигляді; методичних наочних посібників; дидактичних матеріалів з використанням графіки, мультимедійних засобів; тестів в електронному вигляді;

- 2) можливість листування електронною поштою;
- 3) наявність розвинутої гіпертекстової структури, яка найбільш ефективна для створення інформаційно-методичного забезпечення;
- 4) наявність електронних бібліотек та систем управління базами даних.

Дистанційне навчання здійснюється засобами інтернет-технологій, які забезпечують:

- ✓ пізнавальний інтерес до ігор, змагань, диспутів, суперечок, вікторин, аналізу життєвого досвіду студентів, ситуацій новизни, ситуацій створення успіху;
- ✓ завдань у цікавій формі за тими предметами, темами, до яких студенти виявляють схильність і які викликають подив, переживання;
- ✓ різних за характером завдань;
- ✓ створення проблемних ситуацій;
- ✓ колективної пізнавальної діяльності на заняттях, у мережі Інтернет;
- ✓ контроль та самоконтроль у різних видах і формах тестування on/off line;
- ✓ використання нетрадиційних форм навчання; пізнавальної перспективи у навчанні.

Висновки.

Отже, визначено педагогічні умови, що створює викладач у процесі дистанційного навчання при вивченні природничих дисциплін. Викладач забезпечує умови щодо технічних та мережних засобів, які необхідні для забезпечення відкритого доступу викладачам і студентам на будь-якому рівні до інформаційних ресурсів - у межах закладу вищої освіти, на національному та світовому рівнях. Дистанційне навчання припускає суттєві зміни моделі освітнього процесу.

Література:

1. Богданова І.М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: Монографія. Одеса: „ТЕС”, 1999. С. 65-66.
2. Галузінська М.І. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої школи: навч посіб. /М.І.Галузінська.–Умань.: «Візаві», 2021. – 251 с.
3. Кондратюк В.Л., Волос М.М., Бабін І.І. Основні тенденції розвитку систем освіти та освітніх технологій в світовій педагогічній практиці. Мелітополь, 2003. 5с. <http://mpu.melitopol.net/1/kodratuk.htm>
4. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя - основа його педагогічної майстерності. Одеса, 1995. 160 с.

Literature:

1. Bohdanova I.M. Technologies in education: theoretical and methodological aspect: Monograph. Odesa: "TES", 1999. P. 65-66.
2. Galuzinska M.I. Pedagogical technologies of learning in general secondary schools: teaching manual. / M.I. Galuzinska.–Uman.: "Vizavi", 2021. – 251 p.
3. Kondratyuk V.L., Volos M.M., Babin I.I. The main trends in the development of education systems and educational technologies in world pedagogical practice. Melitopol, 2003. 5p. <http://mpu.melitopol.net/1/kodratuk.htm>
4. Kurllyand Z.N. Professional stability of the teacher is the basis of his pedagogical skills Odesa, 1995. 160 p.

Abstract . Modern information technologies and means of computer technology are the basis of the process of informatization of education, the technical basis of the implementation of promising methods of training future teachers of natural sciences in the conditions of distance learning. The article identifies features of distance learning, pedagogical conditions that cause significant changes in the model of the educational process. The task of cognitive and orientational development of the personality of the future science teacher is analyzed.

Keywords: distance learning, future teacher.

УДК 378.013-014

THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE DEVELOPMENT OF FUTURE SCIENCE TEACHERS

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ІННОВАТИКИ НА ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Krasnoshtan V. /Красноштан В.І.

с.б.с. /к.біолог.н.

Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University

Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини 20300

Анотація. У статті обґрунтовано сутність інноватики як окремої галузі наукового знання. Представлено сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін у контексті розвитку креативних професійних здібностей. Доведено доцільність використання інноваційних технологій у процесі формування творчої обдарованої особистості майбутнього педагога. Інноваційні педагогічні технології спрямовуються на забезпечення творчого розвитку студентів у різних видах освітньої діяльності за нових ринкових умов.

Ключові слова: творча активність, інноваційні технології навчання, освітня інноватика,

Вступ.

Творча активність – це властивість особистості, яку слід розвивати у здобувача вищої освіти, незалежно від рівня розвитку його творчих здібностей. Завдання вищої школи – виявити і розвинути їх в освітній діяльності. Розвинути креативні професійні здібності – це означає сформувати майбутнього фахівця способом діяльності, навичками виконання майбутньої роботи, створити умови для розвитку обдарованості студента.

Метою статті є формування творчої обдарованої особистості майбутнього педагога у процесі використання інноваційних технологій навчання, заохочення, сприяння і проведення комплексної роботи, спрямованої на забезпечення умови для самореалізації студентів при вивченні природничих дисциплін.

Основний текст.

У процесі використання інноваційних технологій навчання відбувається розвиток творчого самовираження студентів, удосконалюються навички і вміння, розширюються межі їх застосування, підвищується рівні оволодіння ними, діяльність збагачується елементами творчої діяльності майбутніх педагогів.

Творча активність і творча діяльність - взаємопов'язані і взаємообумовлені поняття. Творча активність є динамічною умовою становлення і реалізації творчої діяльності при сформованості творчої активності. Виховання і розвиток творчої активності дозволить підготувати студентів до професійної діяльності, навчить долати труднощі, успішно працювати в екстремальних умовах, розв'язувати раціональні завдання, бути винахідливими в умовах виконання щоденної професійної роботи.

Велику увагу питанню творчості у своїх наукових працях приділяв Л.Виготський. Я.Пономарьов розробив концепцію розвитку і впливу

внутрішнього плану дій на процес творчості. Лук О.Н. займався проблемою впливу розумових здібностей на процес творчості. В.Моляко наголошував на необхідність творчого тренінгу. І.Волков, Л.Івахненко наголошували, що творчості необхідно спеціально вчити.

В межах існуючої системи є різні моделі навчання. Г. Васянович пропонує класифікацію моделей навчання:

- трансляційна;
- формуюча;
- розвиваюча;
- активізуюча;
- вільна модель[3].

Педагогічна технологія означає ланцюжок логічно впорядкованих навчальних кроків, актів і циклів у процесі навчання, передбачає формування цілей через результати навчання. Необхідно перетворити навчання у своєрідні технологічні процеси з гарантованим результатом.

Для педагогічних технологій характерним є систематичний підхід врахування досягнень педагогіки, психології, соціології, теорії управління тощо. Метою педагогічних технологій є не накопичення знань та вмінь, а постійне збагачення досвідом творчості і формування механізму самоорганізації і самореалізації особистості. Реалізація такого завдання вимагає іншого підходу до навчання, до виділення і моделювання видів діяльності, допомагає виробити у студентів активне ставлення до довкілля. Враховуючи, що сучасна модель освіти включає: предмет пізнання, способи діяльності, досвід творчої діяльності, емоційно-ціннісне ставлення до світу, вона передбачає взаємозалежність рівня розвитку та успіху у навчанні. Тому від студентів викладачі вимагають самоорганізації, організації навчальної діяльності, розвитку аналітичних здібностей, умінь пізнавальної діяльності, самостійності, творче ставлення до завдань. Успішність навчання залежить від сформованості мотиваційної сфери, наявних знань, ціннісних орієнтацій та установок.

Викладачі відкривають у студентів можливість процесу самореалізації себе як особистість. Творчі студенти досягають надійних засобів саморегулювання, самооцінки і внутрішнього стимулювання, що веде до комфортної душевної рівноваги. Педагогічна технологія – втілення бачення світу, розуміння особистості, її спроможності самореалізуватися у динамічному житті за нових ринкових умов.

Розвиток особистості на всіх етапах її життєдіяльності – це умови, засади всебічного розвитку особистості, забезпечення її творчого потенціалу, реалізації здібностей, зростання компетентності, удосконалення отриманих знань, умінь, навичок у майбутній професійній діяльності.

Вивчаючи інноваційні процеси у галузі освіти, інноватика як наукова дисципліна покликана розкривати сутність їх наукового проектування і мистецького втілення, виявити закономірні зв'язки між традиціями і новаціями, обґрунтувати моделі системних нововведень в установах і закладах освіти.

Основними складовими освітньої інноватики є:

- 1) теорія створення інновацій у системі освіти;

- 2) методологія сприйняття, оцінки та інтерпретацій нового у соціології, дидактиці, психології, педагогічному менеджменті;
- 3) технологія і досвід практичного застосування освітніх інновацій [1].

Виділяють *дослідницькі завдання* освітньої інноватики:

- обґрунтування її місця у системі загальнонаукового і соціально-психологічного знання;
- висвітлення основних функцій та їх роль в теоретичному осмисленні шляхів реформування системи освіти;
- визначення перспектив функціонування, розвитку і управління освітніми закладами;
- застосування і впровадження освітньої інноватики як критеріальної оцінки перспективного педагогічного досвіду;
- розроблення понятійно-категоріального апарату освітньої інноватики;
- розкриття тенденцій розвитку інноваційних процесів у системі національної освіти;
- підготовка рекомендацій щодо практичного втілення інноваційних процесів.

Перспективними напрямками освітньої інноватики є:

- ✓ інноватика як окрема галузь наукового знання;
- ✓ інноваційні процеси в освіті як предмет методологічного дослідження;
- ✓ наукова проблематика інноваційних процесів у сучасній філософії освіти;
- ✓ стратегічний розвиток засад теоретичної освітньої інноватики;
- ✓ суперечності інноваційної діяльності і способи їх розв'язання;
- ✓ оновлення освітньої практики на основі соціально-психологічних закономірностей розвитку інноваційних процесів;
- ✓ зміст, структура і функції освітньої інноватики;
- ✓ прикладні аспекти обґрунтування освітньої інноватики;
- ✓ інноватика у системі наукового знання;
- ✓ необхідні і достатні умови реалізації інноваційних процесів в освіті;
- ✓ норми інноваційної діяльності тощо.

Виділяють *типи навчання*:

- 1) підтримуюче;
- 2) інноваційне;
- 3) шокове[1].

Інноваційність відносять до дидактичної організації навчання і до її соціально значущих результатів. У розвитку теорії навчального процесу в сучасній педагогіці є два шляхи:

- модернізація традиційного навчання, його переорієнтація на ефективну організацію засвоєння визначених соціальних зразків, досягнення чітко фіксованих еталонів;
- інноваційний підхід до навчального процесу, де головною метою є особистісний розвиток студентів, їх здатність оволодівати новим досвідом на основі формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання, пошуку, визначення особистісних сенсів тощо. Перевага надається активним формам і методам навчання.

Неперервності освітнього процесу на рівні особистості потребує структурного і змістового його оновлення. Відбувається процес інтеграції різних підходів до навчання у світовій практиці, виникла потреба вчителів і викладачів у нових освітніх технологіях.

Визначають загальні закони перебігу інноваційних процесів:

- закон незворотної дестабілізації інноваційно-освітнього середовища;
- закон фінальної реалізації інноваційного процесу;
- закон стереотипізації освітніх інновацій;
- закон циклічного повторення, або закон зворотності освітніх інновацій.

Інноваційні педагогічні технології спрямовуються на забезпечення умов для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності за нових ринкових умов. В основі оновлення методів, прийомів навчальної діяльності мають бути гуманістичні стосунки, партнерські відносини, принципи рівноправного діалогу викладач-студент. Визначальною спрямованістю такої роботи є розвиток самостійності студентів, їхньої пізнавально-дослідницької діяльності, систематичне формування у них вмінь відстоювати свою точку зору, оцінку життєвих фактів і явищ, власні погляди, переконання та ідеали.

У педагогічний процес впроваджуються інноваційні технології: інформаційні, комп'ютерні, інтегровані курси, модульно-кредитне навчання, модульно-розвивальне навчання, рейтингова система оцінювання знань, активні методи навчання, дистанційне навчання тощо. Тому визначальна роль у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін належить викладачу, його творчості.

Під час розвитку творчої уяви можна використовувати комплекс вправ, рольові та ділові гри, моделювання професійних завдань на кмітливість, які ламають стереотипи. У ході занять студенти вчаться користуватися методами генерації ідей, такими, як метод мозкового штурму, метод фокальних об'єктів та метод морфологічного аналізу. Важлива роль для розвитку творчого мислення студентів, має опанування системним оператором, або схемою талановитого розв'язання винахідницьких задач на нетехнічному матеріалі. Згадані завдання представляють собою фантастичні ситуації, які містять суперечність і вимагають її розв'язання[5].

Інноваційні педагогічні технології спрямовуються насамперед на забезпечення умов для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності, у динамічному житті за нових ринкових умов.

Професійність педагога характеризується *рисами*:

- а) педагог повинен бути організатором, систематично діяти на психологію студентів;
- б) педагог вміє перетворити студента у суб'єкт самовиховання, самоосвіти;
- в) кваліфікація педагога полягає в його умінні трансформувати державні цілі у педагогічні.

Від педагога вимагається система послідовних дій, направлених на досягнення цілей освіти які висувуються сучасним суспільством. Діяльність педагога включає напрямки:

- конструктивна діяльність;

- організаційна діяльність;
- комунікативна діяльність;
- гностична діяльність [3].

Для педагога-новачка характерно планування тільки власної діяльності. Ще немає передбачення того, як буде сприйнята студентами інформація, яку повідомляють, що виявиться знайомим, що цікавим, що важким, що викличе роздратування. Оволодіваючи педагогічною майстерністю все те, чому педагог хоче навчити своїх студентів, отримує психологічне забарвлення. Педагог починає відчувати ступінь сприйняття студентами інформації, уміє активізувати студентів. Він спонукає їх до порівняння, пошуку істини, вчить їх самоконтролю і самоорганізованості. Його реакція на поведінку аудиторії стає швидкою і чутливою, його заняття проводяться жваво, емоційно, цікаво.

Важливими умовами міцного засвоєння знань і умінь, застосування їх на практиці є: мистецтво педагога викликати інтерес до предмету та активне відношення студента до навчальної роботи.

Освітній процес в умовах закладів вищої освіти повинен:

- бути імітацією середовища, в якому будуть жити і працювати студенти;
- містити у собі конкретну мету, і проблеми діяльності;
- забезпечувати формування у студентів здатності вирішувати практичні задачі, змінювати та покращувати той предметний світ, в якому вони живуть і працюють.

Висновки.

Інноваційні технології навчання впливають на формування творчої особистості майбутнього педагога, сприяють проведенню комплексної роботи, спрямованої на забезпечення умов для самореалізації студентів при вивченні природничих дисциплін у різних видах теоретичної і практичної діяльності.

В основі лежить принцип безпосередньої участі, який зобов'язує викладача зробити кожного студента учасником освітнього процесу що шукає шляхи і способи вирішення проблем. Інноваційні технології навчання формують моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний розвиток студентів, впливають на зростаючу активність студентів у відношеннях з оточуючим світом, розвиток творчого самовираження.

Література:

1. Васянович Г. П. Педагогіка і психологія. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 4: Збірник наукових праць. Львів: Сполом, 2010. 512 с.
2. Пащенко М.І., Красноштан І.В. Педагогічні умови застосування модульно-розвивальної системи навчання в процесі підготовки майбутніх вчителів. // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т.. Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. Ч. 2. С. 339-345.
3. Пащенко М.І. Інноваційні технології навчання: словник-довідник. - Умань: ПП Жовтий, 2016. 194 с.
4. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя: навчальний посібник. Київ.: ІСДОУ, 1994. 112 с.

5. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість учителя: Визначення, теоретична модель, функції підготовки //Педагогіка і психологія. К.: Педагогічна думка, 1998. 255 с.

Literature:

1. Vasyanovych G. P. Pedagogy and psychology. Selected works: in 5 volumes. Volume 4: Collection of scientific papers. Lviv: Spolom, 2010. 512 p.
2. Pashchenko M.I., Krasnoshtan I.V. Pedagogical conditions for the application of the modular development system of education in the process of training future teachers. // Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna / Head. ed.: Martynyuk M.T.. Uman: PP Zhovtyy O.O., 2010. Part 2. P. 339-345.
3. M.I. Pashchenko. Innovative learning technologies: dictionary-reference. - Uman: PP Zhovtyy, 2016. 194 p.
4. Sysoeva S.O. Basics of the teacher's pedagogical creativity: a study guide. Kyiv.: ISDOU, 1994. 112 p.
5. Sysoeva S.O. Pedagogical creativity of the teacher: Definition, theoretical model, training functions //Pedagogy and psychology. K.: Pedagogical thought, 1998. 255 p.

Abstract The article substantiates the essence of innovation as a separate field of scientific knowledge. Modern requirements for the professional training of future teachers of natural sciences in the context of the development of creative professional abilities are presented. The expediency of using innovative technologies in the process of forming a creative gifted personality of the future teacher has been proven. Innovative pedagogical technologies are aimed at ensuring the creative development of students in various types of educational activities under new market conditions.

Keywords: creative activity, innovative learning technologies, educational innovation.

УДК 37. 018: 796

**PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF
PHYSICAL CULTURE FOR COACHING ACTIVITIES
ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Karasievych S. /Карасєвич С.А.*Ph.D.as.prof./к.пед.н., доцент,**Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини***Karasievych M. /Карасєвич М.П.***teacher, master /викладач**KZ "Uman Humanitarian-Pedagogical College named after Taras Shevchenko"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж**ім.Т.Г. Шевченка» вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті проаналізовано проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності. Визначено ключові поняття *готовність, професійна готовність, готовність майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності.* Запропоновано сферу прояву готовності майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, студенти.

Вступ. Для формування гармонійно розвиненої особистості з відмінним здоров'ям, здатної до ефективної професійної діяльності необхідна відповідна професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури.

Основний текст.

Розглянемо, що розуміють науковці під поняттям «підготовка». С. Ожегова, Н. Шведова *підготовка* розглядається як:

- а) навчання;
- б) формування необхідних знань;
- в) запас отриманих знань[1].

Виходячи із сутності цих визначень *підготовка* – це процес навчання, який здійснюється з метою озброєння майбутніх фахівців певними професійними знаннями і вміннями для раціонального застосування їх в тренерській практичній діяльності.

В. Валієва відзначає, що для досягнення мети передбачається формування певної системи знань і особистісних характеристик, а також формування умінь і навичок, які необхідні для здійснення певної професійної діяльності [4].

Професійна підготовка у енциклопедії професійної освіти визначена як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією [5].

Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували С. Вишнякова, О. Глузман, Ю. Забіяко, І. Лернер, Т. Осадча, М. Скаткін. Їх дослідження підтверджують, що професійна підготовка майбутніх фахівців забезпечується системою організаційних та педагогічних заходів, які сприяють

формуванню у них спеціальних знань, умінь, навичок, здібностей, компетенцій, професійного досвіду, який сприятиме успішній тренерській діяльності.

Отже, під професійною підготовкою майбутніх фахівців фізичної культури розуміємо інтегративний процес формування психологічної, теоретичної, практичної, методичної та фізичної підготовки.

Професійна підготовка фахівців з фізичної культури завжди була предметом досліджень багатьох науковців (Н. Агаджанян, А. Астахов, М. Башкірова, В. Гайсина, І. Грінченко, Ю. Коваленко, Н. Мухаметзянова, І. Нікулін, Г. Остапенко, Б. Шиян та ін.).

Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття *професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури* визначається як:

- педагогічна система за структурою: стратегічна мета підготовки, модель-еталон компетентного фахівця фізичної культури, технології професійної підготовки, суб'єкти взаємодії (А. Чорноштан);
- процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи закладу вищої освіти, спрямовані на формування протягом періоду навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках фізкультурного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці (Л. Сущенко);
- визначальна умова ефективного функціонування системи фізичного виховання (О. Куц);
- науково обґрунтована організаційно-методична система суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу закладу освіти, спрямована на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості (Г. Арзютов, В. Кукса, О. Куц, Л. Сущенко, Б. Шиян);
- складний багатофакторний процес виконання системи дій, спрямованих на розв'язання навчально-виховних та оздоровчо-профілактичних задач, у тому числі, забезпечення формування у нових поколінь українців імунітету до гіподинамічного способу існування та інших важливих паттернів життєдіяльності на мотиваційні неавторитарній основі (С. Табінська);
- процес становлення особистості, розвитку загальної і професійної педагогічної культури, компетентності, професійних компетенцій, що виступають передумовою ефективної майбутньої професійної діяльності фахівця (І. Грінченко);
- процес формування самостійної, енергійної особистості, здатної до професійного самовдосконалення, що виявляється у самоаналізі та саморозвитку, самоосвіті, здатності до креативного мислення та творчого застосування студентами здобутих знань (І. Шаповалова);
- система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують майбутньому фахівцеві отримання фундаментальних знань у галузі фізичної культури, формування на їх основі відповідних умінь і навичок, необхідних для використання у майбутній професійній діяльності

різноманітних форм занять, засобів та методики викладання фізкультурно-оздоровлювальних програм, спрямованих на досягнення і підтримку фізичного стану (Р.Маслюк).

Аналіз напрацювань з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури свідчить, що науковці досліджували різні складники цієї підготовки: професійно-педагогічний, спортивний, валеологічний та біологічний.

Ми вважаємо, що підготовка майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності:

- спеціально спрямований процес вибіркового використання засобів фізичної культури і спорту для формування у майбутніх фахівців системи професійних знань;
- оволодіння необхідним комплексом педагогічних умінь, орієнтованих на фізкультурно-спортивну роботу та спрямованих на відновлення психофізіологічної працездатності і розваги вихованців;
- вдосконалення їх особистості в процесі самодіяльних ініціатив.

Підготовка до професійної діяльності розглядається як процес формування готовності до неї, а готовність – як результат цієї підготовки [2].

Отже, підготовка – здатність студента до певної діяльності визначаються поняттям «готовність».

Теорія фізичного виховання оперує широким набором понять і визначень. У межах нашого дослідження використовуються ключові поняття готовність, професійна готовність, готовність майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності.

У довідковій літературі *готовність* визначається, як стан при якому:

- все зроблено, все готово для чогось;
- відбувається актуалізація всіх можливостей особистості;
- успіх досягається набутим досвідом;
- забезпечується позитивне ставлення до тренерської діяльності;
- усвідомлюються мотиви і потреби в тренерській діяльності;
- відбувається інтеграція знань і умінь, необхідних для виконання тренерської діяльності;
- відбувається налаштування на конкретну поведінку для виконання тренерських завдань;
- відбувається установка на активні і доцільні дії;
- характеризується прогностична і виборча активність особистості в процесі її підготовки і включення в тренерську діяльність.

Поняття готовності розглядають на психофізіологічному, особистісному і функціональному педагогічному рівні.

Сфера прояву готовності майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності:

- готовність як комплекс психофізіологічних особливостей особистості;
- готовність як прояв здібностей особистості;
- готовність як динамічний інтегральний імператив особистості;
- готовність, як умова ефективного виконання тренерської діяльності;

- готовність, як чинник професійної зрілості студента, який залежить від зовнішніх і внутрішніх умов.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що різні підходи до поняття «готовність» зводяться до її розуміння як найважливішої умови виконання професійної діяльності.

Професійна готовність:

- ✓ закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання;
- ✓ психічний, активно-дієвий стан особистості;
- ✓ система інтегрованих властивостей;
- ✓ регулює діяльність, забезпечує її ефективність.

Професійна готовність до тренерської діяльності являє собою складний синтез тісно взаємозв'язаних компонентів, які характеризують в першу чергу мотиваційно-ціннісний (особистісний) і виконавський (процесуальний) аспекти діяльності [3].

А. Линенко доводить, що готовність майбутніх фахівців до тренерської діяльності, забезпечується освітнім процесом під час якого формуються професійна компетентність, професіоналізм та майстерність.

Готовність до тренерської діяльності включає:

- фахові знання;
- способи діяльності;
- навички;
- вміння;
- компетенції;
- професійно значущі якості майбутнього фахівця;
- педагогічну самосвідомість;
- мотивацію;
- інтерес;
- потребу у тренерській діяльності;
- педагогічні здібності [2].

Науковці розглядають готовність до тренерської діяльності не тільки як психічний стан, а й як стійку характеристику особистості, тривалу і порівняно постійну, що має багатокomпонентну структуру і формується завчасно в результаті впливу складного комплексу умов і чинників. Важливим є те, що більшість авторів розглядають готовність як інтегративне особистісне утворення, що пронизує всі сфери свідомості.

Узагальнюючи вищесказане з проблеми професійної готовності майбутніх фахівців фізичної культури, ми визнали визначення поняття професійна готовність фахівців фізичної культури до тренерської діяльності, як результат спеціальної підготовки, що передбачає сукупність професійних знань, розвиток основних психічних і фізичних функцій, відповідних професійній спрямованості освіти, виховання і самовиховання, професійному самовизначенню, фізичному стану і рівню здоров'я студента. Стрижнем цієї діяльності виступає сформованість позиції студента, його суб'єктивно-позитивне ставлення до фізичної культури, ведення здорового способу життя.

Висновки.

Спираючись на подані точки зору, і з огляду на специфіку підготовки фахівців фізичної культури до тренерської діяльності ми визначаємо готовність майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності як динамічно розвивальну особистісну якість студента, що відображає необхідний рівень знань в галузі тренерської діяльності, достатній рівень сформованості умінь, стійку мотивацію до здійснення тренерської діяльності. З наведеного аналізу літератури випливає, що готовність майбутніх фахівців фізичної культури до тренерської діяльності характеризується ознаками: сутністю, структурою, функціями, рівнями діяльності.

Література:

1. Карасевич С. А. Використання засобів фізкультурно-спортивної діяльності студентів у процесі їх фахової підготовки. *Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика*: міжнар. наук.-практ. конф.: матеріали (Київ, 24–25 лют. 2017 р.). Київ: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2017. С. 10–14.
2. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика: монографія / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя: Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2010. 386 с.
3. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. Дата оновлення: 01.01.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення: 24.08.2017).
4. Сущенко Л. П. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2003. 650 с.
5. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев и др. 2-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1989. 814 с.

Literature:

1. Karasevich S. A. Using the means of physical culture and sports activities of students in the process of their professional training. *Innovative scientific research: theory, methodology, practice: international science and practice conference: materials* (Kyiv, February 24–25, 2017). Kyiv: NGO "Institute of Innovative Education", 2017. P. 10–14.
2. Klopov R. V. Professional training of future specialists in physical education and sports with the use of information technologies: theory and practice: monograph / edited by S. O. Sysoeva. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National Library. University, 2010. 386 p.
3. On physical culture and sports: Law of Ukraine dated December 24, 1993 No. 3808-XII. Date of update: 01.01.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (access date: 08/24/2017).
4. L. P. Sushchenko. Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical education and sports: dissertation. ... Dr. Ped. of science Kyiv, 2003. 650 p.
5. Philosophical encyclopedic dictionary / edited by S. S. Averyntsev et al. 2nd ed. Moscow: Soviet Encyclopedia, 1989. 814 p.

Abstract. *The article analyzes the problems of professional training of future physical culture specialists for coaching activities. The key concepts of readiness, professional readiness, readiness of future physical culture specialists for coaching activities are defined. The field of manifestation of the readiness of future physical culture specialists for coaching activities is proposed.*

Keywords: *professional training, students.*

УДК 316.628-057

**ANALYSIS OF THE FORMATION OF VOLUNTEERING ACTIVITIES IN
THE SOCIAL SPHERE IN THE WORLD AND IN UKRAINE
АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ
В СВІТІ ТА В УКРАЇНІ**

Fedorov M. /Федоров М.В.*teacher, master /викладач*

ORCID: 0009-0006-0475-803X

*KZ "Uman Humanitarian-Pedagogical College named after Taras Shevchenko"**Heavenly Hundred, 33, 20300**КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім.Т.Г. Шевченка» вул.Небесної сотні, 33, 20300*

Анотація. У статті зазначено, що чинниками, які обумовлюють активізацію волонтерської діяльності є загострення соціальних проблем в Україні. Наголошено, що запорукою на шляху створення та побудови громадянського суспільства є розвиток волонтерської діяльності в усіх сферах суспільного життя. Розкрито зміст історичних аспектів становлення волонтерської діяльності у соціальній сфері в світі та Україні.

Ключові слова: волонтерська діяльність, чинники активізації

Вступ.

На сьогодні волонтерська діяльність в Україні набуває нового універсального змісту в контексті загострення соціальних проблем в Україні. Чинниками, які обумовлюють активізацію волонтерської діяльності є брак досконалої системи надання соціальних послуг вразливим верствам населення.

Розгляду основних науково-теоретичних і прикладних аспектів у сфері розвитку волонтерської діяльності в Україні присвячені дослідження: А.Слободської, Н.Борецької, Т.Лях та ін.

Метою статті є історичний аналіз становлення волонтерської діяльності у соціальній сфері в світі та Україні та визначення факторів, що сприяли розвитку волонтерської діяльності в Україні.

Основний текст.

Україна – суверенна, демократична, правова та незалежна держава. Запорукою на шляху створення та побудови громадянського суспільства є розвиток волонтерської діяльності в усіх сферах суспільного життя.

Волонтерством займалися ще у давні часи. Вагомий внесок, який сприяв розвитку волонтерства поклав Жан Анрі Дюнан, що був швейцарським громадським діячем. Анрі Дюнан публікує книгу “Спогади про Солферіно”. Книга Анрі Дюнана та його пропозиції були сприйняті з ентузіазмом. У лютому 1863 р. Анрі Дюнан разом із чотирма іншими відомими женецькими громадянами заснував Міжнародний комітет допомоги пораненим, що у 1876 р. отримав свою сучасну назву – “Міжнародний Комітет Червоного Хреста”. Анрі Дюнана називають засновником волонтерства, який закликав людство до миру, безпеки, свободи та справедливості, він став лауреатом першої

Нобелівської премії миру “За внесок в мирну співпрацю народів”.

Проведемо аналіз історії становлення волонтерського руху у Сполучених Штатах Америки, Німеччини і України.

В США волонтерство зародилося в XIX столітті. Під час Великої депресії в 1930-х рр. чисельність добровільних учасників некомерційних організацій сягала близько 3 млн. чол. За ініціативи Франкліна Рузвельта в рамках політики “Нового курсу” і з метою зниження рівня безробіття та для виконання важливої роботи зі збереження довкілля і природних ресурсів була створена організація Civilian Conservation Corps. Програма здобула популярність серед населення, стала прообразом для великої кількості масових, екологічно орієнтованих проектів [2].

Переживши кілька хвиль спаду і зростання протягом XX ст., починаючи з 1990-х рр. волонтерський рух набув у США масового характеру. За оцінками фахівців, понад 50% дорослого населення США беруть участь у волонтерській діяльності, близько 80% благодійних організацій існують саме завдяки роботі волонтерів. У волонтерському русі беруть участь різні верстви населення, незалежно від рівня освіти, професії чи рівня доходів. Незважаючи на добровільність, волонтерство не виключає відповідальності за виконання норм і вимог, збереження матеріальних цінностей тощо.

Сьогодні основною структурою, завдяки якій американські волонтери можуть знайти собі заняття, а організації та особи, що потребують помічників-волонтерів, можуть заявити про свої потреби є волонтерські центри, яких у країні діє понад 500. [3]. Вагомий внесок у розвиток волонтерства в США заклав президент Дж.Буш, який у 2002 р. підтримав створення Корпусу свободи США для підтримки і координації роботи на громадських засадах, а у 2003 р. було створено Президентську раду зі служби та громадської участі.

Після трагічних подій вересня 2001 р. стало очевидно, що волонтерський рух може зробити суттєвий внесок у вирішення не лише соціально орієнтованих, екологічних та інших традиційних проблем. З ініціативи президентської адміністрації було запропоновано законодавчі акти, які передбачали істотне розширення загальнонаціональних волонтерських програм, спрямованих на підвищення дієвості суспільно-корисної роботи, що її виконують вчителі, лікарі, пожежні, співробітники поліції та служби з надзвичайних ситуацій. [4].

У деяких американських сім'ях складаються династії волонтерів. Найчастіше вони працюють у сфері обслуговування, госпіталях, релігійних організаціях, навчальних закладах, некомерційних організаціях. Волонтери навчають англійської мови іммігрантів, організують різні студії для дітей тощо. Добровольці в Америці – люди різного віку і професій з усіх сфер і прошарків суспільства [2, с. 106].

Волонтерському руху в Німеччині притаманні інші риси. “Добровольчий соціальний рік” – це програма (Freiwilliges Soziales Jahr (FSJ або Freiwilliges Ökologisches Jahr (FÖJ), яка дозволяє німецькій молоді протягом року здійснювати практичну діяльність в соціальній або екологічній сферах, а з 2002 р. волонтерська діяльність зараховується як альтернатива службі в армії.

ФОЖ трактується як допоміжна практична діяльність на повний робочий день впродовж 6-12 місяців (з можливістю продовження до 18-ти):

- здійснюється в лікарнях по догляду за хворими, роботі з дітьми і молоддю (молодший медперсонал);
- будинках для літніх людей (санітари, прибиральники, аніматори);
- дитячих закладах (помічники вихователів);
- спецзкладах для людей з фізичними або розумовими вадами (санітари, помічники вихователів, прибиральники).

До екологічної складової ФОЖ відносять добровільну роботу на фермах, лісних господарствах, музеях, притулках для тварин тощо. У сприйнятті німецьких громадян, участь у таких програмах – це можливість здобути цінний життєвий досвід та визначитися з власним майбутнім. За різними підрахунками, до однієї третини жителів Німеччини на постійній основі беруть участь в різноманітних волонтерських проєктах, вважаючи це невід’ємною складовою успішного співіснування громади [5].

Практика багатьох країн підтверджує, що діяльність волонтерів приносить суспільний прибуток та забезпечує вклад у ВВП від 4 до 8% [2].

14 вересня 1990 р. в Парижі на XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль прийняли Загальну Декларацію про волонтерську діяльність, відповідно до якої волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості.

Важливого значення набуває волонтерська діяльність, спрямована на:

- зняття соціального напруження шляхом підтримки найбільш знедолених категорій населення;
- забезпечення гідного існування громадян, які в силу об’єктивних обставин не здатні піклуватися про себе самостійно;
- усунення недоліків державної соціальної політики за рахунок оперативного реагування;
- надання ефективної адресної соціальної допомоги, яка відповідає потребам і запитам конкретної людини;
- поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв в суспільстві тощо [3].

Становлення волонтерської діяльності в Україні було офіційно визнано та закріплено на нормативно-правовому рівні постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. “Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг”. Прийняття Закону України “Про волонтерську діяльність” від 19 квітня 2011 р. № 3236-17 пов’язують із чемпіонатом Європи з футболу у 2012 р., який проходив на території України.

У цьому законі визначено, що волонтерська діяльність – це добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Зокрема, у першій редакції закону волонтерська діяльність здійснюється за *основними напрямками*:

- надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації;
- здійснення догляду за хворими, інвалідами, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги;
- надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям;
- надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів;
- проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання;
- сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів;
- надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;
- надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством [1].

Організаційний комітет “ЄВРО-2012 Україна” надав статистику, яка свідчить про те, що громадяни України зацікавлені у волонтерській діяльності, готові надавати допомогу, брати участь у масових заходах та здійснювати благодійну діяльність без мети одержання прибутку.

Аналіз сучасного стану українського волонтерства:

- ✓ зумовлює необхідність удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази сприяння державою діяльності волонтерських організацій;
- ✓ посилює їх взаємодію з органами державної влади;
- ✓ сприяє оперативному реагуванню на виклики та загрози національній безпеці;
- ✓ надає ефективну адресну допомогу в екстремальних умовах;
- ✓ відповідає потребам і запитам конкретної людини;
- ✓ поширює гуманістичні та альтруїстичні ідеї та настрої в суспільстві тощо.

Вищезазначені події змінили свідомість українського народу і законодавчу базу, зокрема було внесено зміни та доповнення до Закону України “Про волонтерську діяльність”, у якому розширено коло пріоритетних напрямів волонтерської діяльності:

1) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам злочинів, біженцям, внутрішньо переміщеним особам;

2) надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції.

Дослідження стану волонтерського руху провела соціологічна та маркетингова компанія “GfK Ukraine”. Відповідно до її висновків українці визнають велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62% визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85% вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81% схильні вважати волонтерський рух обов’язковою складовою громадянського суспільства.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень визначені основні фактори, що сприяли зростанню активності волонтерського руху:

- ❖ внутрішня криза, що призвела до розбалансування системи державного управління;
- ❖ дефіцит якісних управлінських рішень;
- ❖ зовнішня криза;
- ❖ зміна світогляду громадян України;
- ❖ брак ресурсних можливостей у сфері забезпечення обороноздатності держави;
- ❖ бажання зберегти мир на території держави;
- ❖ розвиток інституту громадянського суспільства.

Висновки

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що в Україні волонтерська діяльність розвивається в багатогранних аспектах суспільного життя, а також є вагомим внеском у сфері посилення обороноздатності держави, безпосередньо волонтерами та волонтерськими організаціями.

З’ясовано, що необхідність у волонтерському русі була зумовлена наступними факторами: відсутність в армії достатніх ресурсів (одягу, засобів особистого захисту, медикаментів, їжі); відсутність організації своєчасного забезпечення цими ресурсами, налаштування логістики; відсутність потрібного забезпечення технікою; слабка виробнича база; відсутність достатньої підтримки біженців зі сторони держави тощо.

Література:

1. Гнатовський М.М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів: 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015, 92 с.
2. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп.- Київ: НІСД, 2015. 36 с.
3. Слободская М.А. Добровольческая деятельность как ресурс общественного развития. URL. <http://www.nogo.ru/speeches/other/9.doc>.
4. Борецька Н.П. Сучасний стан і проблеми розвитку соціально-трудових відносин у добровольчестві. Соціально-трудові відносини: теорія і практика: зб. наук. праць. Спец. Випуск: У 3 т. К.: КНЕУ, 2010. Т.1. С.105-112.
5. Крапівіна Г.О. Людські ресурси та їх мотивація в добровольчестві. Вісник

Львівського інституту економіки і туризму: зб.наук.ст. Львів: ЛІЕТ, 2010.№5,328 с. С. 117-121.

Literature:

1. Hnatovskyi M.M. International humanitarian law. Handbook for journalists: 2nd ed., supplement. Odessa: Phoenix, 2015, 92 p.
2. Voluntary movement: world experience and Ukrainian civil practices: analyst. supplement. - Kyiv: NISD, 2015. 36 p.
3. Slobodskaya M.A. Voluntary activity as a resource for public development.URL. [Http://www.nogo.ry/speeches/ other 9.doc](http://www.nogo.ry/speeches/other9.doc).
4. Boretska N.P. The current state and problems of the development of social and labor relations in volunteering. Social and labor relations: theory and practice: collection of sciences. works Spec. Issue: In 3 vols. K.: KNEU, 2010. T.1.S.105-112.
5. G.O. Krapivina Human resources and their motivation in volunteering. Bulletin of the Lviv Institute of Economics and Tourism: zb.nauk.st. Lviv: LIET, 2010. No. 5,328 p. P. 117-121.

Abstract. *The article states that the factors that determine the intensification of volunteer activities are the aggravation of social problems in Ukraine. It was emphasized that the key to the creation and construction of a civil society is the development of volunteer activities in all spheres of public life. The content of the historical aspects of the formation of volunteer activity in the social sphere in the world and in Ukraine is disclosed.*

Keywords: *volunteer activity, activation factors*

УДК 371.311

**PREPARATION OF A FUTURE SOCIAL TEACHER FOR THE
FORMATION OF A MORAL CULTURE OF DISADAPTED ADOLESCENTS
IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ
МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ДЕЗАДАПТОВАНИХ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Bosyachenko K. M/ Босяченко К.М.*student of the second (master's) level of higher education***Makar L.M./ Макар Л.М.***c.p.s., as.prof. / к.п.н., доц.*ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0372-7892>*Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda,**Kharkov, Alchevskikh, 29, 61002**Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,**Харків, Алчевських, 29. 61002*

Анотація. В роботі розглядається проблема підготовки майбутнього соціального педагога до формування моральної культури дезадаптованих підлітків. Подається авторське визначення поняття «дезадаптація», а також розглядаються чинники дезадаптації учнів старшого підліткового віку. Підкреслюються особливості підліткового віку як найбільш чутливого до змін соціального світу. Окреслюється необхідність формування моральної культури підлітків у закладах загальної середньої освіти, здійснюючи діагностику сформованості рівнів моральних цінностей підлітків і посилюючи продуктивну діяльність соціального педагога закладу загальної середньої освіти з формування моральної культури підлітків і попередження й подолання проявів дезадаптації.

Ключові слова: підлітки, підлітковий вік, дезадаптація, девіантна поведінка, моральна культура, моральні цінності, підготовка, соціальний педагог, підготовка, заклади загальної середньої освіти.

Вступ.

Перетворення, що відбуваються в соціально-економічній сфері нашої країни обумовлюють неоднозначні процеси, які сприяють демократизації суспільства і його інститутів, свободі виявлення людей, розширюють їхні можливості у виборі змісту і форм життєдіяльності, однак призводять до посилення ідеологічного і матеріального розшарування суспільства, зростанню бездоглядності та дезадаптації підлітків як соціального явища, долучення підлітків до вживання психоактивних речовин, втягування їх до злочинних угруповань, зростання підліткового суїциду, загострення конфліктності в учнівському середовищі навчального закладу, зниження авторитету вчителів і батьків.

Основний текст.

Втрата найкращого вітчизняного педагогічного досвіду, а також відсутність нових конструктивних підходів до вирішення соціальних психолого-педагогічних проблем дезадаптованих підлітків у швидкозмінних умовах життєдіяльності. Дезадаптація – це явище об'єктивної реальності сучасного закладу загальної середньої освіти, що обумовлене багатьма факторами: соціально-економічними та педагогічними. Дезадаптація здійснює вплив на потреби духовної сфери людини і настає в результаті відокремлення особистості

від необхідних джерел задоволення її важливих потреб.

При формуванні неадекватних пристосувальних механізмів людини до умов оточуючого середовища, що є чинником поведінкових порушень, конфліктних стосунків, підвищеної тривожності, дисгармонії особистісного розвитку можна говорити саме про дезадаптацію. Це все разом є чинниками формування специфічних проблем для підлітка. В цей період розвитку підліток потребує особливої уваги батьків, вчителів, психологів, медичних працівників та соціальних педагогів.

Особливості характеру є найважливішою причиною дезадаптації; сприятливими факторами для розвитку невротичних, неврозоподібних реакцій, неврозів, що обумовлюють прояви дезадапційної поведінки можуть виступати акцентуації характеру особистості. У психотравмуючих ситуаціях акцентуації характеру сприяють порушенню адаптації і призводять до девіантної за характером поведінки. У деяких випадках акцентуації характеру набувають патологічного характеру, руйнуючи структуру особистості [1].

Серед чинників дезадаптації учнів старшого підліткового віку слід виокремити несприятливі умови взаємодії особистості з безпосереднім оточенням. Її вплив може бути як безпосереднім так і опосередкованим. Він призводить до соціальної дезадаптації і деформації внутрішньої регуляції індивіда, відчуження від інститутів соціалізації (сім'ї, навчального закладу). Значну роль у підлітковому віці відіграють також особистісні (психологічні) детермінанти дезадаптації, які, перш за все, проявляють себе у вибірково-активному ставленні підлітків до оточуючого середовища, спілкування, до педагогічних впливів у сім'ї, закладі загальної середньої освіти, суспільстві, до соціально-моральних цінностей і норм найближчого оточення [3].

Отже, чинниками, що сприяють виникненню дезадаптації підлітків, є: перевантажений зміст сучасної освіти; стресова тактика сучасної психології; невідповідність технологій і методик віковим і функціональним можливостям підлітка; нераціональна організація навчального процесу; недосконалі знання педагогів про основи вікової психології; наявність великої кількості вчителів без педагогічної освіти; неуспішність у навчанні.

Підлітковий вік є найбільш сензитивним до змін соціального світу. За статистикою, підлітків в цілому до 25% всього населення і здійснюють 12% злочинів, які супроводжуються тією чи іншою формою насилля [5].

При цьому відзначається тенденція зростання кількості злочинів проти особистості, з нанесенням шкоди здоров'ю, групових бійок, що мають тяжкі наслідки. Соціальні контакти, умови життя, сім'я і суспільні інститути створюють для підлітків умови, в яких вони адаптуються за допомогою різних форм поведінки, які не завжди є соціально прийнятними, із застосуванням різних форм насилля і агресії. В підлітковому віці значну увагу слід приділяти емоційній сфері, тому що саме вона визначає більшість поведінкових актів і спілкування підлітків. Однак, сутність проблеми є не в тому, щоб констатувати недостатній вплив соціальних інститутів на моральні цінності підростаючого покоління, а в тому, щоб уміти своєчасно і цілеспрямовано формувати особистість підлітка.

Моральна культура підлітка являє собою особистісне утворення, яке включає засвоєні базові моральні цінності, знання базових моральних та етичних норм, здатність до емпатії, потребу у засвоєнні етичної поведінки, вміння побудови поведінки і спілкування з однолітками і дорослими відповідно до засвоєних етичних норм, вибору вчинку на основі сформованих моральних поглядів і переконань, оцінки своїх вчинків з позицій добра і зла.

У наукових джерелах на визначення поняття «мораль» автори (В. Мовчан, М. Фіцула, Т. Чистіліна та ін.) використовують означення «системи», наприклад, мораль – система норм, що відображають реально наявне та бажане в стосунках із позицій інтересів суспільства та людства [6], мораль – форма суспільної свідомості, сукупність усвідомлюваних людьми принципів, норм, приписів, правил поведінки [4].

Поняття «моральна культура» у педагогічній науці трактують як усвідомлений суб'єктом процес. Так, І. Красноштан та М. Пащенко вважають, що «моральна культура – це засвоєння особистістю моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як звичних форм особистої поведінки» [7]. Г. Васянович моральну культуру вважає духовною цінністю і визначає як «систему моральних знань і переконань, почуттів і навичок, норм і відносин, інтересів і потреб, культурно-морального досвіду і безпосередньої поведінки, спрямованої на самовдосконалення, навчання і виховання особистості» [2].

На нашу думку, для ефективності процесу формування моральної культури дезадаптованих підлітків у освітньому просторі закладу загальної середньої освіти мають бути: діагностика сформованості рівня моральної культури підлітків та продуктивна діяльність соціального педагога з формування моральної культури підлітків та попередження і подолання їх дезадаптації

Підготовка соціального педагога до роботи з дезадаптованими підлітками розглядається нами як цілісна система, яка має кредитно-модульну структуру, що реалізується у закладі вищої освіти поетапно. Саме забезпеченням узгодженості, взаємозв'язку, послідовності та обґрунтованості всіх компонентів (діагностичного, мотиваційного, змістовного, діяльнісного) системи підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з дезадаптованими підлітками і формування їхньої моральної культури досягається ефективність її реалізації.

З дезадаптованими підлітками, які опинилися у складній соціально-економічній ситуації, доведеться працювати новому поколінню соціальних педагогів, здатних проявити всебічні знання, майстерність і уміння в профілактичній. Соціально-адаптивній і соціально-виховній роботі з ними і тим самим виправити несприятливий стан, в якому опинилися підлітки.

Багато дослідників наголошують на тому, що на сучасному етапі необхідною, потрібною є така концепція, в якій буде здійснено перехід від адміністративних заходів впливу на «важких» підлітків до заходів соціально-педагогічної підтримки. Соціально-психологічної корекції і реабілітації неповнолітніх з відхиленнями у соціальному розвитку. Для цього потрібна спеціальна підготовка майбутніх фахівців у педагогічних закладах вищої освіти, а саме соціальних педагогів до роботи, спрямованої на профілактику і корекцію

девіантної поведінки підлітків та оздоровлення умов їх сімейного і суспільного виховання.

Здійснений аналіз сучасного стану діяльності навчальних закладів за останнє десятиліття виявив наявність принципово нової ситуації розвитку дитини підліткового віку, таке явище об'єктивної реальності, як ситуація дезадаптації. Феномен дезадаптації є реалією сучасної ситуації у нашій країні, зокрема й освітнього процесу, у зв'язку з наявністю безлічі чинників, що стимулюють процес дезадаптації.

Аналіз категоріального статусу поняття «дезадаптація», показав наявність видів, підвидів, рівнів, різних сфер дезадаптації учнів закладів загальної середньої освіти старшого підліткового віку (важковиховуваність, важконавченість, неадекватна соціальна активність, загальна дезадаптація середовища). Це є підставою для розгляду чотирьох властивостей дитини підліткового віку - як суб'єкта спілкування, як суб'єкта діяльності, як суб'єкта самопізнання, та індивідуально-типологічні особливості особистості, що орієнтує на розробку змісту спецкурсів та освітніх програм.

Ефективна система підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування моральної культури дезадаптованих підлітків має будуватися на концептуальних положеннях системно-синергетичного підходу, що дозволяє розширити розуміння соціальних та педагогічних процесів, що характеризують ситуацію дезадаптації у розвитку підлітка.

Результативним процесом підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування моральної культури дезадаптованих підлітків у педагогічному закладі вищої освіти має стати поетапний процес, що включає інформаційно-орієнтовний, моделюючий та рефлексивний етапи.

Висновки.

Було з'ясовано, що робота з дезадаптованими підлітками висуває особливі вимоги до рівня знань і умінь соціального педагога, що характеризує його компетентність, але ж, соціальний працівник повинен мати не лише певний рівень сформованості професійних знань і умінь, а ще й сформованість особистісних установок, ідеалів, потреб і мотивів, які визначають сферу і умови його повсякденної поведінки.

Звернено увагу на те, що система підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дезадаптованими підлітками в педагогічному закладі вищої освіти має базуватися на реалізації модульного, технологічного та діяльнісного підходів і являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених модулів, кожний з яких представляє собою мікросистему. Все це разом і розкриває суть змісту підготовки майбутнього соціального педагога до формування моральної культури дезадаптованих підлітків.

Література:

1. Боярин Л. В. Теоретичний аналіз вивчення проблеми соціальної адаптації у психологічній літературі. Теоретичні і прикладні проблеми психології. №3. 2013. С. 54–60.
2. Васянович Г. П. Вибрані твори: у 7 т. Т. 3: Педагогічна етика: навчальний

посібник / Г. Васянович. – Львів: Норма, 2015. – 420 с

3. Дутчак І. Соціально-психологічні чинники дезадаптації у старшому підлітковому віці: теоретичний аспект. Магістерський науковий вісник ТНПУ. 2020. Вип. № 35, С. 122.

4. Етика та естетика: Навчальний посібник для підготовки до іспитів / [Упоряд. І.В. Тетарчук, Т. Є. Дяків]. –К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 316 с.

5. Комплексні статистичні публікації Complex Statistical Publications. Статистичний збірник/Statistical Publication «Україна у цифрах»/"Ukraine in Figures". – Режим доступу:

https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_ukr_zb.htm

6. Мовчан В. С. Етика: Навч. посіб. [3-є вид., випр. і доп.] / В. С. Мовчан. – К.: Знання, 2007. –483 с.

7. Пащенко М. І. Педагогіка [текст]: Навч. посіб. / М. І. Пащенко, І. В. Красноштан. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 228 с.

Abstract. *The paper examines the problem of preparing a future social teacher for the formation of the moral culture of maladjusted adolescents. The author's definition of the concept of "maladjustment" is presented, and the factors of maladaptation in older adolescent students are considered. The features of adolescence are emphasized as the most sensitive to changes in the social world. There is a need to form the moral culture of adolescents in institutions of general secondary education, diagnosing the formation of the levels of moral values of adolescents and strengthening the productive activities of the social teacher of an institution of general secondary education in the formation of the moral culture of adolescents and preventing and overcoming manifestations of maladjustment.*

Key words: *teenagers, adolescence, maladjustment, deviant behavior, moral culture, moral values, Preparation, social teacher, Preparation, institutions of general secondary education.*

INFLUENCE OF WEIGHT FITNESS ON PHYSICAL DEVELOPMENT OF DIFFERENT POPULATION GROUPS: CHARACTERISTICS AND NEEDS ВПЛИВ СИЛОВОГО ФІТНЕСУ НА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОТРЕБИ

Molotylnikova V.S. / Молотильнікова В. С.,

ORCID 0000-0002-5941-8204

Lecturer, Department of Physical Culture and Sports /

викладач кафедри фізичної культури та спорту

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Ukraine /

Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського, Миколаїв, Україна

Voichun O. V. / Войчун О. В.,

ORCID 0000-0003-0949-509X

Candidate of Pedagogical Sciences,

Senior Lecturer of the Department of Physical Education, Faculty of Physical /

кандидат педагогічних наук, старший

викладач кафедри фізичного виховання факультету фізичного

Education and Sports, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical

University, Vinnytsia, Ukraine /

виховання і спорту, Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна

Анотація. Робота присвячена проблемі вивчення особливостей адаптаційних змін в організмі людей в умовах занять силовим фітнесом. Актуальність силового фітнесу для населення обумовлена незадовільним станом рівня здоров'я населення України. Розвиток сучасної цивілізації супроводжується дією різноманітних факторів соціально-економічного, політичного, особистого характеру, що викликають великі психічні навантаження і негативно впливають на стан здоров'я людини. Для збереження і зміцнення здоров'я потрібно цілеспрямовано працювати над собою. Досвід фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням показує, що найбільш популярним є заняття силовим фітнесом.

Ключові слова: адаптаційні зміни, силовий фітнес, функціональні можливості, адаптаційні зміни, тренувальні навантаження.

Вступ.

Дослідження питання щодо пошуку нових і в той же час доступних механізмів підвищення функціональних можливостей організму людини та збереження її здоров'я за рахунок активної рухової діяльності в умовах постійних стресових ситуацій, викликаних проблемами сучасного суспільства, є одним із пріоритетних завдань не лише фахівців з фізичного виховання, але й науковців. Проблема пошуку ефективних форм рухової активності для досягнення виражених адаптаційних змін в організмі людей різних вікових груп є досить актуальним питанням сьогодення. Одною з перспективних форм м'язової діяльності, яка дозволяє диференційовано підходити до побудови тренувального процесу та корекції величини фізичних навантажень з урахуванням індивідуальних вікових можливостей організму людини та її статі – є використання силового фітнесу.

В сучасній науково-методичній літературі [1] широко представлені результати досліджень впливу тренувальних навантажень силової спрямованості на морфофункціональні показники організму спортсменів різного рівня тренуваності в силових видах спорту. Разом з цим, низка авторів досліджували

особливості впливу занять з використанням засобів, принципів, методів, які притаманні фітнесу, атлетизму, бодібілдингу та іншим силовим напрямкам рухової активності, на рівень зміни морфометричних параметрів тіла та розвиток відповідних фізичних якостей переважно контингенту шкільного та студентського віку.

Виклад основного матеріалу.

Виділяють три групи ознак, за якими побудована вікова періодизація розвитку людини: біологічні, психологічні й соціальні.

Досягнення зрілості людиною як індивідом (фізична зрілість), як особистістю (громадянська зрілість), як суб'єктом пізнання (розумова зрілість) та праці (працездатна зрілість) за часом не збігаються.

У науковій літературі [2] з проблем довголіття використовуються такі поняття: календарний вік, пенсійний вік, демографічний вік, біологічний (або функціональний) вік. Календарний вік людини дорівнює кількості прожитих років. Пенсійний вік встановлює держава. Демографічний вік – це середній вік певної групи людей відносно всього населення, обумовлений впливом соціальних факторів.

Біологічний (функціональний) вік залежить від способу життя, перенесених захворювань, стресових ситуацій, кваліфікації й освіти, фізичної, психічної, інтелектуальної активності або бездіяльності. Останні наукові дослідження свідчать, що в людей старшого й похилого віку більше індивідуальних рис, ніж загальних. Наведене твердження має особливе значення при організації фітнес занять, оскільки тренування, в першу чергу, будується з урахуванням функціональних можливостей людини. Визначити календарний, пенсійний та демографічний вік досить просто, а для визначення біологічного віку не існує однозначних критеріїв. Розроблено спеціальні методики, що включають медичні, психометричні тести і спеціальні психологічні анкети, але порівняти календарний і біологічний вік не вдавалося. Вважається, що «істинний» біологічний (функціональний вік) визначають фізичне і психічне здоров'я людини, а також її соціальні контакти.

У вітчизняній літературі з питань вікових особливостей використання фізичних вправ в оздоровчих цілях дотримуються наступної вікової періодизації життя дорослої людини:

- 19 – 28 років – молодіжний вік;
- 29 – 39 років – (чоловіки) зрілий вік, 1-й період;
- 29 – 34 роки – (жінки) зрілий вік, 1-й період;
- 40 – 60 років – (чоловіки) зрілий вік, 2-й період;
- 35 – 55 років – (жінки) зрілий вік, 2-й період;
- 61 – 74 роки – (чоловіки) похилий вік;
- 56 – 74 роки – (жінки) похилий вік;
- 75 – 90 років – (чоловіки, жінки) старший вік;
- 91 рік і старші – довгожителі.

Європейське зональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я пропонує розподіл населення за такими віковими групами:

- 45 – 59 років – середній вік;
- 60 – 74 роки – рання старість;
- 75 – 89 років – старечий вік;
- 90 років і старше – довголіття [3].

Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених свідчать, що процес старіння організму може бути істотно сповільнений за допомогою систематичних занять фізичними вправами, які стимулюють діяльність ендокринної системи, покращують обмін речовин, попереджують розвиток дегенеративних змін в органах і тканинах, підвищують витривалість нервової системи й можливості пристосування людини до умов навколишнього середовища. Зрештою раціональна рухова активність сприяє збереженню здоров'я, підвищенню працездатності, життєвої активності.

Люди зрілого віку – основний контингент населення, зайнятий продуктивною працею. Маючи великий запас знань, виробничий та життєвий досвід, вони становлять цінність для суспільства. Саме в цьому віці, особливо після 40 років, значна частина населення страждає від серцево – судинних та інших захворювань. Відомо, що зміни функціональних показників організму в період онтогенезу мають гетерохронний характер. Одні функції та показники починають знижуватися вже в перші роки життя (гнучкість, відносна маса крові на кілограм ваги, смаковий поріг), інші (потужність серцевої діяльності, показники сили, витривалість тощо) – спочатку зростають, а після 30 років знижуються. Одночасно морфологічний склад крові, кислотно – лужна рівновага тощо з віком майже не змінюються [1].

Незважаючи на гетерохронність змін функцій і показників в онтогенезі, сучасні дані геронтології (науки про довголіття) свідчать, що інволюційний період розвитку людини починається в 35 – 40 років, коли здійснюється перехід з першого зрілого віку в другий.

Головне завдання фітнес тренувань у зрілому віці – збереження і зміцнення здоров'я, підтримка оптимальної життєдіяльності та високої працездатності впродовж основного періоду трудової діяльності. Але, як свідчить практика, в перший період зрілого віку у людей відсутня мотивація до постійної, систематичної активності профілактичного й оздоровчого характеру. Важливою психологічною особливістю людини цього віку є добре самопочуття, впевненість у благополуччі, відчуття величезного запасу сил та витривалості. Необхідна спеціальна роз'яснювальна робота з метою виховання у людей цього віку потреби в раціонально організованій руховій активності.

Силовий фітнес – це вид тренування з використанням ваги власного тіла, вільних ваг (штанги, гирі, гантелі) та тренажерів [4].

Силовий фітнес може мати численні позитивні впливи на організм. Зазвичай він спрямований на збільшення м'язової сили, витривалості та формування тіла. Ось кілька можливих вигів:

1. Збільшення м'язової маси: силові тренування сприяють росту м'язів, що може поліпшити зовнішній вигляд тіла та збільшити його ефективність.

2. Покращення об'єму кісткової тканини: навантаження на кістки під час

силових тренувань може сприяти зміцненню кісток і зменшенню ризику травм.

3. Підвищення об'єму базового метаболізму: збільшення м'язової маси допомагає спалювати більше калорій навіть у стані спокою, що може допомогти в управлінні вагою.

4. Покращення функціональності: силові тренування можуть покращити функціональність м'язів і сприяти кращій підтримці суглобів.

5. Підвищення енергії та настрою: фізична активність, включаючи силові тренування, може стимулювати вироблення ендорфінів, що покращує настрій та енергетику.

Звісно, важливо дотримуватися правильної техніки виконання вправ та не перебільшувати з навантаженням, щоб уникнути можливих травм. Щоб досягти максимальних результатів, силовий фітнес краще поєднувати з різноманітним тренуванням та збалансованою дієтою [4;5].

Силовий фітнес можна розділити на кілька підгруп, кожна з яких спрямована на розвиток певних характеристик:

- Перший і найбільш поширений вид тренувань – це аеробний. Аеробні навантаження у силовому тренуванні сприяє посиленню роботи серцево-судинної системи. Результатом кардіотренувань стає розвиток серцевого м'яза, посилене жироспалювання, а також збільшується рельєф м'язів.

- Наступний тип - об'ємно-силові тренування. В таких тренуваннях більшість зусиль спрямовується на збільшення м'язової маси.

- Третій тип - силовий фітнес. Мета тренувального процесу – розвиток м'язів. Також силовий фітнес використовують для розвитку м'язової сили, в окремих видах спорту для підготовки професійних спортсменів. Такі тренування можуть застосовуватися при реабілітації після захворювань [5].

У процесі планування програми занять силовим фітнесом необхідно враховувати інтенсивність тренування, тривалість кожного заняття, кількість силових тренувань на тиждень та вид вправ для розвитку сили та силової витривалості. Вибір оптимального навантаження, тривалості та інтенсивності занять повинен відбуватися виключно з урахуванням особливостей фізичного і психічного стану людини. Важливим є врахування виявлених вікових особливостей функціонального та фізичного розвитку в процесі занять фітнесом, та вибір певного виду занять що є необхідною умовою збереження здоров'я осіб, які займаються фітнесом.

Враховуючи різноманіття засобів та методів що використовують у процесі занять за різними видами фітнесу, можна з упевненістю сказати, що для будь-якого віку, статі, рівня фізичного стану, можна підібрати відповідну методику та засоби.

Висновок.

Фітнес-програми з елементами силового тренування набувають популярності серед населення завдяки їх ефективності. Силовим фітнесом зараз займається багато молоді та дорослих. Їх приваблює швидкість, з якою проходить адаптація організму до фізичних навантажень під час таких занять. Не менш важливим фактором є вплив силових вправ на мускулатуру тіла. Крім того, силовий фітнес може мати позитивний вплив на психологічний стан людини.

Виконання фізичних вправ сприяє виділенню ендорфінів - гормонів щастя, які покращують настрій та знижують рівень стресу. Це особливо актуально в сучасному світі, де люди часто стикаються зі стресом і напруженістю.

Література

1. Благій О.Л. Лисакова Н.М. Тенденції розвитку групових фітнес програм. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2013. 54–58.
2. Круцевич Т.Ю. Безверхня Г.В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч.посібник. К.: Олімп. л-ра, 2010. 370 с.
3. Тітова Г. В., Боднар А. І., Петренко О. В., Чабан І. О., Абрамов К. В. Силовий фітнес як одна із перспективних форм впливу рухової активності на вікові адаптаційні зміни в організмі чоловіків // Український журнал медицини, біології та спорту. 2017. № 1(3). С. 231–234.
4. Чернозуб А.А. Критичні межі максимально безпечного рівня тренувальних навантажень у силовому фітнесі та методика їх визначення. Загальна патологія та патологічна фізіологія. 2014;9(4):104–12.
5. Чернозуб А. А., Дубачинський О. В., Боднар А. І., Тітова Г. В. Сучасні шляхи контролю та корекції показників тренувальних навантажень в силовому фітнесі // Актуальні проблеми фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії: біомеханічні, психофізіологічні та метрологічні аспекти: матеріали І Всеукр. електрон. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Київ: НУФВСУ. 2018 С. 78–80.

References

1. Blahii O.L. Lysakova N.M. Trends in the development of group fitness programs. Theory and methodology of physical education and sports. 2013. 54–58 p.
2. Krutsevych T.Iu. Bezverkhnia H.V. Recreation in physical culture of different population groups: training manual. 2010. 370 p.
3. Titova H. V., Bodnar A. I., Petrenko O. V., Chaban I. O., Abramov K. V. Weight fitness as one of the promising forms of influence of motor activity on age-adaptive changes in men's body // Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports. 2017. № 1(3). p. 231–234.
4. Chernozub A.A. Critical limits of the maximum safe level of workouts in weight fitness and the method of their determination. General pathology and pathological physiology. 2014;9(4):104–12.
5. Chernozub A. A., Dubachynskyi O. V., Bodnar A. I., Titova H. V. Modern ways of controlling and correcting indicators of workouts in weight fitness //Actual problems of physical culture, sports, physical therapy and ergo therapy: biomechanical, psychophysiological and metrological aspects: materials I Ukrainian Electron. science and practice conf. with international participation. 2018 p. 78–80.

Abstract. The work is devoted to the problem of studying the characteristics of adaptive changes in the human body during weight fitness classes. The relevance of weight fitness for the population is due to the unsatisfactory state of health of the population of Ukraine. The development of modern civilization is accompanied by various factors of a socio-economic, political, personal nature, causing great mental stress and have a negative impact on human health. To preserve and improve your health, you need to work hard on yourself. The experience of physical culture and health work with the population shows that weight fitness is the most popular.

Key words: adaptive changes, weight fitness, functional capabilities, workouts.

CONTENT OF FITNESS PROGRAMS FOR DIFFERENT POPULATION GROUPS TO ACHIEVE OPTIMAL PHYSICAL IMPROVEMENT

ЗМІСТ ФІТНЕС-ПРОГРАМ ДЛЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЗАДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Molotylnikova V.S. / Молотильнікова В. С.,

ORCID 0000-0002-5941-8204

Lecturer, Department of Physical Culture and Sports /

викладач кафедри фізичної культури та спорту

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Ukraine /

Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського,

Миколаїв, Україна

Voichun O. V. / Войчун О. В.,

ORCID 0000-0003-0949-509X

Candidate of Pedagogical Sciences / кандидат педагогічних наук, старший

Senior Lecturer of the Department of Physical Education, Faculty of Physical

Education and Sports, Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical

University, Vinnytsia, Ukraine /

викладач кафедри фізичного виховання факультету фізичного

виховання і спорту, Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна

Анотація. На сучасному етапі розвитку України, в умовах активного реформування освітньої, соціокультурної сфери, в тому числі галузі фізичної культури та спорту назріла необхідність пошуку нових ефективних шляхів та засобів удосконалення процесу фізичного виховання. В статті розкрито різноманіття фітнес-програм, як сучасної популярної спеціально організованої форми рухової активності населення. Різноманіття фітнес-програм визначається прагненням задовольнити різні фізкультурно-спортивні й оздоровчі інтереси широких верст населення.

Ключові слова: фітнес-програма, різні групи населення, оздоровчий фітнес, ритмічна гімнастика, аеробіка.

Вступ.

Сучасний період розвитку сфери оздоровчого фітнесу характеризується великою кількістю та різноманітністю форм рухової активності, модернізацією адаптованих оздоровчих програм з метою залучення до занять більшої кількості людей, завоювання визнання та створення реклами. Добре спланована фітнес-програма повинна включати аеробне тренування для розвитку кардіореспіраторної витривалості та поліпшення складу тіла, силові тренування для розвитку сили та силовій витривалості та стретчинг вправи для розвитку гнучкості.

Виклад основного матеріалу.

Фітнес-програма - організована послідовність діяльності, яка спрямована на сприяння розвитку фітнесу.

Фітнес-програми як форми рухової активності, що спеціально організовані в рамках групових або індивідуальних занять, можуть мати як оздоровчо-кондиційний напрямок (зниження ризику розвитку захворювань, досягнення і підтримання належного рівня фізичного стану), так і досягати цілі, які пов'язані з розвитком здібностей до вирішення рухових і спортивних завдань на достатньо

високому рівні. В першому випадку фітнес-програми орієнтовані на цілі оздоровчого фітнесу, в другому – спортивно-орієнтованого рухового [1].

Проаналізувавши літературу можна стверджувати, що класифікація фітнес-програм базується на:

а) на одному виді рухової активності (наприклад, аеробіка, оздоровчий біг, плавання і тощо);

б) на поєднанні декількох видів рухової активності (наприклад, аеробіка та бодібілдинг; аеробіка та стретчинг; оздоровче плавання і тощо);

в) на поєднанні одного або декількох видів рухової активності й різних факторів здорового способу життя (наприклад, аеробіка і загартування; оздоровче плавання і комплекс водолікувальних процедур і тощо).

Фітнес-програми, засновані на одному виді рухової активності, можуть бути розділені на програми, в основу яких покладені:

- види рухової активності аеробної спрямованості;
- оздоровчі види гімнастики;
- види рухової активності силової спрямованості;
- види рухової активності у воді (аквафітнес);
- рекреативні види рухової активності;
- засоби психоемоційної регуляції [2].

Крім того виділяють інтегративні (інтерактивні) узагальнені фітнес-програми, орієнтовані на спеціальні групи населення: для дітей; для пристарілих людей; для жінок в до- і після родовому періоді; для осіб з високим ризиком захворювань чи маючих захворювання; програми корекції маси тіла.

В останні роки інтенсивно розвиваються комп'ютерні фітнес-програми. Такі багаторазові фітнес-програми визначаються прагненням задовольнити різноманітні фізкультурно-спортивні і оздоровчі інтереси широких шарів населення. Враховуючи, що в зміст поняття фітнес входять багатофакторні компоненти (планування життєвої кар'єри, гігієни тіла, фізична підготовка, раціональне харчування, профілактика захворювань, соціальна активність, психоемоційна регуляція, в тому числі боротьба із стресами та інші фактори здорового способу життя), кількість створених фітнес-програм практично не обмежена [3].

Різнманітність фітнес-програм не означає повної довільності їх побудови. Використання різних видів рухової активності, що є змістом фітнес-програм, повинно відповідати основним принципам фізичного виховання та дидактичним принципам. Програми розробляються під окремого учасника (індивідуальні програми) та під певний контингент учасників (програми для цільової аудиторії).

Якою б оригінальною не була та чи інша фітнес-програма, в її структурі виділяють такі розділи:

1. Цільова установка (де вказується назва програми, мета і завдання, прогнозований кінцевий результат занять, контингент учасників, місце і час проведення, прилади і інвентар);

2. Етапи тренування (де вказуються назви і зміст етапів тренування із зазначенням конкретних вправ і методики дозування фізичного навантаження, поради і вказівки щодо виконання програмних вправ);

3. Методи контролю і оцінки (де вказуються основні способи поточного і підсумкового контролю й оцінювання реакції організму на фізичні навантаження);

4. Заходи безпеки та спостереження (де вказуються правила попередження травматизму і застереження від передозування фізичних навантажень, неправильного користування спортивним інвентарем тощо);

5. Спеціальна література та джерела (де надається список рекомендованої спеціальної літератури) [4].

В структурі окремого фітнес-заняття оздоровчого напрямку виділяють три частини, кожна з яких включає ряд компонентів або підчастин. Для прикладу змістом заняття з фітнесу для дорослих може бути така його структура:

I. Підготовча частина:

- організація учасників;
- розминка;

II. Основна частина:

- аеробна або кардіореспіраторна частина;
- силова частина;
- компонент розвитку гнучкості (стретчинг).

III. Заключна частина:

- вправи на розслаблення м'язів та в глибокому диханні;
- оцінка фізичного стану;
- підведення підсумків; [3]

Найбільшого розповсюдження отримали фітнес-програми, засновані на використанні видів рухової активності аеробної спрямованості. Термін аеробіка має подвійне пояснення. В широкому уявленні, *аеробіка* - система вправ, направлених на розвиток аеробних можливостей енергозабезпечення рухової активності. В якості засобів впливу застосовуються ходьба, біг, плавання, танці, заняття на кардіотренажерах. Враховуючи, що рівень аеробної працездатності в основному характеризується діяльністю серцево-судинної і дихальної систем організму, які в свою чергу в значній степені визначають стан фізичного здоров'я людини, використання терміну аеробіка відповідає цільовому направленню оздоровчої фізичної культури.

Аеробіка К. Купера. Однією з найбільш популярних і науково обґрунтованих оздоровчих систем тренування є фітнес-програма, розроблена в Інституті аеробних досліджень К. Купера (США). В основі підвищення функціональної підготовки тих, хто займається лежить поступове збільшення кількості набираючи ними очок (балів) в тому чи іншому виді рухової активності – ходьбі, бігу, плаванні.

Йога-аеробіка – сукупність статичних і динамічних асан, дихальних вправ, релаксації і стретчингу.

Флекс – заняття, направлені на розвиток гнучкості в поєднанні з засобами психоемоційної регуляції.

Катання на роликових ковзанах. Висока емоційність, ефективний розвиток аеробних спроможностей ввели катання на роликових ковзанах до числа

найбільш популярних видів рухової активності. Нині в усьому світі катанням на роликових ковзанах займається близько 15 млн. чоловік. Біомеханічні особливості катання на роликових ковзанах дозволяють включити до роботи такі групи м'язів, які складно розвивати за допомогою інших вправ. Ефективність занять багато в чому визначається технічним оснащенням: роликові ковзани, спеціальний одяг, шолом, наколінники й налокітники.

Спінбайк-аеробіка. Протягом останніх років набули популярності заняття у фітнес-клубах спінбайк-аеробіки. Заняття проводяться з використанням спеціального велотренажера, котрий імітує основні елементи рухової діяльності спортсмена-шосейника. Спінбайк-аеробіка дозволяє разом із головним видом тренувальної роботи - педалюванням виконувати різні вправи за участю м'язів плечового пояса і тулуба, що сприяє розвитку витривалості різного типу, динамічної й статичної сили, швидкісних якостей, здатності швидко переключатися з одного режиму тренувальної роботи на інший.

Шейпінг. Розроблена фахівцями радянської школи аеробіки і бодібілдінгу система фізкультурно-оздоровчих занять для жінок і дівчат, направлена на досягнення гармонійно розвинутих форм тіла в поєднанні з високим рівнем рухової підготовленості. Іноді шейпінг називають ще "косметичним" видом оздоровчої гімнастики маючи на увазі засоби і методи покращення фігури. Шейпінг - це система, розроблена для того, щоб жінки ставали привабливішими. Суть системи полягає у способі тренування, спрямованому на корекцію фігури. Головним поняттям шейпінгу є уявлення про шейпінг-модель - еталон жінки, яка вміє бути естетично привабливою, жіночою, має передумови для високого рівня здоров'я, працездатності і материнства [5].

Основними засобами оздоровчих видів гімнастики вважаються вправи для загального розвитку. Це рухи, що виконуються окремими частинами тіла або всім тілом із різною амплітудою, швидкістю, ступенем м'язових зусиль й у різних напрямках. Саме вправи для загального розвитку використовуються у системі фізичної рекреації для розвитку й удосконалення фізичних якостей і функціональних можливостей людини, для формування правильної постави і корекції її недоліків, для формування різноманітних життєво необхідних умінь і навичок.

Ритмічна гімнастика - це один із різновидів оздоровчого виду гімнастики, основою якої є різноманітні, прості за технікою виконання вправи (для загального розвитку, танцювальні, а також елементи бігу, підскоків і стрибків), які виконуються під ритмічну музику. За функціональною ознакою розрізняють: оздоровчу, лікувальну і прикладну ритмічну гімнастику [6].

Своєю чергою за віковими принципами вона поділяється на гімнастику для дітей, середнього (зрілого) і похилого віку. За спрямованістю занять розрізняють танцювальну, ігрову, атлетичну та психорегульовальну ритмічну гімнастику. Під час занять розвиваються практично всі фізичні якості: витривалість, гнучкість, сила, швидкість, координація. Доступність і емоційність ритмічної гімнастики - головна причина її популярності. Ритмічна гімнастика була впроваджена у шкільні та позашкільні заняття, стала обов'язковим елементом занять фізичною культурою у вищих навчальних закладах [4].

Висновок.

Фітнес-програми є актуальними для різного населення, оскільки здоровий спосіб життя та фізична активність є важливими для всіх людей, незалежно від віку, статі та фізичної форми. Для молодих людей фітнес-програми можуть бути спрямовані на підтримку фізичної форми та покращення м'язової маси. Для людей середнього віку фітнес-програми можуть бути спрямовані на збереження здоров'я, покращення роботи серця та кровообігу, а також на зменшення стресу. Для людей похилого віку фітнес-програми можуть бути спрямовані на підтримку рухливості та збереження м'язової сили. Описані програми допоможуть різним групам населення підтримувати своє фізичне здоров'я та покращувати якість життя.

Література

1. Андрєєва О. Соціально-психологічні чинники, що детермінують рекреаційно-оздоровчу активність осіб різного віку: Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 2014. № 3. С. 35–40.
2. Благій ОЛ. Лисакова НМ. Тенденції розвитку групових фітнес-програм: Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 2013. №2. С. 54–58.
3. Дутчак М. В., Василенко М. М. Теоретичне обґрунтування кваліфікаційної характеристики фітнес-тренера: Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2013. № 2. С. 17-21.
4. Круцевич Т.Ю., Безверхня Г. В. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення: навч. посібник. Олімпійська література, 2010. 248 с.
5. Синиця С. В., Шестерова Л.Є. Оздоровча аеробіка. Спортивно-педагогічне вдосконалення : навч. посіб. Полтава, 2010. 244 с.
6. Школа О. М. Сучасні фітнес-технології оздоровчо-рекреаційної спрямованості: навчальний посібник. Комунальний заклад «ХГПА» ХОР. Харків, 2017. 217 с.

References

1. Andrieieva O. Social-psychological determinants of health-improving activity in people of different ages, 2014. № 3. p. 35–40.
2. Blahii O.L. Lysakova N.M. Trends in development of group fitness programs, 2013. № 2. p. 54–58.
3. Dutchak M. V., Vasylenko M. M. Theoretical substantiation of the qualification characteristics of a fitness trainer: Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports, 2013. № 2. p. 17-21.
4. Krutsevyich T.Iu., Bezverkhniaia H. V. Recreation in physical culture of different population groups: training manual. Olympic literature, 2010. 248 p.
5. Synytsia S. V., Shesterova L.Ie. Health aerobics. Sports and pedagogical improvement: training manual. Poltava, 2010. 244 p.
6. Shkola O. M. Modern fitness technologies for health and recreation purposes. Kharkiv, 2017. 217 p.

Abstract. At the present stage of development of Ukraine, in the conditions of active reform of the educational, sociocultural sphere, including the field of physical culture and sports, there is a need to find new effective ways and means of improving the process of physical education. The article reveals the variety of fitness programs as a modern popular specially organized form of physical

activity of the population. The variety of fitness programs is determined by the desire to satisfy the various physical culture, sports and health interests of a wide range of population.

Key words: fitness program, different population groups, health fitness, rhythmic gymnastics, aerobics.

THE EFFECTIVENESS OF USING SIMULATORS TO IMPROVE RESULTS IN STRENGTH TRAINING

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНАЖЕРІВ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ У СИЛОВОМУ ТРЕНУВАННІ

Bychkov O.Y. / Бичков О.Ю.,

ORCID 0000-0003-1183-4062

Lecturer, Department of Physical Culture and Sports,

V.O. Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv, Ukraine /

викладач кафедри фізичної культури та спорту

Миколаївський національний університет ім. В.О.Сухомлинського,

Миколаїв, Україна

Анотація. Застосування тренажерів на заняттях силового спрямування слід розглядати, як компонент, що виконує функцію ініціації фізичної активності. Сучасний розвиток техніки зумовлює появу все більшої кількості видів спортивних тренажерів, які забезпечують широкий спектр занять фізичною культурою і спортом. У статті розглянуто різновиди тренажерів, способи їх використання для збільшення м'язової сили, витривалості, розвитку м'язової маси та формування тіла. Тобто, цілеспрямовані та систематичні заняття на тренажерних пристроях допомагають підвищити та укріпити кардіореспіраторну систему людини.

Ключові слова: тренажер, опорно-руховий апарат, силове тренування, м'язи, програма тренувань.

Вступ. Збільшення рівня рухової активності серед населення у поєднанні з іншими критеріями здорового способу життя є вагомим напрямом подолання проблеми включення більшості населення до повсякденних занять фізичними вправами і спортом, що ґрунтуються на основі «масового спорту» або «оздоровчої фізичної культури». Вони виконують роль спрямованої фізичної активності для покращення здоров'я.

Унаслідок науково-технічного прогресу фізичні навантаження на людину були перекладені «на плечі» машин (тренажерів), а, між іншим, оздоровче значення фізичної праці для людини повністю збереглось. Тому питання сьогодні ставиться дуже гостро: або здорове і повноцінне життя, або нескінченні захворювання, недуги. Кожна людина повинна знати, що заняттям фізичною культурою обов'язково необхідно приділяти час щодня для підтримки здоров'я і працездатності. Треба використовувати будь-яку можливість для збільшення фізичної активності протягом дня. *«Рух, як такий, може за своєю дією замінити будь-який засіб, але всі лікарські засоби світу неспроможні замінити дію руху»*, - писав французький лікар С.А. Тіссо [1].

Виклад основного матеріалу. Слово "тренажер" - це неологізм 20-го століття, хоча саме поняття, яке у ньому укладене – «деякий пристрій для навчання людини і створення в нього визначених навичок», застосовувалося ще на зорі цивілізації. При цьому в до-індустріальному суспільстві тренування здійснювалося, в основному, за принципом - "роби як я", хоча, якщо напружити фантазію й освіжити в пам'яті літературні й інші джерела, можна уявити "пристосування", що використовувалися нашими далекими і не дуже далекими предками для виховання і навчання.

Тренажери в сучасному розумінні могли з'явитися і з'явилися тільки в індустріальному суспільстві, коли виникла необхідність масової підготовки фахівців для роботи або на однотипному устаткуванні, або зі схожими робочими діями, і, звичайно, у першу чергу для військових потреб. Але тільки в останній чверті минулого століття, з різкою швидкою комп'ютеризацією світового співтовариства, зі створенням найскладнішої техніки, експлуатація якої зв'язана з ризиком для життя не тільки однієї людини, але і людства в цілому, виникла ціла індустрія - тренажерні технології [2].

Тренажери - навчально-тренувальні пристрої для розвитку рухових якостей (сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності), вдосконалення спортивної техніки і аналізаторних функцій організму. Застосовуються переважно у фізкультурі та спорті. Тренажери можуть бути індивідуального і колективного використання, а їх дія на організм - локальним (коли в роботі беруть участь окремі м'язові групи), регіональним (в роботі бере участь приблизно третя частина м'язів) і загальним (в роботі більшість м'язів). Технічні особливості тренажерів залежать від конструкторських рішень, які визначаються необхідністю переважного розвитку одного або одночасно декількох рухових якостей [3].

В умовах роботи на тренажерах різко активізується процес самоконтролю, тобто свідомої оцінки кінцевого і проміжного результатів власної діяльності з подальшим її регулюванням для досягнення найбільшого ефекту. Найважливішим у фізичному вихованні і спортивному тренуванні є здатність спортсмена самостійно здобувати знання, формувати й удосконалювати рухові навички та вміння. У сучасному спорті і тренеру, і самому спортсмену необхідна термінова інформація про кількісні, часові, просторові і динамічні характеристики різних елементів здійснюваних рухів. На основі термінової інформації про виконання руху, про допущені помилки, які оцінюються у кількісних мірах простору і часу, спортсмен може не на наступному тренуванні, а на цьому ж занятті в наступній спробі внести необхідну корекцію [4].

За своєю цільовою спрямованістю тренажерні пристрої можна розділити на такі види:

- кардіотренажери (степпери, бігові доріжки, велотренажери, еліптичні, гребні, райдери), які часто застосовуються для підвищення тону базових адаптаційних систем;
- силові тренажери (для роботи з обтяженням) – для розвитку фізичних якостей (у більшій мірі сили);
- багатофункціональні тренажери, які поєднують у собі ознаки обох груп [3].

Ми розглянемо більш детально: силові спортивні тренажерні пристрої, які використовуються для підвищення м'язової маси, збільшення рельєфу м'язів і покращення максимальної сили.

До силових тренажерних пристроїв відносять: штанги, шведські стінки, гантелі, лавки і великі атлетичні комплекси. Силові тренажери розрізняються за виглядом і характеристикою, але їх завдання одне – зміцнити слабкі м'язи і дати ізольоване навантаження на ті частини тіла, які потребують корекції. Виконується це шляхом підняття ваги за допомогою різних груп м'язів. Заняття

необхідно починати з невеликих навантажень. Вправи, повторювані багато разів, навіть з невеликими гантелями, зміцнюють м'язи без збільшення їх маси [5].

Силові тренажерні пристрої *поділяють на:*

1) з використанням власної ваги – це новий вид силових тренажерних пристроїв, які використовують вагу спортсмена за основне навантаження. За їх допомогою добре розвивається гнучкість, витривалість і сила. Межу навантаження можна змінити, для цього потрібно відрегулювати кут нахилу лави, на якій виконується вправа або додатково скористатись млинами.

2) з використанням вільних ваг, наприклад: гантелі, грифи, млини. Таке тренування дозволяє швидше наростити масу м'язів, а також покращити координацію рухів, адже весь час необхідно стежити щоб зберігалась рівновага та слідкувати за положенням снаряда.

3) з використанням вбудованих ваг. Такі тренажерні пристрої безпечні та зосереджують роботу конкретних груп м'язів, при чому не залучаючи їх до процесу. Для обтяження при тренуванні використовують плоскі вантажі. Вони утримуються у стеку спеціальними фіксаторами, а також можуть пересуватися по стрижню [3;4].

При проведенні тренувань на силовому тренажері необхідно особливо уважно підходити до питань навантаження, циклічності тренувань, правильного виконання вправ. Ступінь навантаження необхідно визначити в процесі пробного заняття, поступово змінюючи ступінь навантаження. Робоче навантаження на силовому тренажері повинне дорівнювати приблизно 65-75% від максимально можливого навантаження. Тобто, якщо ви можете підняти 50 кг, то ваша робоча вага складає 32-37кг. Також необхідно вибрати оптимальне число повторів вправ. Середня кількість повторів повинна скласти не більше 10-20 повторів. Треба не допускати зайвих перевантажень, оскільки це може викликати травми.

Важливим моментом є регулювання силового тренажера, висоту сидіння, важелів та ін. Це дозволить використати силовий тренажер максимально ефективно.

Практика застосування тренажерів вимагає дальшого вивчення основних закономірностей фізіологічних реакцій у системі людина-тренажер, що дозволить розробити більш диференційовані програми занять, що мають конкретну прикладно-професійну, профілактико-оздоровчу, спортивну і побутову спрямованість. У цьому плані необхідно вивчити динамічну структуру матричних вправ, знання якої дає можливість для біомеханічної паспортизації тренажерів, виявленню силових (тягових) зусиль в окремих ланках біомеханічного ланцюга, що дозволить впливати локально-спрямовано і відновлювати функції м'язів, суглобів, кісток. Вивчення кінематики рухів, виконуваних на тренажерах, дасть можливість підбирати тренажери, адекватні основні дії, а також моделювати цю дію і удосконалювати елементи техніки фізичних вправ [5].

Висновок. Використання тренажерів у силовому тренуванні може значно підвищити спортивні результати. Тренажери дозволяють точно налаштувати навантаження на певні м'язові групи, що дозволяє ефективно працювати над їх

розвитком, але важливо пам'ятати про правильний підбір тренажерів, техніку виконання вправ та безпеку під час тренувань.

Література

1. Коваль Т, Корж Д. Використання тренажерів на заняттях оздоровчої аеробіки у процесі фізичного виховання та спортивного тренування. Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання: Дніпропетровськ, 2010. 392 с.
2. Лісневська Н. Використання тренажерів і тренажерних пристроїв у системі фізичного виховання дітей дошкільного віку з метою їх оздоровлення. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2012. С. 89–94.
3. Павлова Н, Зендик О. Основні напрями та принципи оздоровчої фізичної культури. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008; С. 110–114.
4. Павлун Т, Любимов В, Зайцев І. Використання тренажерів, комп'ютерних технологій у процесі фізичного виховання. Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання. Дніпропетровськ, 2010. 392 с.
5. Стеценко А, Гунько П. Теорія і методика атлетизму: навчальний посібник.: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2011. 216 с.

References

1. Koval T, Korzh D. The use of simulators in health-improving aerobics aerobics in the process of physical education and sports training. Current problems of physical education of students in the conditions of credit-module system of education: Dnipro, 2010. 392 c.
2. Lisnevskaya N. The use of simulators and training devices in the system of physical education of preschool children with the aim of their health improvement. Bulletin of the Institute of Child Development. Series: Philosophy. Pedagogy. Psychology: a collection of scientific articles. Kyiv: M.P. Drahomanov National Pedagogical University, 2012. C. 89-94.
3. Pavlova N, Zendyk O. Main directions and principles of health-improving physical culture. Physical education, sport and health culture in modern society. Physical education, sport and culture of health in modern society: a collection of scientific articles of Lesya Ukrainka Volyn National University, 2008; Pp. 110- 114.
4. Pavlun T, Lyubimov V, Zaitsev I. The use of simulators, computer technologies in the process of physical education. Current problems of physical education of students in the conditions of credit-module system of education. Dnipropetrovsk, 2010. 392 c.
5. Stetsenko A, Gunko P. Theory and methodology of athleticism: a textbook: Bohdan Khmelnytskyi National University. Cherkasy, 2011. 216 c.

Abstract. *The use of simulators in strength training should be considered as a component that performs the function of initiating physical activity. Modern development of technology leads to increasing number of types of sports equipment that provide a wide range of physical culture and sports activity. The article discusses the types of exercise equipment and how to use them to increase muscle strength, endurance, development of muscle mass and body shaping. In other words, targeted and systematic exercising on training devices help to improve and strengthen the cardiorespiratory system of a person.*

Key words: *exercise equipment, musculoskeletal system, strength training, muscles, training programme.*

УДК 009:168.522

AN ARTIST AS A SCIENTIST: THE EFFECT OF COMPLEMENTARITY
ХУДОЖНИК ЯК НАУКОВЕЦЬ: ЕФЕКТ КОМПЛЕМЕНТАРНОСТІ**Afanasiev O.I. / Афанасьєв О.І.***d.f.s., prof. / д.ф.н., проф.**National University "Odesa Polytechnic", Odessa, Shevchenko, 1, 65044**Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, пр.Шевченко 1, 65044*

Анотація. В роботі розглядається ефект комплементарності, якій має місце в дослідницькій діяльності художника, результат якої є мистецьким доробком і може мати науковий вимір.

Ключові слова: метамодерн, трансдисциплінарність, наратив, осциляція, комплементарність.

Вступ.

Людина намагається зрозуміти світ за допомогою лише чотирьох засобів: мистецтва, релігії, філософії і науки. Колись на зорі людства вони, точніше їхні витоки, мали синкретичну єдність у міфах, пізніше вони виокремились, стали самостійними, розвинулися, і з багатьох параметрів стали навіть конкурентами. І хоча вони завжди якось взаємодіяли і навіть співробітничали, особливо релігія і мистецтво або наука і філософія, але завжди боролися за першість. Зараз перемогу, так би мовити, святкує наука, бо реалізувалась у науково-технічну цивілізацію. Досягнення науки використовуються усюди, зокрема і в релігії, і в мистецтві, і в філософії, не кажучи про техніку і побут, а наукові ідеали і норми організації знання, засобів його отримання, і загалом наукове розуміння світу вважаються взірцем, хоча й з відомими антисциєнтистськими застереженнями.

Проте домінування якогось засобу розуміння світу ніколи не давало переваг. Це підтверджують не тільки історичні реалії, наприклад, середньовіччя з домінуванням релігії і переслідуванням інаковірних, але й сучасні глобальні проблеми і, відповідно, критика науки, яку звинувачують у цивілізаційній кризі. Але не зважаючи на антисциєнтистські настрої, зрозуміло, що без науки впоратись з глобальними проблемами неможливо. Це необхідна умова, але не достатня.

В цьому сенсі не випадково з'явилися мрії про відродження колишньої синкретичності, ідеї про єдність і співробітництво різних засобів освоєння світу, які сформувалися, зокрема у концепції трансдисциплінарності [1; 6] або у метамодернізмі. Згадані ідеї у загальному вигляді є дуже привабливі, але мають багато запитань, серед яких домінує питання про те, як можна поєднати різні, протилежні і суперечливі засоби розуміння світу, засоби отримання знання і їхнього вираження, коли у самій науці не існує єдності, особливо стосовно гуманітарного і природознавчого підходів, не кажучи вже про протилежність, скажімо, мистецького і наукового бачення світу. Проте, пошуки елементів зближення тривають як на базі окремих дисциплін, так і на нейтральній території. Скажімо в рамках методології науки шукають моменти зближення гуманітарного і природознавчого підходів [2], а на теренах сучасних філософських концепцій шукають зближення науки і мистецтва [5]. До того ж у

самій науці завдяки Н.Бору народилась досить продуктивна ідея доповнюваності, коли різні, протилежні засоби опису об'єкта можуть доповнювати один одного. В цьому руслі лежить і біологічний принцип комплементарності.

Метою статті є постановка питання про спроможність дослідницької діяльності художника, коли її результат може мати як мистецьке, так і наукове значення.

Основний текст

Комплементарний підхід стосовно живопису і науки, художника і науковця розуміється в тому сенсі, що деякі об'єкти можна описувати різними, неспівпадаючими засобами, а результати будуть не тільки доповнювати один одного, а окремо узяті не дадуть повного розуміння. Це в цілому дає більш вірну, хоча в чомусь суперечливу картину. Здавалось би в такому сенсі, що мистецтво, зокрема живопис, може претендувати на пізнання об'єкту ненауковими засобами, і результат якось доповнить наукове бачення даного об'єкту. Загалом в цьому нема нічого особливого, бо людство вже давно пізнає світ за допомогою філософії, мистецтва, науки, релігії. Справа лише в тому, що їхні картини світу майже не бувають доповнюючими, а скоріше просто виключаючими одне одного. Тобто проблема полягає в тому, щоб знайти саме можливісь комплементарного ефекту, наприклад між живописом і наукою.

Пізнавальна діяльність митців більш-менш очевидна, бо створення типових образів, по-перше, постачає важливе знання, виховує певні ідеали, формує світовідчуття і світогляд, а, по-друге, передбачає і спостереження, і узагальнення, і інші розумові процедури, дуже схожі на наукові методи. Мистецькі шедеври іноді видають знання, яке може посперечатись у точності, істинності, потрібності з науковим розумінням світу, людей, подій. Для художника така діяльність має місце особливо в тій інтелектуальній атмосфері, яка пронизана метамодерністськими ідеями [8]. Досить згадати, що Тернер у Маніфесті в 7-й тезі пише про те, що художник має право шукати істину. «Так само, як наука прагне поетичної елегантності, художники могли б узяти на себе пошуки істини. Уся інформація є підставою для знання, чи то емпіричного, чи то афористичного, безвідносно до його істинності. Нам слід прийняти науково-поетичний синтез і обізнану наївність магічного реалізму» [7].

На перший погляд може видатись дивним розгляд митця-живописця як дослідника і науковця. Адже дослідження насамперед є прерогативою науки з її раціональністю, а мистецтво, особливо живопис, апелює перш за все до почуттів. У відповідь можна було б зазначити, що з часів І.Канта загальновідомо, що раціональне і чуттєве поєднані в процесі пізнання. Але справа не тільки в цій гносеологічній аксіомі. Наукове знання фіксується в науці, але має більш широкі підвалини, ніж суто наука. Багато раціональних структур задіяні і в науці, і за її межами. Можна згадати, наприклад, наративи, без яких неможливі ні наука, ні всі інші засоби розуміння світу. Навіть поширений в метамодерністському контексті термін «відчування» має раціональний смисл. Його, зокрема, співвідносять із терміном «структура почуттів», якій ввів в обіг Реймонд Вільямс [10]. Мається на увазі, що світогляд певної епохи можна схарактеризувати і,

відповідно, раціонально описати, лише по її закінченні, а в момент її переживання немає того потрібного дистанціювання для глибоких раціональних світоглядних узагальнень. Справді, така ситуація має місце завжди, у будь-який історичний період. Тому дослідникам, які живуть пізніше досліджуваної епохи, нелегко зрозуміти думки й особливо почуття людей досліджуваного періоду, навіть якщо їх гарно викладено, скажімо, у щоденниках чи літописах, по свіжих, так би мовити, слідах. В такому випадку наука, яка прагне до загального, може не помічати одиничного, не кажучи вже про со-переживання, со-відчуття. Останнє повною мірою може викликати живописне зображення згаданої ситуації

Це суттєво, бо враження більш деталізовані, більш особистісні, більш конкретні, а відповідно, більш багаті, ніж теорії. Загалом, людині необхідне знання про індивідуальні прояви людського духу, наприклад, про творчі пориви, інтуїтивне або містичне осяяння. Як зазначав Гете, для художника справжня творчість починається як прорив до найвищого і найважчого в мистецтві, до осягнення індивідуального. Без точних і глибоких вражень, цей прорив неможливий. З іншого боку, враження не настільки стійкі, не цілком визначені, вони схильні до коливань. Схоже, саме з цим пов'язаний основний концепт метамодернізму – «осциляція» як постійне розгойдування між модерністською однозначністю і постмодерністською іронією, між серйозністю та сміхом, між ступором і активною дією, між страхом та ентузіазмом [9], а також між об'єктивністю і суб'єктивністю.

Коли глядачеві вдасться пережити, відчутти певний об'єкт так, як його відчував митець або відчутти саме те, що митець хотів викликати, то це буде великим досягненням і автора і глядача. Цьому допомагає, осциляція, «вживання» та інші засоби. Але важливо, що таке переживання відбувається через раціональні, осмислені процедури, тобто через певне знання, зокрема наукове, яке можна зафіксувати, виразити, поділитися з ним і в малюнку, і в інтерпретації.

Раціонально осмислені мистецькі методи, як і теоретичні побудови, завжди «запізнюється», та й саме «рацію» з його неминуче недосконалою мовою не цілком адекватний переживанню. В такому разі структуру почуттів можна передати за допомогою атмосфери в розумінні Бьоме [3]. Під атмосферою Бьоме розуміє особливі властивості простору між суб'єктом і об'єктом сприйняття, саме переживання до осмислення. Останнє притаманне насамперед глядачеві. Автор, конструюючи атмосферу, використовує для цього певне осмислене знання, яке він винайшов як дослідник. Навряд чи в такому разі мистецтво перетворюється в науку, але митець тут виступає як дослідник, отримує певне знання, яке можна застосувати заради розуміння, взаєморозуміння, адекватного переживання чи відповідного відчуття, а іноді може мати науковий вимір. Невипадково, ознакою сучасності стали наукові тексти художників стосовно своїх творів і творів колег.

Звісно, часто тут немає елементу необхідності і всезагальності, чого потребує науковий метод і наукове знання, проте такий доробок є важливим досягненням, не менш значущим, ніж знання, отримане науковим методом, або літературним описом. Це та царина гуманітаристики, яка не є наукою, але науці не суперечить і є її важливим доповненням. Можливо, пізніше естафету

підхопить науковець і виведе в цій площині науковий метод чи закон. В цьому сенсі синкретизм науки і мистецтва, про який мріє метамодернізм навряд чи може відбутись, а взаємодоповнюваність цілком реальна річ.

Сучасна ситуація сприйняття і мислення характеризується кліповістю, хаотичністю світоглядних орієнтирів. Тому люди часто плутають загальне і одиничне, частину і ціле, образ і реальність, природне і неприродне. Названі характеристики дуже характерні для міфологічного світовідчуття. Можливо, саме ця обставина провокує митців на використання у творчості міфологічних образів і сюжетів. У цьому сенсі не є випадковістю антропоморфізація образів природи. Ця притаманна міфам риса стала частим прийомом у художній творчості, що якраз і вирізняє представників метамодерну, де вбачається один із варіантів проголошеної ним осциляції як коливання між крайнощами, наприклад, романтизму та реалізму або почуттями та розумом.

Зокрема ще й тому метамодерністський живопис чи література є ускладнені, перенасичені деталями. В живописних полотнах Адама Міллера або Біллі Норрбі спостерігаємо надскладне поєднання фігур, композицій, смислів, міфологічних, фантастичних і реалістичних образів. Це дає змогу реалізувати проголошену осциляцію і вибудувати різні інтерпретації, які, в свою чергу, зумовлюють діалог, дискурс, артикуляцію і уточнення певного знання. Згадана перенасиченість збільшує наративність живописних полотен. Полотна Адама Міллера, як, втім, і твори інших художників, що відносяться до метамодерну, особливо пронизані наративами та метанаративами, які і є містком до відповідних текстів про ці твори.

На зламі XX-XXI сторіччя суттєво змінилась сама мистецька, так би мовити, дисциплінарна, діяльність, в ній стало більше дослідження. Не тільки в професійно-дисциплінарному розумінні, бо і раніше, хоча, можливо, меншою мірою, але треба було досліджувати фарби, методи, предмет зображення. Тут можна згадати мало відомі природознавчі пошуки А.Куїнджі під час праці над славнозвісним шедевром «Місячна ніч на Дніпрі», коли він консультувався з відомими науковцями, зокрема, хіміком Д.Менделєєвим та фізиком Ф.Петрушевським з приводу фізико-хімічних особливостей кольору та світла, оптичних ознак тощо. Це серед іншого допомогло йому досягти неймовірної гри кольорів, так що невігласи навіть запідозрили фосфорне штукартство. Підозри швидко розсіялись, а ефект від картини був такий приголомшуючий, що для неї була організована нечувана досі річ - виставка однієї картини, яку подивилась надрекордна кількість глядачів.

Але нині художникам треба досліджувати те, що досить далеко від живопису, проте потрібно для самого живопису, зокрема, в деяких напрямках мистецтва. Це, насамперед, стосується цифрових технологій, які художник використовує для того, щоб доповнити свій малюнок. Роль і місце подібних технологій потребує певного дослідження. Результатом дослідження є твір, в якому поєднується, наприклад, фотографія і живопис з цифровою технікою, як, наприклад, в творах гіперреалістів.

Часто сенс нонспектакулярного твору, а іноді і спектакулярного, треба донести до глядача, для цього потрібно вправно і точно його описати і пояснити.

Це пояснення може бути в самому творі, або біля нього, проте все частіше воно з'являється в спеціальних, окремих публікаціях.

Важливою ознакою своєрідного «доповнювання» науки і мистецтва є трансдисциплінарні дослідження, коли якийсь мистецький проект об'єднує художників і інших професіоналів заради оновлення, скажімо, зруйнованого чи занедбаного міського середовища, де важливою початковою складовою є саме дослідницька робота, перш за все художників [4]. Це відносно нове явище, в сучасному культурному житті, яке налічує лише кілька десятиріч, коли мистецькі проекти включають науково-дослідницьку діяльність.

Висновки.

Таким чином, комплементарним елементом наукового знання є суто художня творчість як дослідження, результати якої поповнюють гуманітаристику. Елементом науковості стають сутність і смисли художньої творчості як предмет дослідження, результати якої є доробком гуманітарних наук, а також комплексні, міждисциплінарні та трансдисциплінарні дослідження художників, які дають науково-прикладний ефект.

Література:

1. Афанасьєв О.І., Василенко І.Л. Трансдисциплінарність та проблема професіоналізму // Філософія та гуманізм. Наукове видання. Вип 3. – Одеса: ОНПУ, 2016. – 104 с. – С. 9-17.
2. Афанасьєв О. І. Гуманитарне знання і гуманитарні науки. Одеса: Бахва, 2013. 288 с.
3. Бьоме Г. Атмосфера як фундаментальне поняття нової естетики. 2018. URL: <https://metamodernizm.ru/atmosphere-and-a-new-aesthetics/>
4. Лозовий Л. Синергія і залюднення: три історії про зв'язки будівельного капіталу з мистецтвом. 2020. URL: <http://korydor.in.ua/ua/stories/synerhiia-i-zaliudnennia-try-istorii-pro-zv-iazky-budivelnoho-kapitalu-z-mystetstvom.html>
5. Фрайнахт Ханзі. Що таке метамодернізм? URL: <https://biggggidea.com/practices/hanzi-frajnaht-scho-tak>
6. Хартія трансдисциплінарності. Стаття 6. URL: <http://anoitt.ru/index4.php>
7. Turner L. Metamodernist Manifesto. 2011. URL: <https://www.livelib.ru/work/1002631584-manifest-metamodernista-lyuk-tjorner>
8. Vermeulen T., van den Akker R. Misunderstandings and clarifications. 2015. URL: <http://www.metamodernism.com/2015/06/03/misunderstandings-and-clarifications/>
9. Vermeulen T., van den Akker R. Notes on Metamodernism // Journal of Aesthetics & Culture. 2010. Vol. 2. P. 1-14.
10. Williams R. Marxism and Literature. Oxford, New York: Oxford University Press, 1977. - 128 p.

Abstract. The dominance of a particular means of understanding the world has never been very positive. It is no accident that ideas about the unity and cooperation of different means of understanding the world, especially art and science, are being developed.

The creation of artistic images saturated with narratives and metanarratives supplies important knowledge that shapes one's worldview and worldview. Artistic masterpieces sometimes provide

knowledge that can compete with scientific understanding in terms of accuracy, truth, and relevance. This is especially true in the intellectual atmosphere permeated by metamodernist ideas.

Rationally comprehended artistic methods, like theoretical constructions, are always late, and "rationality" itself, with its inevitably imperfect language, is not entirely adequate to experience. The terms "feeling," "experience," "structure of feelings," "atmosphere," and "oscillation," common in the metamodernist context, have a rational meaning and allow us to reduce the aforementioned delay. The metamodernist experience takes place through rational, meaningful procedures, that is, through certain knowledge, including scientific knowledge, which can be recorded, expressed, and shared in both drawing and interpretation.

Nowadays, artists need to explore things that are quite far from painting, especially digital technologies that can complement the drawing. A work of art appears that combines, for example, photography and painting with digital technology, and a scientific description of the process and result. Often, the meaning of a painting needs to be described and explained in special, in particular, scientific publications.

Thus, the complementarity effect takes place in the artist's research activities, the result of which is an artistic work and may have a scientific dimension.

Key words: metamodern, transdisciplinarity, narrative, oscillation, complementarity.

KEY ASPECTS OF NATURAL LANGUAGE PROCESSING

Kateryna Parnus

<https://orcid.org/0000-0003-1811-0980>

Assistant at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Maryna Davydovych,

orcid.org/0000-0003-2306-6144

Assistant at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Olga Khorosh,

<https://orcid.org/0000-0002-9176-1854>

Assistant at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training

Zhytomyr Polytechnic State University

Zhytomyr (Ukraine)

Anotation: Natural Language Processing (NLP) is a field of artificial intelligence that focuses on enabling computers to understand, interpret, and generate human language in a way that is both meaningful and useful. NLP plays a crucial role in various applications, including machine translation, sentiment analysis, chatbots, and speech recognition. This annotation outlines the key aspects of NLP, highlighting the fundamental concepts and techniques essential for understanding this field.

Natural Language Processing (NLP) refers to the branch of computer science—and more specifically, the branch of artificial intelligence or AI—concerned with giving computers the ability to understand text and spoken words in much the same way human beings can.

NLP combines computational linguistics—rule-based modeling of human language—with statistical, machine learning, and deep learning models. Together, these technologies enable computers to process human language in the form of text or voice data and to ‘understand’ its full meaning, complete with the speaker or writer’s intent and sentiment.

NLP drives computer programs that translate text from one language to another, respond to spoken commands, and summarize large volumes of text rapidly—even in real time. There’s a good chance you’ve interacted with NLP in the form of voice-operated GPS systems, digital assistants, speech-to-text dictation software, customer service chatbots, and other consumer conveniences. But NLP also plays a growing role in enterprise solutions that help streamline business operations, increase employee productivity, and simplify mission-critical business processes[4].

Key words: Natural language processing, computer programs, human, relationship, language.

The nature of human language is a complex and multifaceted topic that has fascinated scholars, linguists, philosophers, and cognitive scientists for centuries. Here are some key aspects of the nature of human language:

1. **Symbolism:** Language is symbolic, meaning that words and linguistic signs represent objects, concepts, actions, and ideas. For example, the word "dog" is a symbolic representation of the furry, four-legged animal.

2. **Arbitrariness:** The relationship between a word and its meaning is largely arbitrary. There is no inherent reason why a particular combination of sounds or symbols should represent a particular concept. For example, there's no logical reason why the word "dog" should represent a canine[2].

3. **Productivity:** Humans can generate an infinite number of sentences and express an unlimited range of ideas using a finite set of linguistic rules and elements. This property of language is often referred to as generativity.

4. **Displacement:** Humans can use language to talk about things that are not present in the immediate environment. This allows for communication about past

events, future plans, and hypothetical scenarios.

5. Structure and Grammar: Language exhibits systematic structure and rules. These rules govern how words are combined into sentences (syntax) and how sounds are combined to form words (phonology). This allows for the creation of meaningful and grammatically correct expressions[2].

6. Cultural Variation: Different languages exhibit variations in vocabulary, syntax, phonology, and other linguistic features. These variations are often tied to the cultures and societies in which the languages are used. Language is not static; it is constantly evolving. Speakers can create new words, expressions, and meanings, and these innovations can spread through a community.

7. Multimodality: While spoken and written language are the most common forms of communication, humans also use other modalities such as gestures, facial expressions, and body language to convey meaning.

8. Creativity and Innovation: Language is not static; it is constantly evolving. Speakers can create new words, expressions, and meanings, and these innovations can spread through a community.

9. Learning and Acquisition: Humans have a remarkable ability to acquire language during their early years, typically without formal instruction. This process, known as language acquisition, is a fundamental aspect of human development.

10. Universal Grammar: The theory of Universal Grammar proposes that there is a set of innate linguistic principles that underlie all human languages. This theory suggests that humans are biologically predisposed to acquire language.

11. Cognitive Basis: Language is closely tied to human cognition and thought processes. The way we structure and express our thoughts is heavily influenced by the language(s) we use.

12. Social Function: Language serves a crucial role in human social interaction. It enables communication, cooperation, the transmission of culture, and the formation of social bonds.

Understanding the nature of human language is crucial not only for linguistics but also for fields such as psychology, cognitive science, anthropology, philosophy, and education. It provides insights into the fundamental ways in which humans think, communicate, and interact with the world around them.

The fundamental concepts and techniques essential for understanding this field:

1. Linguistic Understanding:

- NLP involves the study of linguistic structures and patterns within languages. Linguistic understanding forms the foundation of NLP algorithms, allowing computers to grasp the complexities of human languages, including grammar, syntax, and semantics.

2. Tokenization:

- Tokenization is the process of breaking down text into smaller units, such as words or phrases (tokens). It is a fundamental step in NLP that facilitates language analysis by providing a structured format for textual data.

3. Part-of-Speech Tagging:

- Part-of-speech tagging involves labeling each word in a sentence with its corresponding grammatical category, such as nouns, verbs, adjectives, etc. This helps

in understanding the syntactic structure of sentences.

4. Named Entity Recognition (NER):

- NER is a technique used to identify and classify named entities within text, such as names of people, organizations, locations, and other specific entities. NER is vital for applications like information retrieval and knowledge extraction.

5. Syntax and Parsing:

- Syntax analysis and parsing involve analyzing the grammatical structure of sentences. Parsing algorithms break down sentences into syntactic components, enabling computers to understand the relationships between words and phrases.

6. Semantic Analysis:

- Semantic analysis focuses on understanding the meaning of words and sentences. Techniques like word embedding and semantic role labeling help in capturing the semantic relationships between words, enhancing the depth of language comprehension.

7. Machine Translation:

- Machine translation utilizes NLP algorithms to translate text or speech from one language to another. Statistical methods, neural networks, and transformer models have significantly improved the accuracy and fluency of machine translation systems.

8. Sentiment Analysis:

- Sentiment analysis, also known as opinion mining, involves determining the sentiment or emotional tone expressed in a piece of text. NLP algorithms analyze the context and language used to identify whether the sentiment is positive, negative, or neutral.

9. Text Generation:

- Text generation techniques enable computers to create human-like text based on given prompts or contexts. Advanced models, such as Generative Pre-trained Transformers (GPT), have demonstrated remarkable capabilities in generating coherent and contextually relevant text.

10. Speech Recognition:

- Speech recognition technology converts spoken language into written text. NLP algorithms process audio signals and identify the corresponding words, making it possible for voice commands to interact with applications and devices.

11. Challenges and Ethical Considerations:

- NLP faces challenges such as handling ambiguous language, cultural nuances, and bias in data. Ethical considerations, including privacy, bias mitigation, and responsible AI usage, are integral aspects of NLP research and application development.

In summary,

NLP encompasses a wide range of techniques and applications that enable computers to understand, interpret, and generate human language. From linguistic understanding to advanced text generation, the key aspects of NLP continue to evolve, driving innovations in artificial intelligence and enhancing human-computer interaction.

References:

1. <https://www.linkedin.com/pulse/nlp-natural-language-processing-varsha-rajendran>
2. <https://www.ibm.com/id-en/topics/natural-language-processing>
3. <https://www.linkedin.com/pulse/natural-language-processing-riya-shini>
4. <https://www.ibm.com/id-en/topics/natural-language-processing>

УДК 821.14

STYLISTIC SPACE OF THE WORK OF DIOGENES LAERTIUS “ON THE LIVES AND THOUGHTS OF FAMOUS PHILOSOPHERS”**СТИЛІСТИЧНИЙ ПРОСТІР ТВОРУ ДІОГЕНА ЛАЕРЦІЯ “ПРО ЖИТТЯ І ДУМКИ СЛАВНОЗВІСНИХ ФІЛОСОФІВ”****Zvonska L.L./ Звонська Л.Л.***d. of philol., prof./ д.філол.н., проф.*

ORCID 0000-0001-5361-3554

*Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Volodymyrska, 60, 01601**Київський національний університет імені Тараса Шевченка,**м. Київ, Володимирська 60, 01601*

Анотація. У статті розглядається ідіостиль твору Діогена Лаерція, як белетризований виклад історії філософії і водночас насичений філософськими поняттями, термінами і пасажами наукового дискурсу; розкриваються різні аспекти жанрово-стилістичних особливостей твору Діогена, їх кореляції між культурно-історичними реаліями давньогрецької біографічної та доксографічної літератури та їх використання у творі Діогена; аналізуються такі жанрові підвиди, як апофтегма, анекдот, хрія, діалог-діатриба, епіграма, епістолярій, документалістика та характеризуються стилістичні особливості представленого дискурсу.

Ключові слова: антична біографія та доксографія, Діоген Лаертський, стилістичний простір, жанрові підвиди.

Постать Діогена Лаерція (Διογένης Λαέρτιος), як і вся античність, амбівалентна і суперечлива, не завжди достеменно відома, тож попри те, що він автор фундаментальної історико-філософської праці біографій давньогрецьких філософів, про його життя майже нічого не відомо. Такими ж суперечливими є погляди на його твір “Життя та думки уславлених філософів” (Βίοι καὶ γνῶμαι τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκίμησάντων) [8; 12]. Дослідники Діогена, в-основному, зосереджуються на аналізі філософської інформації твору, що й закономірно з огляду на те, що це унікальне і до того ж найкраще збережене джерело майже тисячолітнього періоду історії грецької філософії від VII ст. до н.е. до III ст.н.е. [1; 7; 9; 10; 12]. Однак, окрім окремих розвідок [2] чи побіжних згадок про власне мовний матеріал [5; 6], досі цілісно не були досліджені жанрово-стилістичні характеристики твору Діогена Лаерція, що і зумовило актуальність нашого пошуку. Тож ми маємо на меті розглянути особливості кожного жанрового підвиду та охарактеризувати їх стилістичні виміри в дискурсі твору.

Давньогрецька література елліністичної доби продовжує розвивати все розмаїття жанрів, а серед них особливо популярними для прози стають біографічний та доксографічний напрямки [8]. Традиції класичних зразків напрочуд вдало поєднуються в творі Діогена Лаерція “Життя і думки славнозвісних філософів”, який займає особливе місце в елліністичній прозі [9].

Хоча твір користувався популярністю ще з часу його написання (після II ст.) та став основним джерелом для історії давньогрецької філософії, про життя і навіть ім'я самого автора достеменно нічого невідомо. Такою ж суперечливою є достовірність багатьох його свідчень, оскільки він часто просто повторює інформацію зі своїх джерел, не оцінюючи її критично [11]. Також часто

зосереджується на особистісних характеристиках філософів або незначних деталях їхніх біографій, ігноруючи виклад власне філософських вчень. Проте на відміну від багатьох інших античних джерел, Діоген Лаерцій описує філософські доктрини, не намагаючись їх перетлумачити чи розширити, тому його виклад є неупередженим і близьким до першоджерел [3; 4].

Діоген Лаерцій виступає як біограф та доксограф античних мислителів, а не як філософ, тому його виклад відрізняється від стилю філософів, які або викладають власні вчення, або намагаються дискредитувати інші філософські погляди [1]. Певна інформація з цієї величезної колекції біографій, де переплітаються філософія, поезія, анекдоти і гумор, є справді ненадійним історичним джерелом філософії античності. Однак багато біографій широко визнаються автентичними і часто містять вичерпну інформацію, зокрема про іонійських натурфілософів та італійських філософів [11; 12].

Хоча Діоген помиляється в деяких деталях, часом суперечить сам собі та приписує одні й ті самі анекдоти різним філософам, зрештою, Діоген створює свого роду енциклопедію античної філософії, подаючи докладні відомості про філософські школи та їх представників, детальний перелік назв філософських праць, цікаві і повчальні випадки з життя, причини смерті філософів та інші подробиці. Його оповіді – це творчий синтез історії та вигадки, серйозного і тривіального, наукового і загадкового, прозового і поетичного.

Для ідіостилу Діогену Лаерцію характерна строкатість стилю викладу — від серйозно-наукового до переказів та анекдотів. Також він використовує численні жанрові підвиди: апофтегма, анекдот, діалог-діатриба, епістолярій, поезія, епітафії, документалістика тощо.

Апофтегма (ἀποφθέγμα “вислів, припис”) належить до афористичних висловлювань, проте вона відрізняється від афоризму, сентенції чи гноми, хоча всі ці вислови також прагнуть лаконічно висловити глибинну думку. Афоризми, зазвичай, не обов’язково належать відомим історичним діячам та не завжди переслідують моральну чи духовну мету та, на відміну від апофтегми, можуть бути незрозумілим при першому прочитанні. Апофтегма ж належить або приписується відомій історичній постаті; у тексті Діогена, це в першу чергу – сім мудреців, чий авторитет був на античні часи найвищим. Апофтегма наповнена моральним змістом, має настановчий та повчальний характер і є квінтесенцією протрептично-скопичної літератури. Вона актуальна для громадського та індивідуального життя, містить роздуми про важливі речі людського буття і вказує шлях до морального вдосконалення. Залежно від соціальної адаптації чи, навпаки, протистояння суспільним нормам чи умовностям, як це має місце у кініків, апофтегма підкреслює моральну перевагу і досконалість власної поведінки, переконань та вчення.

Так, в розділі про Фалеса Діоген наводить багато апофтегм цього одного з семи мудреців і першого з філософів, вочевидь цією кількістю підкреслюючи і звеличуючи його мудрість: Φέρεται δὲ καὶ ἀποφθέγματα αὐτοῦ τάδε: πρεσβύτατον τῶν ὄντων θεός: ἀγέννητον γάρ. κάλλιστον κόσμος: ποίημα γὰρ θεοῦ. μέγιστον τόπος: ἅπαντα γὰρ χωρεῖ. τάχιστον νοῦς: διὰ παντὸς γὰρ τρέχει. ἰσχυρότατον ἀνάγκη: κρατεῖ γὰρ πάντων. σοφώτατον χρόνος: ἀνευρίσκει γὰρ πάντα.

Дійшли також такі його апофтегми: Найдавніше з усього – бог, бо він не народжений. Найкраще – світ, бо він творіння бога. Найбільше – простір, бо він все охоплює. Найшвидше – розум, бо він пробігає скрізь. Найсильніше – необхідність, бо вона панує над усім. Наймудріше – час, бо він віднаходить усе [DL 1, 35]. Для Піттака Діоген наводить одну апофтегму: ἀποφθέγμα αὐτοῦ: καιρὸν γινῶθι. Його апофтегма: «Знай зручну нагоду» [DL 1, 79], а розповідаючи про Біона просто вказує: πλεῖστά τε καταλέλοιπεν ὑπομνήματα, ἀλλὰ καὶ ἀποφθέγματα χρειώδη πραγματείαν περιέχοντα. Він залишив багатенько записок, і корисних і влучних висловів на різні потреби [DL 4, 47].

Та найбільше апофтегм знаходимо у розділі про Арістотеля, праці якого Діоген надзвичайно поціновує и наводить їх розлогий перелік, тож фрагменти 5-ї книги від 17 до 21 присвячені висловам Арістотеля, а після переліку його праць, Діоген підсумовує

πολλὰ γὰρ καὶ ἄλλα εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται συγγράμματ' αὐτοῦ καὶ ἀποφθέγματα, ἁγράφου φωνῆς εὐστοχήματα ἡμοῦ приписується ще й чимало інших творів та апофтегм, а також влучних, однак незаписаних виразів [DL 5, 34]. А наводячи апофтегми знаменитого учня Арістотеля, Феофраста, Діоген також підкреслює, що він подає їх не вичерпно, а мудрих висловів у нього так само було значно більше, ніж він перелічує:

φέρεται δ' αὐτοῦ ἀποφθέγματα ταῦτ' χρειώδη: θᾶπτον ἔφη πιστεύειν δεῖν ἢ πρὸς ἁχαλίνῳ ἢ λόγῳ ἀσυντάκτῳ. συνεχές τε ἔλεγε πολυτελὲς ἀνάλωμα εἶναι τὸν χρόνον. Відомі такі його апофтегми: він казав, що слід радше довіряти коневі без вузди, ніж безтолковому слову. І часто повторював, що сама дорогоцінна трата – це час [DL 5, 39-40].

Сповненими апофтегм є життєписи кініків (Антісфен, Діоген, Монім, Онесікріт, Кратет, Метрокл, Гіппархія, Меніпп, Менедем), що складають цілу 6-ту книгу, зокрема яскраві апофтегми Антісфена [DL 6, 5-7] та Діогена [DL 6, 37-39].

Близькими до апофтегм були також догми; слово δόγμα походить від дієслова δέχομαι «беру, приймаю», котре бере основу від протоіндоєвропейського *dek- «брати». У давньогрецькій літературі має два ключових смислових моменти: 1) філософський – у значенні думки, переконання [Pl. Leg.644d, Res. 538c Th.158d; Epicur.Nat.14.7, 15.28, Str.15.1.59, Ph.1.204]; 2) юридичний: вирок, рішення [Pl. Leg.926d; And.4.6; D.5.19, cf. 18.154; X.An.3.3.5; Plb.6.13.2, IG12(3).173.22; D.H.8.87]

Ось як Діоген описує догми кініків у життєписі Антісфена: Ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ τέλος εἶναι τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν, ὡς Ἀντισθένης φησὶν ἐν τῷ Ἡρακλεῖ, ὁμοίως τοῖς στωικοῖς: ἐπεὶ καὶ κοινωνία τις ταῖς δύο ταύταις αἰρέσεσιν ἐστίν. ὁ θεὸς καὶ τὸν κυνισμόν εἰρήκασιν σύντομον ἐπ' ἀρετὴν ὁδόν. καὶ οὕτως ἐβίω καὶ Ζήνων ὁ Κιτιεύς. Ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ λιτῶς βιοῦν, αὐτάρκεσι χρωμένοις σιτίοις καὶ τρίβωσι μόνοις, πλούτου καὶ δόξης καὶ εὐγενείας καταφρονοῦσιν. ἐνιοὶ γοῦν καὶ βοτάναις καὶ παντάπασιν ὕδατι χρῶνται ψυχρῷ σκέπαις τε ταῖς τυχούσαις καὶ πίθοις, καθάπερ Διογένης, ὃς ἔφασκε θεῶν μὲν ἴδιον εἶναι μηδενὸς δεῖσθαι, τῶν δὲ θεοῖς ὁμοίων τὸ ὄλγιον χρῆσθαι. Ἀρέσκει δ' αὐτοῖς καὶ τὴν ἀρετὴν διδακτὴν εἶναι, καθά φησιν Ἀντισθένης

ης ἐν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἀναπόβλητον ὑπάρχειν: ἀξιέραστόν τε τὸν σοφὸν καὶ ἀναμάρτητον καὶ φίλον τῷ ὁμοίῳ, τύχη τε μηδὲν ἐπιτρέπειν. На їхню думку, кінцевою метою є життя згідно з доброчесністю, як пише Антісфен у «Гераклі», - подібно як у стоїків: оскільки далєбі є певна спільність поміж цими двома школами. Тому-то і кінізм називають короткою дорогою до доброчесності; і так само жив і Зенон Кітійський. На їхню думку, треба жити просто, вдовільняючись лише хлібом та одним плащем, зневажаючи багатство, славу і знатність. Так, дехто з них їдять тільки зелень і п'ють холодну воду, живуть, де трапиться, навіть і в бочках, як-от Діоген, який казав, що ознакою богів є нічого не потребувати, а подібних до богів – потребувати мало чого. Згідно з їхнім ученням, доброчесності можна і навчити, як говорить Антісфен у «Гераклі», зате втратити її неможливо. Мудрець вартий любові, безхитний і дружній до собі подібного, ні в чому не покладається на випадок [DL 6, 104-105]. А в 7-й книзі, починаючи з фрагмента 38 і до кінця оповіді про Зенона (7,160) Діоген розповідає про вчення стоїків, викладене в їхніх догмах: τὰ δὲ δόγματα κοινῶς ἐστὶ τάδε: λελέχθω δ' ἐπὶ κεφαλαίων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ποιεῖν εἰώθαμεν Їхні переконання в загальному є такими; хай буде висловлено в головних рисах, як ми вже звично робили для всіх інших.

Такий жанровий підвид, як анекдот (ἀνέκδοτον “не видане, не опубліковане”), у сучасному тлумаченні, яке зазнало пейоризації, є відмінним від оригінального. А в античності анекдоти належали до розвинутої усної традиції і користувалися популярністю. Зазвичай анекдот оформляється як зустріч героя оповіді з видатною історичною особою, між якими відбувається діалог, де часто виникає якесь смішне непорозуміння, певна гра слів чи смислів, кумедні питання чи відповіді. Словом, це веселий і повчальний життєвий випадок, дотепний і водночас нетрадиційний, часто із стилізацією образу філософа. Велика кількість анекдотів Діогена Лаерція пов'язана із найнеординарнішою особистістю філософії античності — з Діогеном Сінопським (напр., DL 6, 43, 60).

Компонентом анекдоту і водночас близьким до апофтегми виступає ще один афористичний жанр – хрія (χρεία “тема для розмови, влучна відповідь, влучний вислів”). На відміну від апофтегми, яка має самодостанє вживання безвідносно до певної розповіді чи особи, хрія є частиною історичної розповіді, анекдоту чи якогось сюжету. Якщо гномічні вислови, сентенції (навіть авторські) можуть перебувати в узагальненому і позачасовому вербальному просторі, то хрія пов'язана з конкретною ситуацією, історичною чи анекдотичною, стосовно конкретної особи. Хрія часто була лаконічною і влучною відповіддю, яка підкреслювала образ її автора, характер, спосіб життя і вміння відстоювати свої принципи та переконання. Дуже часто вона була необхідним і кульмінаційним елементом анекдоту, його вербальною квінтесенцією. Приклад хрії-кульмінації коротенької оповіді анекдотичного характеру про Фалеса: οὐδὲν ἔφη τὸν θάνατον διαφέρειν τοῦ ζῆν. “σὺ οὖν”, ἔφη τις, “διὰ τί οὐκ ἀποθνήσκεις;” “ὅτι”, ἔφη, “οὐδὲν διαφέρει”. Він запевняв, що смерть нічим не відрізняється від життя. «То ж чому ти не помираєш?» - запитав хтось. «Адже, - каже Фалес, - нічим не відрізняється» [DL 1, 35] та про Діогена:

πρὸς δὲ τὸν ἐν τῷ συμποσίῳ σιωπῶντα τὸ ὅλον ἔφη,
 "εἰ μὲν ἀμαθὴς εἶ, φρονίμως ποιεῖς, εἰ δὲ πεπαίδευσαι, ἀφρόνως." *А до одного гостя на бенкеті, що не проронив ні слова, він звернувся: «Якщо ти неук, то чиниш розсудливо, а якщо освічений, то нерозсудливо»* [DL 5, 40]. Яскраві приклади використання хрій у життєписах стоїків можна зустріти в 6-й книзі (DL 6, 38, 43, 44, 60).

Поезія є одним із звичних та здавна використовуваних філософами жанрів, зокрема всім відомі викладені в поетичній формі вчення Ксенофана, Парменіда та Емпедокла. Тож і в своїй прозовій біографії філософів Діоген Лаерцій подає майже 1000 віршованих рядків, майже 250 з яких складають 52 власні епіграми самого Діогена. Це, в основному, епіграматична поезія, що була надзвичайно популярною в елліністичну добу; більшість епіграм – це епітафії, що дозволяють яскраво звеличити та навіть героїзувати філософа, як бачимо в епіграмі на честь Зенона Елейського, який став жертвою тирана: ἤθελες, ὦ Ζήνων, καλὸν ἤθελες ἄνδρα τύραννον κτείνας ἐκλῦσαι δουλοσύνης Ἑλέαν. ἀλλ' ἐδάμης: δὴ γάρ δε λαβὼν ὁ τύραννος ἐν ὄλμῳ κόψε. τί τοῦτο λέγω; σῶμα γάρ, οὐχὶ δὲ σέ *О Зеноне, прекрасне бажання ти мав: тирана Злого вбити й Елею з рабства звільнить. Та страчений був: тиран затовк тебе в ступі. Ні, що я кажу? Тіло твоє, а не тебе!* [DL 9, 28].

Таку ж тональність апофеозу великого філософа простежуємо в епіграмах-епітафіях на честь Платона: καὶ πῶς, εἰ μὴ Φοῖβος ἀν' Ἑλλάδα φῦσε Πλάτωνα, ψυχὰς ἀνθρώπων γράμμασιν ἠκέσατο; καὶ γὰρ ὁ τοῦδε γεγὼς Ἀσκληπιὸς ἐστὶν ἡτῆρ σώματος ὡς ψυχῆς ἀθανάτοιο Πλάτων *А якби Феб не подарував Греції Платона, щоб вчений лікував душі людей? Але він послав його, як й Асклепія, свого сина — найкращого лікаря тіла, тому Платон мав бути лікарем безсмертної душі* [DL 3, 45]. Наведемо приклад епітафії-апофеозу Сократа: πῖνέ νυν ἐν Διὸς ὦν, ὦ Σώκρατες: ἦ σε γὰρ ὄντως καὶ σοφὸν εἶπε θεός, καὶ θεὸς ἡ σοφίη. πρὸς γὰρ Ἀθηναίων κώνειον ἀπλῶς σὺ ἐδέξω: αὐτοὶ δ' ἐξέπιον τοῦτο τεῶ στόματι *Пий тепер, Сократе, в Зевса на Олімпі, тебе ж бо Мудрим назвав бог, а мудрість – це бог. Судді афінські тебе засудили випити яд цикути, Та самі себе прирекли смерті в твоїх устах* [DL 2, 46].

Серед інших жанрових підвидів Діоген активно використовує діалог-діатрибу. Діатриба (διατριβή “тривала розмова”, “обговорення”, “нарікання”) – це промова, часто діалогічна (і часто з фіктивним співрозмовником) з метою критики, часто з використанням гумору, спонукань та емоцій. У викладі діатриби було написана низка відомих філософських творів, зокрема Біона Борисфеніта, Телеса Мегарського та Епіктета. Діатриба сформувалася на зразках публічного полемічного красномовства, в елліністичну добу часто експромтного і тому близького до звичної розмовної мови. Прикладами діатриб рясніє 6-та книга про кініків, що й зрозуміло з їхнього вчення та життєвої позиції в усьому протистояти соціуму. Наведемо приклад коротенького діалогу-діатриби Діогена: Πάντα τῶν σοφῶν εἶναι λέγων καὶ τοιούτους λόγους ἐρωτῶν οἷους ἄνω προειρήκαμεν: πάντα τῶν θεῶν ἐστί: φίλοι δὲ τοῖς σοφοῖς οἱ θεοί: κοινὰ δὲ τὰ τῶν φίλων. *Кажучи, що все належить мудрецам, він розмірковував таким чином: все належить богам; мудреці – друзі богів; у друзів все спільне; значить, все належить мудрецам* [DL 6, 72].

Діоген Лаерцій використовує документальний або ж фіктивний епістолярій, який є важливими для його доксографії, адже в листах розкривається характер особистості, а іноді, як це має місце з листами Епікура, – філософське вчення. Відомо й визнано, що Епікур викладав свої філософські доктрини у листах, три з яких збереглися повністю, інші ж збереглися фрагментарно, однак вважаються ймовірно автентичними. І ці три повні листи (до Менекея, Піфокла і Геродота) дійшли до сучасного читача завдяки твору Діогена Лаерція, який так і зазначає: *“Α δὲ αὐτῷ δοκεῖ ἐν αὐτοῖς ἐκθέσθαι πεῖράσομαι τρεῖς ἐπιστολὰς αὐτοῦ παραθέμενος, ἐν αἷς πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἐπιτέμῃται* Я спробую представити його вчення, надавши три його листи в якій він уособлює всю свою філософію [DL 10, 28]. Серед інших прикладів використання Діогеном епістолографічної спадщини філософів можна назвати листи семи мудреців та листи Платона, Зенона та інших філософів, які не збереглися в інших античних джерелах, тому не можуть визнаватися достовірними.

Ще іншими засобами, до яких вдається Діоген, є документальні свідчення, зокрема постанови та заповіти. Якщо численні заповіти, наведені в творі (напр., Платона, Арістотеля, Теофраста, Стратона, Лікона та Епікура), не піддаються верифікації, то наприклад, псефізма вшанування Зенона за його вчення та взірцевий спосіб життя, більшістю дослідників вважається автентичною [DL 7, 10-12]. Ця постанова афінського народу є доказом соціального статусу Зенона зокрема та філософів загалом в елліністичному суспільстві III ст.

Таким чином, жанрово-стилістичний аналіз твору Діогена Лаерція “Про життя та думки славнозвісних філософів” показав, що Діоген у межах жанру біографії та доксографії майстерно використовує значну кількість жанрових підвидів. Гармонійне вплетення в історико-філософський дискурс апофтегми, анекдота, хрїї, діатриби, епістолярію та документалістики свідчить про майстерність автора та широкі стилістичні виміри твору, який є надзвичайно оригінальним зразком давньогрецької літератури елліністичного періоду.

Література:

1. Менжулін, В.І. Біографічний підхід в історико-філософському пізнанні. - Київ: НаУКМА : Аграр Медіа Груп, 2010.
2. Сушко К. Лексико-стилістичні особливості трактату Діогена Лаертського “Про життя, вчення та висловлювання знаменитих філософів” // Літературознавчі студії. - 2013. - Вип. 39(2). - С. 400-406.
3. Bray J. The Epistolary Novel: Representation of Consciousness. - London and New York, 2003.
4. Clay D. Paradosis and Survival: Three Chapters in the History of Epicurean Philosophy. - Ann Arbor, 1998.
5. Cao, G. M. Diogenes Laertius, in Grafton, A.; Most, G. W.; Settis, S. (eds.), The Classical Tradition, Cambridge, Massachusetts and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press, 2010.
6. Hope R. The Book of Diogenes Laertius. - New York, 1930.
7. Kaibel G. Athenaei Naucratis deipnosophistarum libri xv, vol. 3. - Stuttgart, 1890.

8. Mejer J. Biography and Doxography. Four Crucial Questions Raised by Diogenes Laertius // Die griechische Biographie in hellenistischer Zeit: Akten des internationalen Kongresses vom 26.-29. Juli 2006 in Würzburg. - Berlin, Boston: De Gruyter, 2007. - P. 431-442.

9. Mejer J. Diogenes Laertius and His Hellenistic Background. Wiesbaden: Steiner, 1978.

10. Stangroom J. The Great Philosophers. - Metro Books, 2007.

11. Swift, P. The History and Mystery of Diogenes Laertius // Prajñā Vihāra: Journal of Philosophy and Religion. - 2007. - №8 (1). - P. 34-49.

12. White, S. Diogenes Laertius and Philosophical Lives', in Koen De Temmerman (ed.), The Oxford Handbook of Ancient Biography: Oxford Handbooks, 2020.

Abstract. *The article examines the idiostyle of the work of Diogenes Laertius, as a fictionalized account of the history of philosophy and at the same time saturated with philosophical concepts, terms and passages of scientific discourse; various aspects of the genre-stylistic features of Diogenes' work are revealed, their correlations between the cultural and historical realities of ancient Greek biographical and doxographic literature and their use in Diogenes' work; genre subtypes such as apophthegm, anecdote, khria, dialogue-diatribes, epigram, epistolary, documentary are analyzed, and the stylistic features of the presented discourse are characterized.*

Key words: *ancient biography and doxography, Diogenes Laertius, stylistic dimensions, genre subspecies.*

УДК 791.22:004.946

THE PHENOMENON OF VIRTUALITY AND ALGORITHMIC DESIGN ФЕНОМЕН ВІРТУАЛЬНОСТІ ТА АЛГОРИТМІЧНИЙ ДИЗАЙН

Antonenko I.V. / Антоненко І.В.

sen. lecturer / ст. преподаватель

ORCID: 0000-0002-5762-1401

Kyiv National University of Technology and Design, Kiev, Nemirovich-Danchenko 2, 01011

Київський національний університет технологій та дизайну,

Київ, Немировича-Данченка, 2, 01011

Анотація. У статті надається розширене розуміння віртуальної реальності, аналізуються процеси розвитку алгоритмічного проектування в Україні. Розглянуто зрушення парадигми сучасного дизайнерського мислення в аспекті інформаційних технологій та самого творчого процесу, зокрема у переході від метро-ритмічних лінійних залежностей до фрактальної геометрії та теорії хаосу. Особливу увагу приділено реалізації параметричного проектування. У статті показується, що дигітальний дизайн служить сьогодні створенню нового, комфортного, функціонального та найбільш раціонального довкілля; що вже зараз алгоритмічними методами проектування в Україні можна користуватися не лише в рамках процесу навчання, а й втілювати в життя продукти предметного дизайну, інтер'єри та архітектуру, використовуючи новітні досягнення сучасного автоматизованого обладнання. Результати дослідження можуть бути корисними для теорії та практики формування стилістики інтер'єрів, для розширення знань про перспективи та нові можливості цифрового дизайну, аж до створення «живих моделей» на основі принципів молекулярного синтезу.

Ключові слова: кіберпростір, дигітальне проектування, скриптинг, віртуальні макети, самогенеративний алгоритм, рекурсія, нодовий редактор.

Вступ.

Розвиток інформаційних технологій створює передумови для пошуку нових підходів до організації дизайн-простору. Вимоги часу відображають спробу перевести дизайн із суб'єктивних уявлень дизайнера в раціональну та об'єктивну площину. Складні за формою об'єкти породжуються із взаємозв'язків складових елементів, застосування у дизайнерських системах принципів будови природних структур є предметом досліджень багатьох творчих груп, що характеризуються використанням у проектній діяльності способів обчислювального проектування або «параметризму». Нове покоління дизайнерів все активніше перебудовує свій проектний підхід до алгоритмічних додатків, спрощуючи творчі шаблони (матриці), формуючи на їх основі нові рішення, за рахунок внесення швидких коригувань або додавання цифрових кодів. Сама професія не змінилася, змінилися умови та можливості, зараз дизайнер має справу з алгоритмами, для яких створюються адаптовані під творчу діяльність інтуїтивні оболонки, що мають колосальний візуальний потенціал. Метою дослідження є осмислення в контексті України еволюції та тенденцій розвитку сучасного процесу проектування інтер'єрів у цифровому середовищі за рахунок розширення розуміння «віртуальної реальності». А також визначення особливостей нових функцій і напрямків дизайн-творчості, вивчення специфіки процесів, формування документації, створення систем комунікації між проектувальником

і суміжниками, використання єдиної системи інтеграції даних ВІМ, генерування форм складної геометрії та перехід від «віртуального макетування» до використання методів 3D-друку.

Основний текст.

Поняття VR пов'язане зі створенням моделей (або деяких абстракцій) дійсності за допомогою певного обладнання, які в режимі реального часу безпосередньо впливають на свідомість людини через її органи почуттів. Змінена дизайнерська парадигма вимагає інших підходів до організації внутрішнього простору, а розвиток сучасних інформаційних технологій створює можливості і передумови для пошуку нових засобів і прийомів художньої виразності в дизайні інтер'єру.

VR синонімічно терміну «цифровий», як ідентифікатор явища, що додається, і що протистоїть нецифровому, фізичному світу. Анна Мюнстер стверджує у своєму дослідженні, що естетика цифрової культури змінює конфігурацію тілесного досвіду та переосмислює матеріальність. Технологія не перевершує людське тіло, а завжди реконфігурує його і становить його основу. Дійсність «це більш конкретна відповідь на вплив віртуальних сил, ніж реалізація можливості» [1, с. 90]. Жиль Дельоз сприймає віртуальність як сукупність тенденцій і сил, які супроводжують реальність. не існує, будь-яку реальність оточують хмари розгалужених схем, якими поширюються віртуальні образи [2, с. 148].

Формуючи дизайн простору, віртуальність допомагає розібратися у заплутаній природі предметів та афектів. «У процесі актуалізації віртуальність анулюється як така, щоб знову з'явитися як реальність, яка цим створює свою власну віртуальність» [3, с. 129]. Віртуальність відкриває майбутнє, де діє «логіка винаходу». Знаходячись зовні, простіше оцінити внутрішнє. У своїй роботі Елізабет Гросс досліджує способи, за допомогою яких архітектура (дизайн) та філософія зустрічаються у третьому просторі (у майбутньому) для взаємодії без зайвих обмежень, щоб наділити простір мобільністю та динамікою [3]. Мова йде про цілісне сприйняття світу і про фундаментальну роль віртуальності у її творчій індивідуалізації. Практикуючи віртуальність та реальність одночасно, дизайнер бачить, що вони не протиставляються одна іншій і навіть не відрізняються одне від одного. Кожна з субстанцій інформує і живить іншу, підтримуючи постійний генеруючий зв'язок. Як архітектоніка споруди диктує генерацію та стиль для своїх внутрішніх просторів. І разом вони (архітектура та дизайн) є одним єдиним цілим.

Віртуальність забезпечує взаємодію між людьми за допомогою тривимірних зображень та ілюструє динаміку реального життя. Дизайн поєднує віртуальність уяви з реальністю, змодельований таким чином штучний світ змінює звичні погляди, створюючи передумови формування нового стилю. Новий простір організується з використанням прийомів та засобів VR, виступає як паралельна реальність, кіберпростір [4]. Вперше термін «кіберпростір» був уведений у вжиток письменником Вільямом Гібсоном у 1982 р. у новелі «Палаючий Хром» («Burning Chrome»). У 1984 році це поняття було детальніше розкрито у творі «Нейромант» (Neuromancer) [5]. На думку Гібсона, кіберпростір (cyberspace) – це

злагоджена галюцинація, яку щодня відчують мільярди звичайних операторів у всьому світі. Це логічне надання відомостей, збережених у пам'яті та магнітних носіях комп'ютерів всього розумного людства.

Віртуальне проектування є аспектом реалізації концепції VR, що включає проектування віртуальних об'єктів, які знаходять своє матеріальне втілення, наприклад, при створенні інтер'єрів або ландшафту ділянки, але багато моделей (ігри або витвори мистецтва) можуть залишатися у віртуальному світі. Цифрові технології використовуються для моделювання так, як це робиться при побудові діаграм на папері. Це унікальний творчий процес, з якого проводяться аналогії. У моделі фізичного світу час віртуалізує простір, а простір актуалізує час. Обмежуючи модель реальності контрольованим процесом, цифровий простір розгортає цю конфігурацію так, що час актуалізує простір, а простір віртуалізує час (онтогенетична версія дзеркала). Ось чому досвід віртуальної реальності з одного боку здається знайомим, з другого дивним, надприродним.

Міжнародна федерація архітекторів/дизайнерів інтер'єрів стверджує, що «дизайнери інтер'єрів визначають ставлення людей до простору на основі психологічних та фізичних параметрів, що покращують якість життя» [6]. Розширена концепція віртуальності дозволяє дизайнерам інтер'єру працювати над окремими вузлами в рамках мережі взаємин, що змінює простір та час. Як зазначає Крістіна Хек [7], сучасні методи проектування наголошують на символічній, мовній та переважно візуальній взаємодії.

Практично кожен програмний продукт, який так чи інакше стосується дизайнера, пропонує додаткові можливості створення нових функцій, що становлять повноцінний алгоритм для зручності проектування. Дизайнеру стало можливо самому створювати відсутні інструменти, в результаті чого в середовищі для користувачів 3ds Max, Maya та інших програм виник термін "скриптинг" (написання додаткових підпрограм). Розробники Rhinoceros пішли далі, надавши можливості для створення цілих плагінів на основі так званого "відкритого коду" оболонки. Rhinoceros 3d має унікальний плагін Grasshopper, за допомогою якого дизайнер створює наочну схему алгоритму, підключаючи до неї керуючі вихідні параметри. Їхня інтерактивна зміна миттєво впливає на результат моделювання, що дозволяє не лише формувати нові форми, а й за необхідності вкрай швидко їх змінювати в процесі дизайн-проектування.

Спеціально для творчої роботи нещодавно було створено графічну програму Processing. Вона використовує об'єктно-орієнтований метод Java та містить безліч графічних двовимірних та тривимірних функцій. Подібно до Rhino Script (або Python), Processing дозволяє втілювати найскладніші алгоритми для побудови об'ємної геометрії, надаючи можливості для застосування самогенеруючих алгоритмів, побудованих на рекурсії. Останнім часом з'являється багато так званих нодових редакторів типу Grasshopper для тривимірного моделювання, і, безсумнівно, їх ставатиме дедалі більше. Проте вже зараз можна виділити Softimage Ice, де вдало реалізовано роботу з анімацією та емуляцією частинок. Візуальні нодові редактори та сучасні мови програмування рухаються назустріч один одному і зрештою мають мутувати у щось єдине ціле [8].

Програми віртуального проектування для дизайнерів (наприклад, програма Calvin) призначені для оцінки можливостей VR у проектуванні та спільної роботи з візуальними об'єктами. У цьому додатку, крім візуалізацій, можливі створення численних перспективних планів. Дизайнери інтер'єрів можуть проектувати свій об'єкт у віртуальному середовищі без створення його паперових макетів у певному масштабі. Всі дані, що надходять від дизайнера, конструкторів та суміжників, закладаються у 3D-модель, на основі якої продовжується підготовка робочої документації та складання специфікацій. Здійснення всіх розділів та стадій проекту за рахунок умовленого обмінного стандарту та відповідного програмного забезпечення координується так, щоб учасники дизайн-проекту мали змогу отримувати прямий доступ до актуальної інформації та відповідно до неї коригувати свої розділи.

Потреба у системі комунікації між учасниками проектного процесу, які використовують дигітальні технології розробки інтер'єрів складної геометрії, сприяла створенню системи інтеграції проектних даних. Єдина європейська система інтеграції даних BIM (Building Integrated Modelling), що активно використовує інтернет, забезпечує високу синхронність дій усіх учасників проекту. Верховна Рада України ухвалила у першому читанні законопроект №6383 [9] про впровадження технологій інформаційного моделювання (BIM-технології) у будівництво. Він є необхідним кроком щодо впровадження системних змін, диджиталізації проектних процесів та самої галузі відповідно до Концепції впровадження BIM-технологій в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів від 17 лютого 2021 року №152-р [10].

Параметричний підхід найбільш потрібний для генерування форм складної геометрії. Наприклад, для вирішення завдань панелізації (на базі плоских прямокутників, шестикутників і гібридних сіток) та проектування оболонок вільної форми, які мають вільні від кручення вузли. Математикою було запропоновано перспективні інструменти розробки тривимірних просторових структур, таких як діаграма Вороного (Voronoi diagram) і еволюційні алгоритми формоутворення [11]. Однією з найпривабливіших областей для дизайнерів є природні форми. На шляху до більш розумного та асоціативного формоутворення Еван Дугліс розробив нову логіку, укладену в скриптах та залежностях, та засновану на природних аналогах, які є джерелом натхнення та нових відкриттів [12]. Використання алгоритмічного моделювання в проектуванні відкриває в дизайні можливості створення «живих моделей» на основі принципів молекулярного синтезу – комп'ютерних об'єктів, що знаходяться в динамічному стані, відкритому для постійних змін у певному діапазоні, процедура перебудови та коригування яких буде аналогічна до правки програмного коду.

Висновки.

Розглянуті процеси віртуального дизайн-проектування є важливим аспектом реалізації концепції VR. Деякі представлені погляди на феномен VR різною мірою впливають на різноманітність сучасного дизайну. Дизайнер отримав у своє розпорядження програми, орієнтовані на інтуїтивне та вільне моделювання форм, що змінило можливості дизайну та парадигму дизайн-

проектування. З одного боку, це творча безмежність, з іншого – повна керованість. Паралельно виникла необхідність створення іншої системи зв'язку між учасниками проектного процесу, єдиної системи інтеграції даних (що стосується геометрії просторів, функцій, матеріалів, технічного обслуговування тощо) в упорядковані моделі. Параметрична парадигма, заснована на математичній моделі, дозволяє вносити зміни до параметрів дизайн-об'єктів та співвідношення між ними, а загальний алгоритм є базовим шаблоном для формування конкретної об'ємної форми з кінцевим надзавданням створення комфортного та безпечного місця проживання.

Література:

1. Munster, A. (2006). *Materializing new media: Embodiment in information aesthetics*. Dartmouth College Press.
2. Deleuze, G. (2007). The actual and the virtual (E.R. Albert, Trans.). In G. Deleuze & C. Parnet, *Dialogues II* (H. Tomlinson & B. Habberjam, Trans.) (pp. 148–152). Columbia University Press. (Original work published 1977)
3. Grosz, E. (2001). *Architecture from the outside: Essays on virtual and real space*. MIT Press.
4. Основи теорії і практики інтелектуального аналізу даних у сфері кібербезпеки: навчальний посібник / Д. В. Ланде, І. Ю. Субач, Ю. Є. Бояринова. – К.: IC33I КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 300 с.
5. Gibson W. *Neuromancer* / W. Gibson. – London: HarperCollins, 1994
6. International Federation of Interior Architects/Designers (n.d.). IFI Interiors Declaration. <https://ifiworld.org/programs-events/interiors-declaration-adoptions/>
7. Hook, K. (2018). *Designing with the body: Somaesthetic interaction design*. MIT Press.
8. Аранчій Д. О. Алгоритмічні методи архітектурного формотворення. Київ: Типографія від А до Я. 2016. 149 с.
9. Постанова від 08.07.2022 № 2364-IX
10. Про схвалення Концепції впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання (BIM-технологій) в Україні та затвердження плану заходів з її реалізації. – документ 152-2021-р, чинний, поточна редакція – прийняття від 17.02.2021.
11. Farshid Moussavi. *The Function of Ornament*. Harvard Graduate School of Design. – Barcelona: Actar, 2006. – 192 p.
12. Офіційний сайт Евана Дугліса. URL: <http://www.evandougdis.com/> (дата звернення: 27.10.2023).

Abstract. The article provides an expanded understanding of virtual reality and analyzes the processes of development of algorithmic design in Ukraine. The paradigm shift of modern design thinking in the aspect of information technology and the creative process itself is considered, in particular in the transition from metro-rhythmic linear dependencies to fractal geometry and chaos theory. Particular attention is paid to the implementation of parametric design. The article shows that digital design today serves to create a new, comfortable, functional and most rational living environment; that already now algorithmic design methods in Ukraine can be used not only as part of the learning process, but also to bring to life object design products, interiors and architecture,

using the latest achievements of modern automated equipment. The results of the study can be useful for the theory and practice of shaping the style of interiors, for expanding knowledge about the prospects and new possibilities of digital design, up to the creation of “living models” based on the principles of molecular synthesis.

Key words: *cyberspace, digital design, scripting, virtual layouts, self-generative algorithm, recursion, node editor*

Статтю надіслано: 18.11.2023 р.
Антоненко І.В.

УДК 791.4

FATHER FIGURE IN THE UKRAINIAN CINEMATOGRAPHY OF THE 1920S: SOCIO-CULTURAL ASPECT**ПОСТАТЬ БАТЬКА В УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ 1920-Х РОКІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ****Nykonenko V.V. / Никоненко В. В.***PhD student / аспірант*

ORCID: 0000-0002-3516-7041

*Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University,
Yaroslaviv Val, 40, 01054**Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого,
Ярославів Вал, 40, 01054*

Анотація. У статті розглядаються основні прояви батьківського архетипу в українському кінематографі 1920-х років. На прикладі окремих картин («Звенигора», «Два дні», «Нічний візник», «Вітер з порогів», «Хліб», «Земля») встановлюються сутнісні архетипічного образу батька, що були характерні для українського кіноекрана 1920-х років, та послідовно простежуються зміни у трактуванні персонажа-батька у період з 1927-го по 1930-й рік. Основний наголос робиться на соціокультурний аспект.

Ключові слова: архетип батька, український кінематограф, кінематограф 1920-х років, соціокультурний вимір історії України.

Вступ.

Жовтневий переворот 1917 року спричинив низку кардинальних змін у суспільному та політичному житті на усіх теренах колишньої Російської імперії. Протягом лічених років були фундаментально переосмислені основи всіх соціальних інститутів: освіти, релігії, політики, економіки, шлюбу, сім'ї. Усі ці соціокультурні реформи розповсюджувались буквально на всі сфери людського життя, включаючи систему духовних цінностей, моделі поведінки, норми сімейних відносин.

Різка та штучна перебудова віковічних соціальних моделей призвела в 1920-х роках до різкого розриву між батьками та їхніми дітьми, і, як наслідок, до остаточної втрати порозуміння між старшим і новим поколінням. Звісно, ці соціальні катаклізми знаходили належне відображення у тогочасному мистецтві. Став своєрідним художнім дзеркалом конфлікту поколінь і український кіноекран.

Основний текст.

Одним із першим, хто узагальнив у собі страх патріархального світу перед світом новим, став Тисячолітній Дід зі знаменитої кінопоєми О. Довженка «Звенигора» (1927). Цей казковий кумедний старець (актор М. Надемський) ревно охороняє міфічний скарб, що був захований скіфами у надрах гори Звенигори. Фільм відкривається епізодом, у якому загін гайдамаків схиляє Діда до того, аби він допоміг віднайти коштовності. Проте коли відкопані дорогоцінності потрапляють їм до рук, то одразу ж перетворюються на непотрібний мотлох.

Потім оповідь перескакує з часів Коліївщини у роки Радянсько-української війни. У старця тепер двоє вихованців, і вони знаходяться по різні боки

військово-політичного протистояння. Один з них – петлюрівець (акт. Л. Подорожний), інший – більшовик (акт. С. Свашенко). Перед старим постає нелегке питання: кому ж відкрити таємницю скарбу?

Під кінець стрічки стає зрозуміло, що скарб інтерпретується авторами не буквально, а радше як метафора незчисленних природних ресурсів України. Сучасні ж кінокритики розглядають Звенигорівські скарби, в першу чергу, як духовні. Згідно з припущенням кінознавиці Л. Брюховецької, скарб у кінофільмі Довженка можна трактувати точно так само, як і скарб в знаменитій містерії Т. Шевченка «Розрита могила»: «духовний спадок минулих поколінь, славного козацтва, що боролись за волю й незалежність України» [1, с.34]. Недовіра ж старця до онука-червоноармійця – ніщо інше, як страх української нації втратити у новому більшовицькому ярмі власну автентичність.

Ще у 1928 році американський кінокритик Джордж Кларк називав Діда «символом старого романтизму», який є притаманним для усіх національних культур [3, с. 11]. «Традиціоналізм» експериментальної «Звенигори» підкреслюється також тим, що стрічка прямо наслідує давній український сюжет: коли «було у батька два сини», один із яких був вихованим та зразковим, інший – навпаки. Ця сюжетна конструкція покладена в основу багатьох народних казок, і неодноразово варіювалася в українській класичній літературі. З відомих історико-політичних причин слухняним вихованцем Діда тут виступає червоноармієць Тиміш, занедбаним – петлюрівець Павло. Тим парадоксальніше, що таємницю священного скарбу Дід спочатку хоче відкрити саме недбайливому Павлу, до останнього тримаючись осторонь комуніста Тимоша, – певно, відчуваючи екзистенціальну загрозу у його ідеологічних переконаннях.

Одна з основних дихотомій суспільної свідомості 1920-х років – старе та нове. Ця опозиція найчастіше проявлялася у тогочасному кінематографі через конфлікт батьків та дітей. Діти-революціонери найчастіше виступали на екрані як апологети «світлого комуністичного майбутнього», а їхні батьки як медіатори ідей учорашнього відсталого життя. У «Звенигорі» цей конфлікт зовсім не вбачається непримиреним. Для О. Довженка Дід – нехай і пережиток давнини, утім наділений непідробною життєвою енергією. Тому його і варто запрягти у потяг майбутнього, задля побудови соціалізму. Саджаючи Діда разом з Тимошем у паротяг (для авангардистів 1920-х – символ світлого утопічного прийдешнього), режисер закінчував стрічку своєрідним консенсусним гепі-ендом. Новітнє і традиційне все ж може – і мусить – співіснувати.

Не так оптимістично розглядали розв'язання проблеми старого і нового інші українські кінорежисери. Так, у психологічних драмах «Два дні» (1927) Г. Стабового та «Нічний візник» (1928) Г. Тасіна головними героями також є консервативні батьки. Проте на сюжети обох стрічок вже накладалися конкретні соціальні обставини: старий патріархальний світ відходив у минуле, і суспільство зустрічалося із новою історичною добою.

Події фільму «Два дні» розгортаються в Одесі в 1919 році. Під час відступу білої армії буржуазія масово виїжджає з міста. В одному з опустілих маєтків залишаються двоє – старий швейцар Антон (акт. І. Замичковський) та юний панич-гімназист, що відстав від батьків. Скоро будинок займають

червоноармійці, серед яких син швейцара – більшовик Андрій. Бажаючи захистити панича, швейцар приховує його на горищі. Червона армія відступає, залишивши Андрія в маєтку для підпільної роботи. Панич здає Андрія, і контррозвідка страчує більшовика. Вбитий горем слуга закриває двері будинку та підпалює його разом з білогвардійцями.

Як і у стрічці О. Довженка головним героєм тут виступає традиційний для української сюжетики вихователь, чиї діти (нехай один з них для Антона і не рідний) вступили між собою у боротьбу. Поєднує двох героїв і уперта неприязнь до будь-яких соціальних змін: старий швейцар до самого кінця стрічки бажає залишитися непричетним до навколишніх перепитій. Однак, на відміну від Довженківського Діда, швейцар Антон – не умовний казковий персонаж, а повноцінна жива людина зі своєю складною психологією. Психологічної правдивості стражданням батька додає те, що виконавець ролі І. Замичковський сам позбувся сина під час Радянсько-української війни в обставинах, близьких до сценарної ситуації [4, с. 9].

Важливою обставиною є те, що швейцар ставиться до панича як до власного сина. Піклуючись про юнака, він керується радше батьківським інстинктом, аніж рабською психологічною залежністю. Панич і рідний син Андрій в очах швейцара – брати, а отже абсолютно рівні люди – оскільки кожен в однаковій мірі заслуговує його батьківської опіки. Громадянська ж війна осмислюється у цій стрічці лише з одного боку – як братовбивча, антигуманна. І прозріння Антона після втрати сина радше не класового, а екзистенціального характеру. Осиротілий батько перестає дивитися на людство з християнських позицій, і починає діяти неначе старозаповітний Бог – той, який несе заблудлим дітям жорстоке покарання.

Так, фінальні кадри стрічки – батько, збожеволілий від горя, стоїть серед полум'яного моря – можуть апелювати до біблійської оповіді про знищення Богом Содому і Гоморри. Утім, пробудження патріархальної владності швейцара, що проявляється у фільмі через міфічні символи пожежі та вогню, видається запізнілим та безнадійним.

Близьким до «Двох днів» за темою та ідеєю є фільм «Нічний візник», присвячений діяльності одеських підпільників в роки громадянської війни.

Головний герой, старий відлюдкуватий візник Гордій Ярощук (акт. А. Бучма) ніжно любить свою доньку Катрю і ненавидить більшовика-підпільника за те, що Катя, допомагаючи йому, наражає себе на небезпеку. Одного разу Гордій видає владі доньчиного товариша, і контррозвідка замість комісара, заарештовує Катрю і вбиває її на очах у батька. Наступного дня офіцери все ж знаходять Катриного друга, і змушують Гордія везти його на розстріл. Старий у приступі ненависті подає знак арештанту, аби той зістрибнув, і, пускаючи візок сходишками вниз, гине разом із білогвардійцем.

Попри те, що «Два дні» і «Нічний візник» створені різними митцями, разом ці стрічки можна умовно поєднати в тематичну дилогію. В обох фільмах глядач спостерігає за доленосними для країни подіями не з традиційної для кінематографа 1920-х років точки зору історичної діалектики, а з точки зору звичайної маленької людини.

Символічно, що і швейцар Антон і візник Гордій – батьки, що вже не спроможні контролювати дії своїх дітей. І будь-яка їхня спроба виправити ситуацію незмінно призводить до фатальних наслідків. Прикметним є те, що передсмертна ініціація патріархальної рішучості Гордія, як і у випадку Антона з «Двох днів», також проявляється через архаїчний атрибут чоловічої влади. І якщо, в Антона владність символічно розкривається через стихію вогню, то у випадку Гордія – через колісницю, що здавна означала божественну чоловічу могутність.

Рисами патріархального божества (цього разу, пов'язаного зі стихією води) наділений і Остап Ковбань – герой агітаційно-пропагандистського фільму А. Кордюма «Вітер з порогів» (1929).

Дія стрічки точиться у перші дні будівництва Дніпрогесу. Прибережні дніпровські села ось-ось затоплять водою в ім'я індустріалізації – цього всепереможного та невмолимого божества новітньої епохи. Утім, значна частина сільської молоді, згідно з канонами кіноавангарду, стоїть на стороні прогресу. Навіть син річного лоцмана Андрій, заворожений видовищем соціалістичного будівництва, тікає з дому та приєднується до дніпрогесівців. Тікає на будівництво, закохавшись у тамтешнього техника, і донька лоцмана. Врешті Ковбань залишається сам на сам у нерівній боротьбі з будівниками. Аби традиційно для кінематографа 1920-х років програти її.

В останній сцені ми бачимо розбитого та приниженого Ковбаня, що сумно споглядає за роботою баштових кранів та екскаваторів. Просто на очах зникає його звичний світ. Потім старий лоцман зітхає і прямує у невизначену далечінь. У спину йому дивиться камінна баба – старослов'янський ідол, що самотньо стоїть на березі Дніпра вже понад тисячу років. Стрічка ніби констатує давню аксіому: маховик історії стирає все. Як не існує для людей вже того бога, котрого колись символізувала ця язичницька камінна баба, – зникнуть так само з поверхні Дніпра і його знамениті пороги. Закінчиться разом з цим і епоха Остапа Ковбаня.

Отже, на кіноекрані вчорашній батьківський світ тенденційно програвав битву світові своїх дітей. Вже безповоротне примирення батьків з цим програшем закарбується у двох агітаційних стрічках 1930 року на тему колективізації – у «Хлібові» М. Шпиковського та «Землі» О. Довженка.

Головним героєм стрічки М. Шпиковського є безіменний червоноармієць (актор Л. Лященко), який повертається з війни до рідного села і стає в авангард боротьби з «куркулями». Під його плугом одна за іншою зникають земельні межі, зливаючи приватні ділянки у єдину, колективну ділянку. Згодом червоноармієць засіє їх зерном – так само експропрійованим у зголоднілих після війни міщан.

Старенький батько героя (роль Д. Капки) бере на себе функцію совісті сина, якої той, схоже, остаточно позбавився. «Не зійде чуже на чужому!» – умовляє старий, проте син не дослухається порад. Коли ж сходить урожай, вражений батько стає на бік сина. Ніби погоджуючись, що старі моральні закони вже не діють у цьому новому, позбавленому моралі світі.

Окремого опису потребує момент остаточного примирення батька з невмолимим поступом історії. Пізньої ночі, при світлі недогарка старий дряпає

на папірці якісь неграмотні каракулі (заповіт?). Цей клопіткий процес раз по раз перемижується планами з підвісною колискою – у ній спить маленька онука діда. Врешті старого долає непоборна втома, і він схиляє голову на поверхню столу. Можливо, він помирає. Колиска продовжує мірно гойдатись, означаючи, як і в «Нетерпимості» Девіда В. Гріффіта, вічний та циклічний плин життя. Батько ж розчиняється у цій невпинній течії часу.

Мотив відходу у небуття старого батьківського світу, як і віра у вічну циклічність життя, ще більш пронизливо звучать у славетній кінопоемі «Земля». Одним із центральних персонажів стрічки знову стає батько, в якого убили сина. Проте цього разу до батьківського самосуду справа не доходить.

Події стрічки розгортаються в українському селі під час колективізації. Головний герой Василь Трубенко (акт. С. Сващенко) – перша людина із сільської громади, яка змогла опанувати трактор. Він, як комсомолец, палко підтримує колективізацію, тоді як його батько Опанас (акт. С. Шкурат) ставиться до усіх нових соціальних процесів вкрай скептично. Особливу ж недовіру в батька викликає сільськогосподарська техніка, та й експропріація куркульського майна видається йому етично сумнівною. Лише після того, як Василь гине від руки молодого куркуля (акт. П. Масоха) та перетворюється на новітнього комсомольського мученика, батько вирішує перейти на бік колективізації.

Опанас Трубенко – найсуперечливіший персонаж «Землі», якого О. Довженко змалював зі свого рідного батька [2, с. 298]. У образі цього кремезного чолов'яги містко поєдналися усі ті суперечності, що розривали свідомість старшого покоління протягом 1920-х років. Одна з найпоказовіших у цьому сенсі сцен – бесіда Опанаса зі священником біля тіла вбитого Василя. «Бога нема і вас нема!» – гарчить селянин в обличчя батюшці, остаточно розриваючи зв'язки з традиціями предків.

Ще вищим трагізмом прийнята сцена похорон сина: за труною крокує процесія молодих комсомольців, що хором співає комуністичний гімн. Серед молоді смиренно крокує і батько. Режисер, зображаючи Опанаса в момент найсильнішого душевного розпачу, остаточно знімає з батьківського архетипу його одвічні значення – владність та силу. І на перший план у стрічці вже виходить інший архетип – матері-Землі. Так, фільм закінчується торжеством колообігу усього живого в Природі, яке О. Довженко майстерно продемонстрував методом інтелектуального монтажу.

Висновки.

Отже своєю «Землею» О. Довженко ніби закриває найболючішу та вкрай актуальну тему 1920-х років – протистояння молоді своїм батькам. Патріархальний світ, згідно з тогочасним кінематографом, назавжди відходив у минуле. Здавалося, ціною незчисленних жертв були вилікувані виразки старого суспільства і не буде вже місця тиранії та нетерпимості. У свої законні права вже вступали діти, а отже світом будуть правити лише радісна праця, мир та солідарність. І якщо ця утопічна модель вже спроектована кіноекраном, то що заважає втілити цю інструкцію у житті? Так в ті роки щиро гадали численні революційні кінематографісти.

Однак, як відомо з історії, українське суспільство у ті роки стояло на порозі ще більш драматичних процесів: Голодомору 1932-33 років, політичних репресій, ліквідації культурної автономії та насильницької депортації народу у віддаленні місцевості Радянської держави. І сучасному досліднику в поборницьких кінотворах 1920-х років чітко проглядається моторошне пророцтво: нація, знаходячись перед лицем найстрашніших історичних катаклізмів, остаточно залишилась без рідної батьківської опіки.

Література:

1. Брюховецька Л. «Звенигора»: оволодіння історичним часом // Кінорежисер світової слави. Збірник статей. Упор. Л. Брюховецька. – К. : Логос, 2013. – С. 19 – 55. – (Бібліотека журналу «Кіно-Театр»).
2. Довженко О. Сторінки щоденника (1941 – 1956). – К. : Видавництво гуманітарної літератури, 2004. – 384 с.
3. Кларк Д. Нью-Йорк, Україна, «Звенигора» // Кіно. – 1928. – №2 (38). – С. 11.
4. Лядов М. «Два дні» [репортаж зі зйомок кінофільму Г. Стабового] // Кіно. – 1927. – №9 (21). – С. 8 – 9.

Abstract. The post-revolutionary 1920s were marked by many radical social and political reforms on the territory of the Ukrainian SSR. During the decade, the foundations of most centuries-old social institutions were fundamentally rethought: education, religion, politics, economics, marriage, family. In the new sociocultural conditions, the role of the father was also redefined - as he had for centuries embodied the idea of strength, wisdom, protection and connection with his own ancestry. As a result, the abrupt restructuring of traditional social models led to a complete miscommunication between parents and children, and a loss of mutual understanding between generations. These painful social processes were reflected in the art of the time. Ukrainian cinema has also become a kind of artistic mirror of the generational conflict.

One of the main dichotomies in the public consciousness of the 1920s was “old and new”. This opposition was most often expressed in the cinema of that period through the conflict between parents and children. Filmmakers most often portrayed revolutionary youth as apologists for a “bright future of communism” and their parents as symbols of yesterday's backward life. The article consecutively examines several Ukrainian silent films that most characteristically expressed the tendentious conflict between parents and children: “Zvenygora” (1927), “Two Days” (1927), “Night coachman” (1928), “The Wind from the Rapids” (1929), “The Bread” (1930), “The Earth” (1930).

Some of these films are imbued with compassion for their fathers' generation; others are filled with youthful apotheosis and faith in a happy and free future. However, today, looking at further tragic events in Ukraine's history, it becomes apparent that the farewell of the avant-garde artists of the 1920s to their fathers was not only a statement of freedom, but rather a prediction of a national historical collapse in the near future.

Key words: father archetype, Ukrainian cinema, cinematography of 1920's, socio-cultural dimension of the history of Ukraine.

Науковий керівник: д.ф.н., проф. Братерська-Дронь М. Т.

Стаття відправлена: 19.11.2023 р.

© Никоненко В. В.

CONTENTS

Education and pedagogy

- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-004> 3
ELECTROMAGNETIC FIELD THEORY – MANDATORY EDUCATION
COMPONENT OF GENERAL OR PROFESSIONAL TRAINING IN
TECHNICAL (ENGINEERING) EDUCATIONAL PROGRAMS
Kosulina N.G.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-015> 8
PROBLEMS OF INTERDISCIPLINARY SYNTHESIS IN THE
PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MANAGERS
Cherusheva G. B., Parkhomenko V. V.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-021> 16
METHODS FOR PROFESSIONAL IMAGE FORMATION IN FUTURE
EDUCATIONAL MANAGERS DURING THEIR MASTER'S TRAINING
Tytarenko A.A.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-029> 23
METHODOLOGICAL ASPECTS FOR THE ICT USE IN THE
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF
MEDICAL COLLEGES STUDENTS
Filatenko T.I.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-039> 31
THE METHOD OF MINDFUL LEARNING FOR STUDENTS
STUDYING A FOREIGN LANGUAGE ONLINE IN WARTIME
CONDITIONS
Lazutkina Y.A., Zubenko K.V.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-051> 36
THE USE OF MOBILE GAMES AS A MEANS OF INCREASE
THE RUNNING SPEED OF SCHOOL STUDENTS OF THE
3rd-5TH GRADES
Semenov A.A., Osadchenko T.M.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-061> 46
READINESS OF FUTURE SPECIALISTS TO USE INFORMATION
TECHNOLOGIES OF LEARNING IN VOCATIONAL EDUCATION
Kovalyshyna S., Pashchenko M., Chernenko L.
- <https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-062> 53
DEVELOPMENT OF DISTANCE EDUCATION AS A CONDITION
FOR THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF THE
FUTURE TEACHER OF NATURAL DISCIPLINES
Omelehenko V.

https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-063	59
THE INFLUENCE OF EDUCATIONAL INNOVATION ON THE CREATIVE DEVELOPMENT OF FUTURE SCIENCE TEACHERS <i>Krasnoshtan V.</i>	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-064	65
PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL CULTURE FOR COACHING ACTIVITIES <i>Karasievyh S., Karasievyh M.</i>	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-065	71
ANALYSIS OF THE FORMATION OF VOLUNTEERING ACTIVITIES IN THE SOCIAL SPHERE IN THE WORLD AND IN UKRAINE <i>Fedorov M.</i>	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-071	77
PREPARATION OF A FUTURE SOCIAL TEACHER FOR THE FORMATION OF A MORAL CULTURE OF DISADAPTED ADOLESCENTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS <i>Bosyachenko K. M., Makar L.M.</i>	
Physical education and sport	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-018	82
INFLUENCE OF WEIGHT FITNESS ON PHYSICAL DEVELOPMENT OF DIFFERENT POPULATION GROUPS: CHARACTERISTICS AND NEEDS <i>Molotylnikova V.S., Voichun O. V.</i>	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-025	87
CONTENT OF FITNESS PROGRAMS FOR DIFFERENT POPULATION GROUPS TO ACHIEVE OPTIMAL PHYSICAL IMPROVEMENT <i>Molotylnikova V.S., Voichun O. V.</i>	
https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-041	93
THE EFFECTIVENESS OF USING SIMULATORS TO IMPROVE RESULTS IN STRENGTH TRAINING <i>Bychkov O.Y.</i>	

Philosophy<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-028>

97

**AN ARTIST AS A SCIENTIST: THE EFFECT OF
COMPLEMENTARITY***Afanasiev O.I.***Philology, linguistics and literary studies**<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-010>

103

KEY ASPECTS OF NATURAL LANGUAGE PROCESSING*Parnus K., Davydovych M., Khorosh O.*<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-054>

107

**STYLISTIC SPACE OF THE WORK OF DIOGENES LAERTIUS “ON
THE LIVES AND THOUGHTS OF FAMOUS PHILOSOPHERS”***Zvonska L.L.***Art history and culture**<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-034>

114

**THE PHENOMENON OF VIRTUALITY AND ALGORITHMIC
DESIGN***Antonenko I.V.*<https://www.sworldjournal.com/index.php/swj/article/view/swj22-04-035>

120

**FATHER FIGURE IN THE UKRAINIAN CINEMATOGRAPHY
OF THE 1920S: SOCIO-CULTURAL ASPECT***Nykonenko V.V.*

Scientific publication

International periodic scientific journal

ScientificWorldJournal

Issue №22
Part 4
November 2023

Indexed in
INDEXCOPERNICUS
high impact factor (ICV: 87)

Articles published in the author's edition

*Academy of Economics named after D.A. Tsenov
Bulgaria jointly with SWorld*

Signed: November 30, 2023

e-mail: editor@sworldjournal.com

site: www.sworldjournal.com

www.sworldjournal.com

www.sworldjournal.com